

Bulletin advokacie

Výklad § 509 věty druhé o. z. • K použitelnosti soukromých záznamů jako důkazu v trestním řízení • Dědění nároků z porušení osobnostních práv z komparativního hlediska • Řízení o neplatnost manželství před církevním soudem vs. rozvod před soudem obecným • Úřední záznam o podaném vysvětlení optikou utilitarismu pravidel •

V Y D Á V Á Č E S K Á A D V O K Á T N Í K O M O R A

právník roku 2023

ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA

Celojustiční soutěž Právník roku vstupuje již do 18. ročníku. Nominujte osobnosti, které si podle vás zaslouží cenu sv. Yva. Podrobnosti na str. 5.

NABÍDKU SEMINÁŘŮ ČAK
najdete
na str. 62-63.

NATUZZI

ITALIA

Objevte **Melody**
od **Simone Bonanni Studio** na [natuzzi.cz](https://www.natuzzi.cz)

V Jámě 3 **Praha 1**
Rohanské nábřeží 25 **Praha 8**
IC SOHO Svratecká 989 **Modřice**
IBC centrum Příkop 4 **Brno**

Bulletin advokacie

Bulletin advokacie vydává
Česká advokátní komora v Praze
(IČ 66 000 777)
v agentuře **impax**, spol. s r. o.
www.impax.cz

Časopis je zapsán do Seznamu recenzovaných
neimpaktovaných periodik ČR.
Vychází 10x ročně, z toho 2 dvojčísla (1-2, 7-8).
Přetisk povolen jen se souhlasem redakce.

Adresa redakce:

Česká advokátní komora
Národní třída 16, 110 00 Praha 1
telefon: 273 193 111
e-mail: bulletin@cak.cz, www.cak.cz
IČ: 66000777
DIČ: CZ 66000777

Redakce:

Šéfredaktorka: JUDr. Hana Rýdlová
Výkonná redaktorka: PhDr. Ivana Cihlářová
Tajemnice redakce: Eva Dvořáková

Redakční rada:

Předseda redakční rady: JUDr. Petr Toman, LL.M.
JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.,
prof. Dr. Alexander Bělohávek,
JUDr. Petr Čáp,
prof. JUDr. Jan Dědič,
prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.,
prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc.,
JUDr. Vojen Güttler,
JUDr. Vladimír Jirousek,
prof. JUDr. Alena Macková, Ph.D.,
prof. JUDr. Karel Marek, CSc.,
doc. JUDr. Pavel Mates, CSc.,
JUDr. Michal Mazanec,
JUDr. Robert Němec, LL.M.,
prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc.,
prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.,
JUDr. Michal Žižlavský

Objednávky předplatného

zasílejte na adresu: ČAK, Národní třída 16,
110 00 Praha 1,
e-mail: dvorakova@cak.cz
Cena výtisku včetně dvojčísel je 90 Kč,
zvýhodněné roční předplatné 850 Kč kromě
poštovného, balného a DPH. Advokátům
a advokátním koncipientům se rozesílá
zdarma. S reklamacemi při problémech
s distribucí se obraťte na pí Dvořákovou,
e-mail dvorakova@cak.cz, tel. 273 193 165.

Inzertní služby zajišťuje agentura
IMPAX, spol. s r. o. Objednávky inzerce
zasílejte na adresu agency@impax.cz,
případně volejte na tel. 244 404 555
nebo na 606 404 953. Media kit a další
informace naleznete na internetových
stránkách www.impax.cz.

Celé znění každého čísla vychází též
na internetu (www.cak.cz
a www.advokatnidenik.cz).

Toto číslo vyšlo 22. 9. 2023 v nákladu
15 950 výtisků.

Obálka: Impax, spol. s r. o.

Tisk: Impax, spol. s r. o.

MK ČR E 6469
ISSN 1210-6348 (print)
ISSN 2571-3558 (Advokátní deník)

Úvodník

Martin Maisner: **Skutečnost, názor, nebo lež?** 3

Aktuality

Ministr spravedlnosti a jeho náměstci jednali s vedením ČAK Red 4
Požádat o snížení povinných plateb na rok 2024 je třeba do konce října Red. 4
Vyhlášen 18. ročník celostátní soutěže Právník roku 2023 5
Aktuálně v právu Red. 6

z právní teorie a praxe

Články

Výklad § 509 věty druhé občanského zákoníku. Co se rozumí požadavkem „provozní souvislosti“ staveb a technických zařízení s liniovou stavbou
Petr Tégl, Filip Melzer 9
K použitelnosti soukromých záznamů jako důkazu v trestním řízení
Alena Tibitanzlová, Petra Zaoralová 14
Dědění nároků z porušení osobnostních práv z komparativního hlediska
Wolfgang Wurmnest 24
Řízení o neplatnost manželství před církevním soudem vs. rozvod před soudem obecným Ondřej Pávek, Libor Botek, Ronald Němec 30
Úřední záznam o podaném vysvětlení optikou utilitarismu pravidel
Roman Šír 36

Z judikatury

NS: Účastenství v řízení o povolení nezbytné cesty a způsob rozhodnutí soudu. Hrubá nedbalost jako překážka povolení nezbytné cesty 41
ÚS: K výpočtu náhrady nákladů řízení po zrušení tzv. přísudkové vyhlášky; ochrana legitimního očekávání účastníků řízení 43
NSS: Správa majetku hlavního města Prahy městskou částí 46
ESLP: Ke konfliktu mezi právem vydavatele na svobodu projevu a „právem být zapomenut“ 48
Glosa: Výklad práva není trestný čin 49
Glosa: K rozhodnutí NS ohledně bezdůvodného obohacení z plnění na úkor jiného 52

Z odborné literatury

Jakub Handrlica: **Úvod do mezinárodního práva správního**
(Martin Adamec) 56
Rudolf Manik: **Z dokumentov slovenskej advokácie v epoche socializmu**
(Stanislav Balík) 57
Petr Ševčík, Jan Malast, Bohumil Poláček a kolektiv:
Zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech. Praktický komentář (Luboš Smrčka) 58

z advokacie

Z kárné praxe Petra Vrábliková 59
Odešli do nebeské síně 61

informace a zajímavosti

Měli byste vědět

Přednášky a semináře pro advokáty a advokátní koncipienty pořádané ČAK 62
Pozvánka na konferenci v Senátu o pachworkových rodinách 63

Nakonec

Kresba Lubomíra Lichého 64
Víte, že... Stanislav Balík 64

V PRÁVU HLEDÁM SPRAVEDLNOST, V BANCE FÉR PODMÍNKY

Využijte zvýhodněné finanční produkty a služby

V právním prostředí je naprostá profesionalita nezbytností. V bance tomu nemůže být jinak. Proto vám nabízíme profesionální a komplexní řešení vašich specifických potřeb – například úročení účtu úschov, výhodné podmínky financování nebo prémiového soukromého účtu. Neváhejte se na nás obrátit v pobočkách ČSOB.

Skutečnost, názor, nebo lež?

Zijeme v mediálním světě. Dokonce do té míry, že pokud nějaká věc, událost či osoba nemá svůj otisk ve světě virtuálním, pro určitou část populace prostě neexistuje. To mi úplně v pořádku nepřipadá, protože mám stále ještě dojem, že virtuální steak je ve stejné kategorii jako vyprávěný oběd a toho se nikdo nenají. Také mi vadí, pokud někdo vážně prohlásí, že odborník, který nemá vlastní webové stránky, je bezvýznamný. V reálném světě to totiž většinou není pravda.

S pravdou je to v mediální sféře a na sociálních sítích také trochu specifické. Většina uživatelů se pohybuje a vyjadřuje pod „nickem“, tedy přezdívkou, takže přesně řečeno anonymně. Tento fakt způsobuje, že se každý anonymní uživatel může beztrestně vyjadřovat ke všemu, a to bez ohledu na to, že o diskutovaném problému neví zhora nic, a také bez ohledu na to, k jakým vulgaritám či obscénostem se přitom uchýlí.

Účastníci této pseudodiskuse pak nerozlišují mezi skutečností, názorem a vědomou lží. Skutečností se vlastně nikdo nezabývá – zdá se, že je to jakýsi relikv z předmediální éry. Nikoho vlastně nezajímá, jak se věci mají, ale jak to na sociální síti vypadá. Názor je něco jiného – není to skutečnost, ale moje interpretace toho, co považuji za skutečnost, racionálně zdůvodněná a srozumitelná, někdy originální, vždy však velmi subjektivní. Vědomá lež je pak něco, o čem vím, že je to lež, ale formuluji to jako názor a tvářím se, že je to skutečnost. A je mi to jedno. Pokud to ještě činíte anonymně, na některé to působí dokonce věrohodněji, protože působíte jako někdo informovaný, kdo skrývá svou totožnost, aby neměl potíže. Vypadá to vše jako hra, ale důsledky jsou decimující. Pokud totiž v konkurenci takovéto platformy někdo vystupuje zdvořile, pod svým jménem a nikoho přitom agresivně neuráží a překročí přitom rozsah tweetu, ztrácí pozornost většiny diváků a posluchačů a působí bezbarvě a neschopně. Škoda. Snad dospějeme k poznání, že je lépe posuzovat ty, které vybíráme pro místa pro nás všechny důležitá, podle jejich schopností a osobní integrity, a nikoliv podle toho, kdo dál doplívne.

Jako advokáta mne ze všeho nejvíce trápí usilovná snaha relativizovat právo. Není to nic nového, jen se obávám, že obcházení a porušování práva se toleruje s takovou lehkostí a beze studu. Právo není zastaralý nástroj k trestání poddaných a utužování poslušnosti občanů hrůzou, a proto jej nemusíme ohýbat a ignorovat. Právo má chránit spravedlivé a oprávněné a udržovat společnost v přiměřeném bezpečí. Advokáti jsou v justičním procesu

podstatnou součástí systému, nikoliv narušitelem a škůdcem – a pokud je bezpráví nemoc, patří advokáti do lékařského týmu, a nikoliv mezi bacilonosiče. Pokud nás právo přestane chránit a bude jen nástrojem v ruce toho, komu se hodí, tak si pravděpodobně už ani nezapostujete a napotweetujete. Zkuste si na to někdy vzpomenout.

JUDr. MARTIN MAISNER, Ph.D., MCI Arb., místopředseda ČAK

Ministr spravedlnosti a jeho náměstci jednali s vedením ČAK

Na svém zasedání dne 12. září 2023 přivítalo představenstvo České advokátní komory delegaci Ministerstva spravedlnosti pod vedením ministra JUDr. Pavla Blažka, Ph.D. V podnětné diskusi pak zástupci Komory probrali s ministrem a jeho náměstky, Mgr. Karlem Dvořákem, Mgr. Antonínem Stanislavem, Ph.D., a Ing. Bc. Radomírem Daňhelem, MBA, LL.M., řadu aktuálních otázek.

„**Já osobně mám na dnešní program připravena tři velká témata,**“ zahájil své vystoupení předseda představenstva ČAK JUDr. Robert Němec, LL.M. „**Je to novela zákona o advokacii, dále advokátní tarif a novela trestního řádu.**“

Těmto předpisům a aktuálnímu stavu jejich projednávání v legislativním procesu se pak přítomní věnovali v průběhu takřka hodinového jednání. V rámci diskuse informoval náměstek Stanislav o tom, že se v současné době vypořádávají připomínky k zákonu o advokacii a pokračují práce na nové pracovní verzi advokátního tarifu. Na tomto místě reagoval Robert Němec sdělením, že nová čísla, která má Komora k dispozici, ukazují, že se snižuje počet koncipientů a současně se v regionech snižuje počet advokátů, kteří jsou ochotni zastupovat *ex offio*.

V další části setkání se hovořilo o rekodifikaci celého trestního práva. Probíraly se i otázky týkající se zákona o preventivní restrukturalizaci, oddlužení a insolvenčního řízení, nesporných rozvodů a valorizace a efektivitě vymáhání výživného. Tématem debaty byl i výběr ústavních soudců prezidentem republiky.

❖ Red.

❖ Foto: redakce

Požádat o snížení povinných plateb na rok 2024 je třeba do konce října

Česká advokátní komora informuje advokáty a advokátky o možnosti požádat o prominutí nebo snížení příspěvku na činnost Komory a odvodu do sociálního fondu za rok 2024, a to v následujících případech:

ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA

- Pokud máte **nárok na rodičovský příspěvek**, můžete požádat představenstvo o snížení příspěvku a odvodu do sociálního fondu **o 50 %**; žádost lze podat pouze jednou za každé dítě, o které pečujete.
- Pokud **vykonáváte advokacii minimálně 20 let a dosáhli jste věku 75 let**, můžete požádat představenstvo o snížení příspěvku a odvodu do sociálního fondu **o 50 %**.
- Pokud **vykonáváte advokacii minimálně 20 let a dosáhli jste věku 80 let**, můžete požádat představenstvo o **prominutí** příspěvku a odvodu do sociálního fondu.

Termín pro podání žádosti je nově do 31. října letošního roku. Tento termín platí i v případě, pokud podmínku pro podání žádosti (narození dítěte, dosažení věku) splníte do konce roku 2023. Neplatí tedy již termín 19. ledna 2024, jako tomu bylo v minulosti.

❖ Red.

Česká advokátní komora a EPRAVO.CZ vyhlašují 18. ROČNÍK PRESTIŽNÍ CELOJUSTIČNÍ SOUTĚŽE

právník roku 2023

Soutěž již tradičně probíhá pod záštitou předsedy vlády ČR a ministra spravedlnosti.

Nominace na ocenění cenou sv. Yva jsou přijímány na webu www.pravnikroku.cz od 30. 9. 2023 do 29. 2. 2024. Zde jsou k dispozici podrobné instrukce k nominacím a nominační formulář. Informace naleznete též na webových stránkách pořadatelů, všech justičních partnerů soutěže a v právnických periodikách. Podrobnosti o prodeji vstupenek na galavečer a zvýhodněném ubytování v Praze hledejte v BA, AD, na webu a sociálních sítích Komory.

Stálé kategorie:

Občanské právo
Trestní právo
Právo IT
Insolvenční právo
Právo duševního vlastnictví

Kategorie se speciálními kritérii:

Talent roku
Pro bono
Právnícká síň slávy

Partneři soutěže:

Soudcovská unie ČR
Notářská komora ČR
Exekutorská komora ČR
Unie státních zástupců ČR
Unie podnikových právníků ČR
Unie obhájců ČR
Jednota českých právníků
Český helsinský výbor

**Galavečer se koná 17. května 2024 v Obecním domě v Praze.
Prodej vstupenek bude zahájen 1. 12. 2023.**

§ Aktuálně v právu

Z legislativy

Prezident podepsal zákon o preventivní restrukturalizaci

Pomoci podnikatelům v přechodných finančních potížích odvrátit úpadek má zákon o preventivní restrukturalizaci, který v pondělí 4. září podepsal prezident republiky Petr Pavel. Svůj podpis připojil i k navazující novele zák. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), zák. č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, a dalších souvisejících zákonů.

Principem preventivní restrukturalizace bude dohoda podnikatele s jeho klíčovými věřiteli při zachování provozu podniku. Preventivní restrukturalizací bude postup směřující k předejití úpadku a zachování nebo obnově provozuschopnosti obchodního závodu. Ozdravení má podnikatel dosáhnout zejména prostřednictvím vyjednávání s věřiteli nad restrukturalizačním plánem. Věřitelé si vybere sám. Takzvaným nedotčeným věřitelům, které neosloví, třeba proto, že jejich pohledávky jsou relativně málo významné, však zůstanou zachována všechna jejich práva.

Vláda podpořila rozšíření práv pro pachatele mladší 15 let

Děti mladší 15 let by mohly získat více práv v případech, kdy bude jejich počínání řešit policie. Policisté jim při prověřování činu nově budou muset zajistit přítomnost advokáta. Počítá s tím novela zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), a dalších souvisejících zákonů, kterou vláda schválila na svém jednání dne 6. září. Ministerstvo spravedlnosti odhadlo, že změny si vyžádají zvýšení nákladů státu zhruba o 23 až 25,5 milionu korun ročně.

Novela o. z. týkající se nesporných rozvodů je v připomínkovém řízení

Ministerstvo spravedlnosti rozeslalo 8. září do meziresortního připomínkového řízení již dříve avizovanou novelu občanského zákoníku, která podporuje konsensuální řešení rodičovských konfliktů. Mají-li rozvádějící se manželé nezletilé dítě, navrhuje se ze zákona spojit řízení o rozvod manželství s řízením o úpravě poměrů jejich nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu. Pokud jde o samotný průběh spojeného řízení, navrhuje se do něj vnést prvky, které jej učiní méně formální a potenciálně méně konfliktovní. V případě smluveného rozvodu by pak již nemělo být obligatorní zastoupení dítěte kolizním opatrovníkem. Chystanou novelu podporuje i ČAK.

Velká novela trestního řádu by mohla být hotová do konce roku

Velkou novelu trestního řádu by mohlo Ministerstvo spravedlnosti stihnout předložit do konce letošního roku. Legislativní odbor nyní chystá text, který chce nejprve poslat do vnitřního připomínkového řízení soudcům, státním zástupcům a akademikům. Dokončuje také novelu trestního zákoníku ke snížení počtu vězňů a dvě novely občanského soudního řádu, včetně změny

dovolání. Na tiskové konferenci dne 11. září to uvedl náměstek ministra spravedlnosti Mgr. Antonín Stanislav, Ph.D.

Vláda schválila prodloužení dočasné ochrany pro uprchlíky z Ukrajiny

Uprchlíci z Ukrajiny si budou moci prodloužit dočasnou ochranu v České republice o další rok, tedy do konce března 2025. Umožní to novela zák. č. 65/2022 Sb., o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny, vyvolaným invazí vojsk Ruské federace, a dalších souvisejících zákonů, zvaného *lex Ukrajina*, který 13. září schválila vláda. Prodloužení je ale podmíněno rozhodnutím Rady EU, která by o celounijním prodloužení dočasné ochrany měla rozhodnout do konce října.

Legislativu pro vás sledujeme denně. Čtěte

ADVOKÁTNÍ DENÍK

Z judikatury

Ústavní soud k odchýlení se od judikatury ESLP či SD EU

Ústavní soud zveřejnil dne 29. srpna nálezný sp. zn. I. ÚS 1585/23, podle něhož platí, že vymezí-li dovolatel předpoklad přípustnosti dovolání tak, že se odvolací soud při řešení otázky hmotného nebo procesního práva odchýlí od ustálené rozhodovací praxe nikoliv dovolacího soudu (jak plyne z jazykového výkladu § 237 občanského soudního řádu), ale od ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu, nelze takové dovolání odmítnout jen proto, že explicitně nevyznamenává odchýlení se od rozhodovací praxe také Nejvyššího soudu. To samé platí, pokud dovolatel v tomto smyslu argumentuje rozhodovací praxí Evropského soudu pro lidská práva či Soudního dvora Evropské unie.

ÚS: Sjednocování judikatury v rodinněprávních věcech by měl šířeji zastávat NS

Ústavní soud zveřejnil dne 5. září nálezný sp. zn. IV. ÚS 2884/22, jímž zamítl ústavní stížnost muže, který se domáhal – po smrti exmanželky mající po rozvodu v péči společnou dceru –, aby babička (matka zemřelé) byla povinna předat nezletilou stěžovateli do jeho faktické péče. Čtrnáctiletá dívka se opakovaně vyjádřila, že chce u babičky zůstat. ÚS ve svém nálezu zároveň konstatoval, že právní úprava dovolání v rodinněprávních otázkách aktuálně spíše neplní účel zachování právní jistoty. Jejím výsledkem je, že místo Nejvyššího soudu musí v řadě případů judikaturu sjednocovat Ústavní soud. **Sjednocování judikatury i ochranu základních práv jednotlivců by však byl schopen zajistit Nejvyšší soud**, který je k tomu jako dovolací soud v občanskoprávních věcech povolanejší.

Nejvyšší soud otevřel cestu k náhradě škody za krizová opatření v době covidu

Senát Nejvyššího soudu v čele s předsedou JUDr. Pavlem Simonem ve svém rozsudku ze dne 11. září, sp. zn. 30 Cdo 63/2023, vyhodnotil jako důvodné dovolání žalobkyně – obchodní společnosti ve sporu ve sporu s českým státem o náhradu škody, která jí měla vzniknout v důsledku krizových opatření, jimiž byl omezen a posléze zcela zakázán maloobchodní prodej a poskytování služeb v její provozovně v době pandemie covidu 19.

Omezení prodeje (poskytování služeb) bylo stanoveno jednotlivými usneseními Vlády ČR o vyhlášení nouzového stavu, kdy Vláda ČR rozhodla o přijetí krizových opatření ve smyslu ustanovení § 5 písm. e) a § 6 odst. 1 písm. b) krizového zákona.

Podle Nejvyššího soudu je z ustanovení § 36 odst. 1 krizového zákona zřejmé, že **institut odpovědnosti za škodu vzniklou v příčinné souvislosti s krizovým opatřením je speciální normou obsahující zvláštní skutkovou podstatu odpovědnosti státu za škodu. Zakládá přitom odpovědnost bez zřetele na zavinění (tzv. objektivní odpovědnost) a nevyžaduje, aby škoda byla vyvolána nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem.**

Judikaturu pro vás sledujeme denně. Čtěte

ADVOKÁTNÍ DENÍK

Ze světa práva

Hrad převezme od Ministerstva spravedlnosti agendu milostí

Agenda týkající se udělování milostí přejde ke konci letošního roku z Ministerstva spravedlnosti zpět na kancelář prezidenta. S ministrem spravedlnosti JUDr. Pavlem Blažkem, Ph.D., se na tom dohodl prezident republiky Petr Pavel. Agendu spojenou s vyhodnocováním žádostí o milost převedl na Ministerstvo spravedlnosti bývalý prezident Miloš Zeman. Hlava státu rovněž chystá revizi kritérií pro udělování milostí.

✦ Red.

PROTIKORUPČNÍ PŘEDPISY

- střet zájmů po novele
- ochrana oznamovatelů - whistleblowing
- svobodný přístup k informacím
- evidence skutečných majitelů
- registr smluv

více na www.proti.sagit.cz

inzerce

Máte právo nakupovat výhodně

Komplexní program pro podnikatele se spoustou benefitů.

- Dvouletá záruka na všechny produkty
- Zvýhodněný ceník dle obrátu firmy
- Vrácení do 14 dnů zdarma
- Široká nabídka produktů
- Možnost doručení ZDARMA s AlzaPlus+
- Možnost prodloužené splatnosti faktur
- Individuální nabídka
- B2B akční ceny

Registrujte se na alza.cz/pro-firmy

 alza.cz
pro firmy

PROCESPARTNER

FINANCOVÁNÍ SOUDNÍCH SPORŮ

unikátní služba společnosti Procespartner a.s.

Má Váš klient pohledávku a není si jist úspěchem v soudním sporu? Nemá Váš klient dostatek financí na vedení nebo pokračování v soudním sporu, případně na právní zastoupení? Využijte naši unikátní službu:

- uhradíme soudní poplatek
- uhradíme náklady soudního řízení a znaleckých posudků
- uhradíme náklady právního zastoupení
- respektujeme právo klienta zvolit si advokáta, tedy Vás
- riziko prohry soudního sporu bereme na sebe
- vše za podíl na vymožené pohledávce

V případě zájmu o spolupráci posoudí naše právní oddělení pohledávku/nárok na základě dodaných podkladů. Při navázání spolupráce uzavíráme s klientem smluvní dokumentaci s podílem naší společnosti na soudem vymožené pohledávce. Výše podílu se odvíjí od výše pohledávky. Spolupráce pokračuje se stávajícím advokátem klienta. Klientům, kteří si dosud nezvolili advokáta, nabízíme právní zastoupení z okruhu spolupracujících advokátů, který neustále rozšiřujeme.

Hájíme právo na spravedlnost malých i velkých institucích, firem i osob.

Gerhard Martin Schwaab

GERHARD MARTIN SCHWAAB

Financování se vztahuje na pohledávky nad 500.000,- Kč.

Zavolejte nám +420 602 430 360 | www.procespartner.cz

Výklad § 509 věty druhé občanského zákoníku

Co se rozumí požadavkem „provozní souvislosti“ staveb a technických zařízení s liniovou stavbou

Cílem tohoto textu je rozbor druhé věty § 509 občanského zákoníku za účelem zjištění, co se rozumí pod požadavkem „provozní souvislosti“ staveb a technických zařízení se samotnou liniovou stavbou, a kdy – navzdory splnění předpokladu provozní souvislosti – nebude stavba či technické zařízení součástí liniové stavby.

Doc. JUDr. Petr Tégl, Ph.D.,
působí jako advokát a na Katedře soukromého práva a civilního procesu Právnické fakulty UP v Olomouci.

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph.D.,
působí jako advokát a na Katedře soukromého práva a civilního procesu Právnické fakulty UP v Olomouci.

Dle § 509 o. z.¹ „Liniové stavby, zejména vodovody, kanalizace nebo energetická či jiná vedení, a jiné předměty, které ze své povahy pravidelně zasahují více pozemků, nejsou součástí pozemku. Má se za to, že součástí liniových staveb jsou i stavby a technická zařízení, která s nimi provozně souvisí.“

Po přiblížení dosavadních názorů publikovaných v literatuře a judikatuře představíme vlastní obecné řešení problému. Následovat bude zamyšlení nad tím, zda jde v případě druhé věty § 509 skutečně o věcně nové řešení, či zda bylo možné (resp. nutné) aplikovat danou konstrukci – byť bez výslovného zákonného podkladu – i před 1. 1. 2014. Dle našeho názoru tomu tak bylo; příslušné závěry budeme demonstrovat na příkladu tzv. předávací stanice, která vytváří určitý „předěl“ mezi tzv. primárním rozvodem a tzv. sekundárními rozvody v rámci rozvodného tepelného zařízení.

Dosavadní názory na požadavek „provozní souvislosti“ publikované v literatuře a judikatuře

Publikovaná **literatura** k § 509 se danému problému věnuje pouze velmi okrajově, popř. se mu nevěnuje vůbec. Autoři se v podstatě jen omezují – bez jakékoli bližší argumentace – na uvedení demonstrativních výčtů případů, kdy určitá stavba, resp. technické zařízení, je dle jejich názoru součástí liniové stavby. Zpravidla se přitom uvádějí tyto entity: *trafostanice, vodojemy, rozvaděče, jímky, komunikační zařízení*.² Bližší obecný rozbor daného problému však zcela absentuje. V žádném z publikovaných děl proto nenacházíme úvahu nad tím, co znamená ona „provozní souvislost“ a za jakých předpokladů může dojít k vyvrácení zákonné domněnky.

Ani **důvodová zpráva** k § 509 neposkytuje dostatečné vodítko, neboť o daném aspektu neobsahuje žádnou zmínku. Shodně tak důvodová zpráva k novele občanského zákoníku č. 460/2016 Sb., která v § 509 mj. nahradila původní pojem *inženýrské sítě* novým pojmem *liniové stavby*, nemá k dané změně ani slovo.

Judikatura vysokých soudů – pokud je nám známo – se daným problémem v obecné rovině dosud nezabývala. V dalším textu (v bodě *Odras uvedených závěrů v dosavadní judikatuře Nejvyššího soudu*) však bude poukázáno na starší judikaturu Nejvyššího soudu přijatou ještě v poměrech právní úpravy účinné před 1. 1. 2014, která se tohoto tématu v určitém ohledu dotkla. Vzhledem k tomu však, že tehdejší občanský zákoník neměl žádnou úpravu podobnou

1 Dále uváděné odkazy na jednotlivá ustanovení jsou odkazy na ustanovení zákona č. 80/2012 Sb., občanský zákoník, neplyne-li z textu něco jiného.

2 Koukal in P. Lavický a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654), Komentář, 2. vydání, C. H. Beck, Praha 2022, komentář k § 509, m. č. 12, 13; Hubková in J. Petrov, M. Výtisk, V. Beran a kol.: Občanský zákoník, Komentář, 2. vydání (2. aktualizace), C. H. Beck, Praha 2023, komentář k § 509, m. č. 3; Tégl in F. Melzer, P. Tégl a kol.: Občanský zákoník – velký komentář, Svazek III. § 419-654 a související společná a přechodná ustanovení, Leges, Praha 2014, komentář k § 509, m. č. 16.

dnešnímu § 509, je logické, že dobová judikatura neměla možnost se vyjádřit ke konkrétnímu specifickému pravidlu. Přesto se však domníváme, že **obecné principy, podle nichž je třeba daný problém řešit, jsou v zásadě shodné jak v poměrech právní úpravy účinné před 1. 1. 2014, tak v poměrech platného práva.**

Vlastní řešení

Zopakujeme, že dle druhé věty § 509 se má za to, že „*součástí liniových staveb jsou i stavby*“ (takovou stavbu budeme dále označovat jako *stavbu vedlejší*) a „*technická zařízení, která s nimi provozně souvisí*“; co je dále uvedeno o vedlejší stavbě, platí *mutatis mutandis* i pro technická zařízení. Je patrné, že součástí liniové stavby je zde chápána jakožto součást věci ve smyslu § 505 a násl. Tento závěr plyne nejen z formálně systematického zařazení úpravy, nýbrž i z jejího smyslu a účelu.³ Stejně tak je zřejmé, že pojem „*vedlejší stavby*“ je zde chápán ve smyslu občanskoprávním.⁴

Závěr, že provozně související stavby tvoří součást liniové stavby, je vyjádřen prostřednictvím **vyvratitelné domněnky**.⁵ Jde tak o pochybnostní pravidlo, které preferuje – a dodejme, že rozumně – řešení spočívající v zachování právní jednoty všech těch entit, které spolu vytvářejí určitý funkční celek (zde v podobě provozní souvislosti). Z použití vyvratitelné domněnky je však patrné, že zákonodárce počítá i s případy, kdy vedlejší stavba nemá tvořit součást liniové stavby, a to navzdory faktu její provozní souvislosti s liniovou stavbou.

Je samozřejmé, že úprava v kodexu se použije **pouze tehdy, není-li zde jiná (speciální) úprava s odlišným řešením** (existenci této úpravy je domněnka vyvrácena, resp. – správněji řečeno – ani nemůže začít působit). Tohoto faktu si všímá i komentářová literatura.⁶

S ohledem na text obsažený v bodu *Aplikace závěrů na příkladu předávací stanice* je vhodné již na tomto místě poukázat na legislativní vývoj týkající se právní povahy tzv. předávací stanice (k popisu předávací stanice viz podrobněji sub *Aplikace závěrů na příkladu předávací stanice*). Věcněprávní režim této entity nebyl v zákoně č. 458/2000 Sb.,

3 V této souvislosti je třeba upozornit na riziko (nesprávného) ztotožňování pojmů *součást*, popř. *příslušenství*, vyskytujících se v některých veřejnoprávních předpisech, s civilistickými kategoriemi součásti věci, popř. příslušenství věci. Příkladem mohou být kategorie *součásti pozemní komunikace* a *příslušenství pozemní komunikace* vymezené v § 12 a 13 zák. č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, které nemají nic společného s civilistickými kategoriemi součásti věci, popř. příslušenství věci, neboť jsou definovány pro zcela odlišné účely, než je tomu u součásti věci, resp. příslušenství věci v občanském zákoníku. Přesto dochází v literatuře i judikatuře k občasnému zaměňování (resp. ztotožňování) obou těchto kategorií. K tomu podrobněji viz např. P. Tégl, F. Melzer: *Problematické rozhodnutí Ústavního soudu k právní povaze chodníku*, *Bulletin advokacie* č. 11/2020, str. 67 a násl.

4 K definičním znakům stavby ve smyslu občanskoprávním srov. Tégl, Melzer in op. cit. sub 2, komentář k § 498, m. č. 52 a násl.

5 Byť zákoník není při užívání výrazů *má se za to* (vyvratitelná domněnka), *platí* (nevyvratitelná domněnka) či *hledí se*, popř. *považuje se* (fikce) zcela precizní, míníme, že konstrukce vyvratitelné domněnky obsažená v § 509 je použita správně.

6 Viz např. Koukal in P. Lavický a kol., op. cit. sub 2, komentář k § 509, m. č. 16.

7 Tamtéž, komentář k § 509, m. č. 13, 14.

8 Bude-li vedlejší stavba *in concreto* samostatnou věcí, pak v případě identity vlastníka liniové stavby a vedlejší stavby může vedlejší stavba představovat příslušenství liniové stavby jakožto věci hlavní (§ 510 odst. 1).

9 Ostatně závěr, že u součásti věci není bezpodmínečně vyžadováno její pevné a trvalé spojení s věcí, je v našem právním prostředí sdílen již dlouhodobě a je akceptován i judikaturou Nejvyššího soudu. K tomu srov. např. Tégl, Melzer in op. cit. sub 2, komentář k § 505, m. č. 34 a násl.

10 Jde o příklad uváděný čistě jen *demonstrandí causa*; neřešíme proto, zda je takové spojení vůbec přípustné – např. z hlediska bezpečnostních či jiných veřejnoprávních předpisů.

o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), původně vůbec speciálně řešen; zodpovězení této otázky tak muselo vycházet z aplikace obecných pravidel o věci a její součásti (popř. příslušenství) obsažených v občanském zákoníku, popř. – a to dokonce prioritně – z analogické aplikace jiných právních předpisů, jež obsahovaly výslovnou regulaci typově shodných situací. Následně však došlo k novelizaci energetického zákona, když zákon č. 165/2012 Sb. (konkrétně jeho § 57) začlenil do textu energetického zákona s účinností od 30. 5. 2012 novou úpravu, dle níž se pro účely energetického zákona v teplárenství rozumí „*předávací stanici zařízení pro přeměnu parametrů tepelné energie pro potřeby jednoho nebo více objektů; předávací stanice je samostatnou věcí a není součástí budovy, ve které je umístěna*“ [§ 2 odst. 2 písm. c) bod 10 energetického zákona].

Vraťme se nyní k § 509 o. z. Podmínkou nastoupení vyvratitelné domněnky, že vedlejší stavba je součástí liniové stavby, je existence **provozní souvislosti** vedlejší stavby s liniovou stavbou. Předně uvedme, že provozní souvislostí se zde **nemýslí souvislost subjektová**. Nejde tedy o to, zda jsou liniová stavba a vedlejší stavby fakticky provozovány tímtež provozovatelem, popř. více různými provozovateli, popř. dokonce o to, zda příslušné (veřejnoprávní) předpisy vůbec dovolují provozovat liniovou stavbu včetně veškerých vedlejších staveb pouze jedním provozovatelem, popř. zda dovolují, aby liniová stavba (její různé části), resp. různé vedlejší stavby, byly provozovány více provozovateli.

Provozní souvislostí se v režimu daného pravidla **míní souvislost funkční**. Funkční souvislost bude zpravidla důsledkem vzájemného **fyzického (konstrukčního, stavebního) propojení** liniové stavby a stavby vedlejší, popř. důsledkem jejich **prostorové blízkosti**. Je patrné, že z fyzického propojení (prostorové blízkosti) více entit je často možné usuzovat i na jejich funkční spojitost (společný účel). Koukal však správně upozorňuje na to, že provozní (funkční) souvislost vedlejší stavby nemusí plynout pouze z jejího fyzického spojení s liniovou stavbou;⁷ obecně zřejmě nelze zcela vyloučit případy, kdy taková funkční spojitost bude zachována i tehdy, je-li vedlejší stavba umístěna zcela mimo rámec vlastní liniové stavby (tedy není zde žádné fyzické propojení obou entit, popř. prostorová blízkost). V tomto případě se však domněnka zpravidla neuplatní, a tedy vedlejší stavba nebude součástí liniové stavby, nýbrž bude mít povahu samostatné věci, popř. součástí jiné věci než liniové stavby.⁸ Nicméně zřejmě nelze zcela vyloučit ani situace, kdy určitá vedlejší stavba bude **součástí liniové stavby bez ohledu na svoji fyzickou samostatnost, resp. absenci prostorové blízkosti** k liniové stavbě. V takových případech však musí být požadavek provozní souvislosti (společného účelu) naplněn v mimořádně intenzivní míře (půjde o situace, kdy bez vedlejší stavby – byť fyzicky samostatné a prostorově vzdálené – by liniová stavba jako taková nemohla vůbec fungovat).⁹

Opačně si lze představit i **případy, kdy bez ohledu na vzájemné fyzické spojení** (třebas i velmi pevné a stálé) **vedlejší stavby s liniovou stavbou zde nebude dána žádná jejich provozní (funkční) souvislost**. Jako příklad¹⁰ lze uvést nadzemní plynovodní potrubí, na jehož vnější straně bude pevně (nerozlučně) a trvale uchyceno určité zařízení, které však má zcela samostatnou funkci, nezávislou na plynovodu samotném, resp. na jeho funkci (např. zde bude uchycena výstražná siréna); plynovodní potrubí tak bude sloužit prakticky jen jako „nosič“ („držák“) uchyceného zařízení.

Všechny dosud uváděné situace představovaly relativně „jednoduchá“ řešení. Jako **nejspornější** se tak jeví být **případy, kdy**

vedlejší stavba je jednak fyzicky spojena s liniovou stavbou (resp. existuje zde jejich prostorová blízkost) a současně zde existuje i provozní (funkční) souvislost mezi nimi, avšak vedlejší stavba přesto nebude tvořit součást liniové stavby (a bude tedy vyvrácena domněnka upravená ve druhé větě § 509). Zákodárce takový závěr zcela jednoznačně aprobejuje, když bez ohledu na fakt provozní souvislosti obou entit umožňuje vyvrácení domněnky o vedlejší stavbě jako součásti stavby liniové. Je tedy patrné, že v rámci kategorie provozní souvislosti je třeba dále **diferencovat**. Přitom je nutné nalézt takovou dělicí linii mezi jednotlivými případy, která bude v praxi relativně jednoduše rozpoznatelná, a která tedy bude představovat funkční řešení.

Dle našeho názoru se řešení popsaných situací nachází v **porovnání funkce (účelu) liniové stavby a funkce (účelu) vedlejší stavby**. Bude-li hlavní (popř. alespoň převážná) funkce vedlejší stavby v zásadě identická s funkcí liniové stavby, má vedlejší stavba tvořit součást stavby liniové. V opačném případě dochází k vyvrácení domněnky a vedlejší stavba je buďto samostatnou věcí, popř. součástí jiné věci než liniové stavby. Shodná funkce (účel) vedlejší stavby zde bude tehdy, má-li vedlejší stavba pouze napomáhat (podporovat, usnadňovat) naplňování hlavního účelu liniové stavby. Pokud však vedlejší stavba plní zcela (či alespoň převážně) jinou funkci než liniová stavba – byť je s liniovou stavbou fyzicky propojena a vytváří s ní i určitý technologický (provozní) celek –, není důvod, aby právně tvořila její součást.

Pro lepší pochopení je vhodné uvést některé **příklady. Teplárna nemůže být součástí sítě dálkového vytápění**, tj. součástí rozvodného horkovodního (resp. teplovodního) potrubí, jímž je teplonosná látka dopravována z teplárny ke koncovému zákazníkovi. Byť zde existuje jasná provozní souvislost mezi teplárnou a sítí dálkového vytápění (rozvodným potrubím) – rozvodné potrubí technologicky „navazuje“ na teplárnu – je patrné, že zatímco funkcí rozvodného potrubí jakožto liniové stavby je *dodávka* teplonosné látky, funkcí teplárny je *výroba* této látky. Tentýž závěr platí např. pro **elektrárnu** a rozvody elektrické energie.

Stejně tak **čistírna odpadních vod** nemůže být z téhož důvodu součástí stokové sítě (kanalizačního potrubí). I zde je patrná provozní souvislost – čistírna odpadních vod technologicky navazuje na kanalizační soustavu (bez kanalizační soustavy by se znečištěná voda do čistírny vůbec nedostala). Zatímco však účelem kanalizační soustavy je **odvod** znečištěné vody z různých zdrojů (domácnosti, výrobní kapacity apod.), účelem čistírny je **vyčištění** takové vody.

Naopak **příkladem vedlejší stavby, která provozně souvisí s liniovou stavbou a je její součástí, může být vodojem**. Jeho účelem je vyrovnání rozdílů mezi přítoky z **vodního zdroje** a odběry spotřebitelů a zajištění potřebného **tlaku na vodovodní síti**.¹¹ Je tedy zjevné, že hlavní účel vodojemu pouze napomáhá uskutečnění účelu samotné liniové stavby, tj. vodovodu (tímto účelem je přeprava vody od dodavatele ke koncovému zákazníkovi); vodojem tedy nemění parametry přepravované látky, resp. nemá jiný účel, který by byl zásadně odlišný od účelu samotného vodovodního potrubí.

Odras uvedených závěrů v dosavadní judikatuře Nejvyššího soudu

Ust. § 509 se stalo součástí českého právního řádu s účinností od 1. 1. 2014. Do té doby žádná obdobná norma takto obecného charakteru v našem právu neexistovala. Bylo však možné setkat se s dílčími řešeními přijatými pro účely různých právních předpi-

sů, zejm. v oblasti regulace provozování vodovodů a kanalizací a v oblasti „energetického práva“.

Tento fakt reflektovala i judikatura vysokých soudů. Jmenovat lze např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2009, **sp. zn. 22 Cdo 944/2007**, v němž byla řešena **věcněprávní povaha vodovodu**, resp. jednotlivých entit, které ve svém souhrnu vytvářejí vodovod, a to s těmito závěry: „Vodovod ve smyslu zákona o vodovodech a kanalizacích představuje hromadnou věc, která se skládá z vodovodního řádu a vodárenských objektů; zákon zjevně předpokládá, že jejich vlastníky mohou být subjekty odlišné, neboť odlišuje vlastníka vodovodního řádu a vlastníka vodárenských objektů. Jestliže zákon č. 274/2001 Sb. počítá s tím, že vlastníky vodovodního řádu a vodárenských objektů mohou být odlišné subjekty, vyplývá z toho závěr, že vodovodní řád je samostatnou stavbou ve smyslu občanského práva a samostatnými stavbami jsou i vodárenské objekty. Proto **samotná okolnost, že na vodovodní řád jsou připojeny vodárenské objekty, nečiní z těchto věcí věc jedinou v právním režimu hlavní věci a její součástí potud, že vodovodní řád by představoval věc hlavní a vodárenské objekty jeho součástí, a to bez ohledu na funkční propojenost**“ (tučně zvýraznili aut.).

Uvedené závěry – jimž nelze nic vytknout – opřel Nejvyšší soud o zákon o vodovodech a kanalizacích, který výslovně upravuje věcněprávní režim jednotlivých entit vytvářejících ve svém souhrnu vodovod. Otázkou však je, zda by závěry měly být jiné v případě, kdy by zde absentovalo výslovné řešení obsažené v daném zákoně. Stejně tak se lze ptát, zda výslovná úprava v zákoně o vodovodech a kanalizacích měla (či dosud má) představovat specifické řešení použitelné pouze na vodovody (popř. kanalizace), tedy řešení nepřenositelné na jiné typově podobné entity (jejichž věcněprávní povaha nebyla jinými právními předpisy výslovně řešena), nebo naopak zda bylo (resp. je) možné aplikovat tuto regulaci analogicky i na jiné, typově podobné případy. Dále se budeme věnovat posouzení věcněprávního režimu tzv. předávací stanice.

Aplikace závěrů na příkladu předávací stanice

Bylo uvedeno (sub kapitola *Vlastní řešení*), že věcněprávní režim předávací stanice původně nebyl v energetickém zákoně výslovně vůbec řešen; zodpovězení této otázky tak muselo vycházet z aplikace obecných pravidel o věci a její součásti (popř. příslušenství) obsažených v občanském zákoníku, popř. – a to dokonce prioritně – z analogické aplikace jiných právních předpisů, jež obsahovaly výslovnou regulaci typově shodných situací.

Následně však došlo k novelizaci energetického zákona, když zákon č. 165/2012 Sb. (konkrétně jeho § 57) začlenil do textu energetického zákona s účinností od 30. 5. 2012 novou úpravu, dle níž se pro účely energetického zákona v teplotě rozumí „*předávací stanicí zařízení pro přeměnu parametrů tepelné energie pro potřeby jednoho nebo více objektů; předávací stanice je samostatnou věcí a není součástí budovy, ve které je umístěna*“ [§ 2 odst. 2 písm. c) bod 10 energetického zákona]. Uvedenou novelu však dle našeho názoru nelze chápat apriorně jakožto změnu dosavadního opačného stavu, tedy stavu, kdy předávací stanice tvořily součást určité jiné věci – např. liniové stavby (tj. primárního, resp. sekundárního, okruhu – k jejich vymezení viz dále), popř. součást celého rozvodného tepelného zařízení.¹²

¹¹ Citováno dle <https://cs.wikipedia.org/wiki/Vodojem>.

¹² Důvodová zpráva k zákonu č. 165/2012 Sb. se k dané změně vůbec nevyjadřuje.

Novela měla sloužit spíše k odstranění pochybností, které do té doby zřejmě panovaly, a založit podobné výslovné řešení, jako je tomu v již uváděném zákoně o vodovodech a kanalizacích, který odděluje určité úseky vodovodu (kanalizace) a prohlašuje je za samostatné věci v právním smyslu.

Předávací stanice – jakožto jedna ze složek rozvodného tepelného zařízení (tj. zařízení, jímž se rozvádí teplotonosná látka) – má specifické účely, jimiž jsou jednak **tlakové oddělení primárního (horkovodního) rozvodu (okruhu) od sekundárního (teplovodního) rozvodu (okruhu)**, jednak **úprava parametrů teplotonosné látky** – zde konkrétně snížení teploty teplotonosné látky za účelem její další distribuce koncovým odběratelům (zákazníkům), a konečně **předání teplotonosné látky** z primárního rozvodu do sekundárního rozvodu. Stručně řečeno, parametry teplotonosné látky z primárního rozvodu není možné použít pro přímé vytápění jednotlivých objektů (resp. dodávku teplé užitkové vody) bez toho, aniž by byly předem transformovány. Z tohoto důvodu jsou nutné předávací stanice, které připraví topnou vodu pro potřeby vytápění napojených objektů (resp. pro dodávku tepelné energie pro jiné účely); takto transformovaná teplotonosná látka je z předávacích stanic dále dopravována prostřednictvím sekundárních rozvodů koncovým zákazníkům. Předávací stanice tedy není jen jakýmsi „prostorem“, jímž by teplotonosná látka pouze volně procházela z primárního rozvodu do sekundárního rozvodu, nýbrž plní v tomto ohledu zcela **specifickou funkci**.

Oproti tomu účelem primární i sekundární části rozvodu není změna parametrů teplotonosné látky, nýbrž její (pouhá) **přeprava** z jednoho místa na druhé. Funkce předávací stanice je tedy **základně odlišná** od funkce primární a sekundární části rozvodu, bez ohledu na fakt existence velmi pevného fyzického spojení primárního rozvodu s předávací stanicí na jedné straně a předávací stanice se sekundárními rozvody na straně druhé.

Pokud jde o věcněprávní režim primárního okruhu a sekundárního okruhu, lze konstatovat, že každý z obou okruhů splňuje definiční znaky liniové stavby; jde o takovou stavbu z hlediska občanskoprávního, u níž jeden rozměr výrazně převládá nad jiným rozměrem (sc. délka nad šířkou). **Jak primární, tak i sekundární okruh tedy představují samostatné věci v právním smyslu.** Povaha primárního a sekundárního okruhu jakožto samostatných věcí je odůvodněna mj. jejich vzájemnou funkční nezávislostí. Primární okruh může fungovat bez ohledu na to, zda je na něj napojen určitý sekundární okruh, resp. bez ohledu na to, o kolik takových sekundárních okruhů se jedná. Napojení dalších (nových) sekundárních okruhů na primární okruh nemá jakýkoli vliv na funkci primárního okruhu; ta je stále stejná. Stejně tak odpojení některých stávajících sekundárních okruhů od primárního okruhu nemá žádný vliv na jeho funkci. Lze konstatovat, že sekundární okruh zde vlastně působí podobně jako „prodloužená přípojka“ vodovodního či kanalizačního potrubí.

Jsou-li tedy jak primární, tak i sekundární okruh samostatnými věcmi v právním smyslu a předávací stanice má specifickou (odlišnou) funkci ve srovnání s primárním i sekundárním okruhem, lze zaujmout závěr o **samostatné věcněprávní povaze předávací stanice**.¹³ Uvedené řešení je dle našeho názoru nepochybné v poměrech účinné právní úpravy energetického zákona a bylo by nepochybné

¹³ Pokud bychom vůbec chtěli dospět k závěru o povaze předávací stanice jakožto součásti určité jiné věci, byl by důvodný spíše pohled, že předávací stanice je součástí sekundárního rozvodu jakožto samostatné liniové stavby, neboť právě se sekundárním okruhem je předávací stanice funkčně provázána v poněkud intenzivnější míře, než je tomu u primárního okruhu.

i v případě absence této zvláštní úpravy při korektní aplikaci § 509. Miníme však, že uvedený závěr je obhajitelný i tehdy, byl-li přijatý v rámci energetického zákona ve znění účinném do uváděné novely č. 165/2012 Sb. V této souvislosti je vhodné kriticky upozornit na čerstvé rozhodnutí Nejvyššího soudu, které řešilo věcněprávní povahu předávací stanice (resp. celého rozvodného tepelného zařízení) v režimu energetického zákona ve znění před uvedenou novelou č. 165/2012 Sb., jež prohlásila předávací stanici za samostatnou věc.

V usnesení ze dne 25. 5. 2023, **sp. zn. 22 Cdo 2946/2021**, jímž bylo dovolání odmítnuto, Nejvyšší soud zaujal závěr (když aproboval názor přijatý odvolacím soudem), že **rozvodné tepelné zařízení** (tj. primární rozvody, předávací stanice, jakož i sekundární rozvody) **představuje ve svém souhrnu jedinou věc v právním smyslu**. Z rozhodnutí je vhodné přiblížit alespoň tyto pasáže: „Pro poměry souzené věci je **východiskem závěr odvolacího soudu, že rozvodné tepelné zařízení bylo (...) žalovaným žalobkyni pronajato jako jeden vlastnický jednotný celek jedinou smlouvou s tím, že má být užíváno k zabezpečení dodávek tepla a výroby užitkové vody. Byla tak vyjádřena funkce tohoto zařízení, kterou je dodávání tepla do odběrných míst s tím, že k tomu účelu uvedené zařízení nebude způsobilé, budou-li jeho jednotlivé části vyjmuty. Účelem v dané věci nikdy nebylo provozování jen izolovaných částí zařízení, tedy jen samotné vedení tepla potrubím či jen přeměna horké vody na teplou, ale dovedení tepla a teplé vody odběrateli. Rozvodné tepelné zařízení bylo převzato žalobkyní do užívání jako jeden jediný celek s funkcí dovedení tepla odběratelům“ (tučně zvýraznili aut.).**

Uvedený argument je však dle našeho názoru **zcela chybný**. To, zda strany chápou (klidně i ve vzájemné shodě) v nájemní smlouvě určitou entitu (určitý souhrn entit) jako jeden celek (tj. jako jednu věc v právním smyslu) a pro nájem tohoto celku uzavřou pouze jednu nájemní smlouvu, nevypovídá nic o skutečném věcněprávním režimu takové entity a nezbavuje soud povinnosti autoritativně přezkoumat, jaká je skutečná věcněprávní povaha dané entity. Závěr o věcněprávní povaze určité entity je totiž otázkou **objektivního hodnocení**, nikoli hodnocení daného stranami smlouvy, resp. představami stran smlouvy o této skutečnosti. Vymezení věcněprávního režimu určité entity (resp. smluvní modifikace takového režimu) tak vůbec není v kompetenci stran právního jednání.

V této souvislosti je vhodné upozornit i na nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2022, **sp. zn. 28 Cdo 1674/2022**, kde soud řešil typově stejnou situaci (šlo o to, zda věcněprávní režim určité entity může být modifikován odlišným vymezením této otázky v privatizačním projektu). Přitom dospěl k následujícím závěrům: „Součástí věci nelze od věci hlavní oddělit **pouhým projevem vůle, dokud je totiž součástí s věcí hlavní spojena, nemá vůle vlastníka vliv na to, že jde stále o jedinou věc** (srov. namátkou rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 1999, sp. zn. 25 Cdo 770/98, ze dne 1. 9. 2016, sp. zn. 20 Cdo 2736/2016, či ze dne 26. 8. 2020, sp. zn. 24 Cdo 1212/2020). (...) Odvolací soud pochybil, když ve věci předběžnou otázku vlastnického práva žalovaných ke garážím posoudil pouze na základě privatizačního projektu, aniž by se jakkoliv zabýval povahou garáží jako součástí věci, neboť **skutečnosti uvedené v privatizačním projektu nezbavují soud povinnosti zabývat se jejich přílehlavostí. Jeho právní posouzení dané předběžné otázky bylo přinejmenším neúplné, a tudíž nesprávné**“ (tučně zvýraznili aut.).

Vrátíme-li se k probíranému rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 2946/2021, Nejvyšší soud dále pokračuje: „**Odvolací soud na základě provedeného dokazování učinil závěr, že rozvodné tepelné zařízení tak, jak bylo (...) vybudováno a jak jej žalobkyně převzala do užívání na základě (byť neplatné) nájemní smlouvy (...), je zařízením napojeným na cent-**

rální zdroj tepla, kdy od tohoto zdroje je teplo (horká voda) dopravováno primárními potrubími do tzv. výměňkových stanic (stanic přeměny tepla), kde je ochlazováno na vodu teplou a dále vedeno tzv. sekundárními vedeními do jednotlivých odběrných míst. Základní funkcí této celé soustavy rozvodného tepelného zařízení vždy bylo dostat – dopravit – teplo ze zdroje (...) k jednotlivým odběrným místům. Jestliže však z tohoto rozvodného zařízení budou odděleny (vyjmuty) jednotlivé části potrubí či výměňkové stanice bez náhrady, pak tuto svou funkci uvedené rozvodné zařízení plnit nebude. Vzal za prokázané, že v případě rozvodného tepelného zařízení jsou stejně důležitá primární vedení, sekundární vedení i výměňkové stanice s tím, že bude-li některá, či všechny části, k nimž žalobkyně uplatňuje vlastnické právo, ze zařízení vyňata, teplo, se ke koncovým zákazníkům nemůže dostat. (...) Na základě těchto východisek učinil odvolací soud závěr, že rozvodné tepelné zařízení (...) je jedinou věcí v právním smyslu, a to věcí „složenou ze součástí“ ve smyslu § 120 odst. 1 obč. zák., neboť takovému závěru nebrání ani právní úprava obsažená ve speciálních předpisech na úseku teplotnictví, jež vlastnické režimy rozvodného tepelného zařízení (a ani jeho pojem) v rozhodné době nijak (na rozdíl např. od úpravy na úseku vodárenství) neupravovaly“ (tučně zvýraznili aut.).

I tento **závěr je pochybný.** Výše bylo citováno rozhodnutí Nejvyššího soudu ohledně věcněprávního režimu vodovodu. Uvedený závěr o tom, že vodovod není jedinou věcí v právním smyslu, by však měl být aplikován i na jiné obdobné entity, zejm. na případ rozvodného tepelného zařízení. Podobně jako u rozvodného tepelného zařízení je i u vodovodu hlavní funkcí doprava určité látky – konkrétně vody – ze zdroje k jednotlivým odběrným místům. Jde tedy rovněž o typ rozvodného zařízení, které je složeno z řady jednotlivých částí. Jestliže však budou z tohoto rozvodného zařízení jednotlivé části (přípojky, úpravny vody apod.) odděleny (vyjmuty), pak uvedené rozvodné zařízení (vodovod) svoji funkci ztratí. Nejvyšší soud se však otázkou možné analogické aplikace úpravy právního režimu vodovodů i na samotné rozvodné tepelné zařízení vůbec nezabýval. Tuto situaci „přešel“ lakonickým konstatováním, že „právní úprava obsažená ve speciálních předpisech na úseku teplotnictví (...) vlastnické režimy rozvodného tepelného zařízení (...) v rozhodné době nijak (na rozdíl např. od úpravy na úseku vodárenství) neupravovala“.

Nejvyšší soud se vyjádřil i k námitce obsažené v dovolání, jež poukazovala na dosavadní judikaturu k právnímu režimu kanalizační přípojky, resp. trafostanice: „Poukaz na judikaturu o právní povaze kanalizační přípojky a transformátoru, resp. judikaturu další, není příslušný. **Kanalizační přípojka totiž plní odlišnou funkci od výměňkových stanic a primárního a sekundárního potrubí; propojuje budovu s kanalizací a má samostatnou úpravu v § 3 zák. č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích) – (k tomu srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1308/2003, nebo ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 22 Cdo 2653/2011). Obdobnou zákonnou úpravu rozvodná tepelná soustava nemá. Co se týče právní povahy transformátoru, byla v odkazovaném judikátu řešena otázka jeho vztahu k budově, nikoliv k přenosové soustavě“ (tučně zvýraznili aut.).**

Pozoruhodný je závěr soudu o tom, že „kanalizační přípojka **plní odlišnou funkci od výměňkových stanic a primárního a sekundárního potrubí; propojuje budovu s kanalizací**“. To však „činí“ i předávací stanice – i ona propojuje primární okruh a sekundární okruhy. Navíc – rozdílně od kanalizační přípojky, která funguje skutečně jen jako prosté propojení dvou entit – však **předávací stani-**

ce disponuje samostatnou funkcí, která je zcela odlišná od funkcí primárního okruhu a sekundárních okruhů. Touto funkcí je změna parametrů teplotnosné látky. O to víc má tedy být odůvodněn závěr o samostatné věcněprávní povaze předávací stanice!

Následně Nejvyšší soud uzavírá: „**Odvolací soud v této věci učinil na základě popisu žalobkyně rozvodného tepelného zařízení, jeho nákrešů a znaleckého posudku skutkový závěr, že základní funkcí RTZ je dopravit teplo ze zdroje (...) k jednotlivým odběrným místům. Odejmutím částí RTZ, k nimž žalobkyně tvrdí vlastnické právo, (...), by se teplo ke koncovým zákazníkům nedostalo, resp. by se mohlo dostat, ale jen za předpokladu přijetí náhradních řešení. Bez nahrazení vyjmutých částí potrubí či výměňkových stanic nebude RTZ svou funkci plnit a jeho hodnota se nepochybně sníží.** Ztotožnil se proto se závěrem soudu prvního stupně o tom, že RTZ je samostatnou věcí v právním smyslu, neboť součástí, ač to bude třeba fyzicky možné a po odpojení může být samostatným předmětem právního vztahu, nelze oddělit bez toho, aby to nemělo dopad na věc, jejíž součástí oddělovaná část byla. Nastíněnou úvahu odvolacího soudu neshledal Nejvyšší soud zjevně nepřiměřenou, a proto v dovolacím přezkumu ob stojí“ (tučně zvýraznili aut.).

Nejvyšší soud tedy aproboval názor odvolacího soudu, že rozvodné tepelné zařízení je jedinou věcí v právním smyslu, tedy že ani primární rozvody, ani sekundární rozvody, ani předávací stanice nemají povahu samostatných věcí. Dle našeho názoru nelze uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu akceptovat. Jsme si samozřejmě vědomi toho, že Nejvyšší soud je v rámci dovolacího řízení vázán skutkovým zjištěním, které učinil soud prvního stupně, resp. soud odvolací, přičemž v uvedeném rozhodnutí se na tato skutková zjištění výslovně odvolává. Přesto však máme za to, že právní závěry dovolacího soudu jsou nesprávné i při zohlednění těch skutkových zjištění, z nichž musel vycházet.

Na závěr je vhodné poukázat na skutečnost, že **existují i rozhodnutí opačná,** přijatá k řešení téže otázky při aplikaci stejné právní úpravy ve stejné rozhodné době. Tak např. Okresní soud ve Strakonici v rozsudku ze dne 30. 8. 2021, č. j. 4 C 58/2020-464, dospěl k závěru o samostatném věcněprávním režimu výměňkových (předávacích) stanic, jakož i samostatném věcněprávním režimu teplovodů z nich vedoucích ke koncovému odběrateli teplotnosné látky. Uvedené rozhodnutí bylo potvrzeno rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 2. 2. 2022, č. j. 7 Co 1287/2021-529.

Závěr

Výše jsme se pokusili **nabídnout interpretaci druhé věty § 509 o. z. a vysvětlit, jak může být vyvrácena tam uvedená domněnka, že součástí liniových staveb jsou i stavby a technická zařízení, která s nimi provozně souvisí.**

Jde o první vklad do diskuse, přičemž budeme rádi za jakoukoli zpětnou vazbu (včetně těch kritických). Další debata je nepochybně nutná, neboť předně se jedná o pravidlo, které má extrémní praktický význam, a dále proto, že judikatura Nejvyššího soudu – byť přijatá ještě k úpravě účinné před 1. 1. 2014, resp. ke zvláštní regulaci obsažené v resortních předpisech – dle našeho názoru nenabízí dostatečně přesvědčivý pohled na všechny aspekty zkoumaného problému.¹⁴ ❖

¹⁴ Tento text částečně vychází z odborného stanoviska, které autoři zpracovali v souvislosti s civilním řízením, jež vyústilo v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2023, sp. zn. 22 Cdo 2946/2021 (toto rozhodnutí je podrobeno kritickému přezkumu v kapitole Aplikace závěrů na příkladu předávací stanice).

K použitelnosti soukromých záznamů jako důkazu v trestním řízení

Právní úpravu použitelnosti obrazových, zvukových a jiných záznamů, předložených osobami od orgánů činných v trestním řízení odlišných, současná právní úprava neobsahuje a chybí i explicitní právní úprava postupu při vyhledávání, opatřování a předkládání takových záznamů. Na druhou stranu je zřejmé, že zákonná pravidla upravující postup orgánů činných v trestním řízení se na případy, kdy jsou tyto důkazy opatřeny a předloženy soukromými osobami, neuplatní, a to ani analogicky.¹

Z hlediska použitelnosti důkazů obsahem soukromých nahrávek je tak třeba vycházet z obecných zásad a soudních rozhodnutí, která hrají v posuzování podmínek přípustnosti soukromých záznamů klíčovou roli. Vzhledem k tomu, že výše nastíněná otázka použitelnosti soukromých záznamů jako důkazu v trestním řízení je a současně bude vždy aktuální, jakož i k avizované dlouhé řadě s ní souvisejících soudních rozhodnutí, jsme se rozhodly pro zpracování uceleného, přehledného shrnutí této problematiky.²

JUDr. Alena Tibitanzlová, Ph.D.,
působí jako advokátka a současně
na Katedře trestního práva Policejní
akademie ČR v Praze.

JUDr. Petra Zaoralová, Ph.D.,
působí jako advokátka v Praze.

Právní stav do konce roku 2018

Podíváme-li se na literu zákona, samotná přípustnost pořízení zvukové či obrazové nahrávky soukromou osobou pro účely dokazování v trestním řízení vyplývá z obecné formulace ust. § 89 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále „tr. řád“), které umožňuje využití v zásadě neomezeného okruhu důkazních prostředků. Pořízení zvukového či obrazového záznamu soukromými osobami není *a priori* nepřijatelným důkazem, jak plyne ze závěrů vyslovených Ústavním soudem, „jiná situace může

nastat pouze, když skryté operativní prostředky použijí orgány státní moci způsobem, kterým obcházejí zákon a vyhnou se tak přísnějším podmínkám v ustanoveních trestního řádu shora naznačeným“.³ Tento právní názor je podpořen též judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“).⁴ Např. ve věci *Van Vondel proti Nizozemsku* dospěl ESLP k závěru, že porušení čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) přichází v úvahu právě tehdy, pokud by národní orgány činné v trestním řízení podstatným způsobem přispěly k realizaci soukromého odposlechu s vidinou jeho využitelnosti v trestním řízení.⁵

Citované názory tak jasně vypovídají o tom, že **záznam obstaraný na základě postupu orgánů činných v trestním řízení, kterým by se tyto orgány pokusily obejít ustanovení trestního řádu, bude důkazem absolutně neúčinným** a není možné k němu v trestním řízení vedeném proti obviněnému nijak přihlížet (zejména půjde o případy, kdy by policejní orgán s cílem získat doznání podezřelé či obviněné osoby, popř. za účelem ji jinak usvědčit, požádal anebo vyzval soukromou osobu, aby důkaz obstarala, popř. jí k tomu dokonce poskytl potřebné technické prostředky či jinou součinnost – nasazení odposlouchávacího zařízení soukromé osobě apod.).

Tuzemská judikatura

Další podmínky použitelnosti záznamů obstaraných soukromými osobami z vlastní iniciativy bez součinnosti orgánů činných v trestním řízení vyplývají z judikatury. Obecně se české soudy v rámci své rozhodovací činnosti k možnostem a mezím využití soukromých nahrávek jako důkazu v trestním řízení vyjádřily postupně v několika rozhodnutích.

Prvně je třeba připomenout, že **rozhodnutí o přípustnosti důkazu obsahem soukromé nahrávky předložené stranami trestního řízení náleží v konečném důsledku soudu a otázku, zda se jedná o důkaz přípustný, či nikoli, bude nutné posoudit v každém případě individuálně.**

Za jedno z nejznámějších rozhodnutí připouštějících použití soukromé nahrávky jako důkazu v trestním řízení lze považovat **usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 459/2007**, ve kterém Nejvyšší soud konstatuje, že „s ohledem na ust. § 89 odst. 2 tr. řádu

1 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2008, sp. zn. 5 Tdo 229/2008.

2 Následující text tohoto příspěvku vychází převážnou měrou z monografie P. Zaoralové *Procesní použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze*, Leges, Praha 2018, 320 stran.

3 Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2011, sp. zn. II. ÚS 143/06.

4 Rozsudky ESLP ze dne 8. 4. 2003 ve věci *M. M. proti Nizozemsku*, č. 39339/98, či ze dne 25. 10. 2007 ve věci *Van Vondel proti Nizozemsku*, č. 38258/03.

5 Rozsudek ESLP ze dne 25. 10. 2007 ve věci *Van Vondel proti Nizozemsku*, č. 38258/03.

zásadně nelze vyloučit možnost použití zvukového záznamu pořízeného soukromou osobou i bez souhlasu ostatních účastníků takového jednání, byť je nezbytné tuto skutečnost vždy posuzovat i v rámci respektování práva na soukromí zakotveného v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod (...), práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (...) i ochrany osobnosti upravené v zákoně č. 40/1964, občanském zákoníku (...)." V navazující části rozhodnutí se Nejvyšší soud zabývá podmínkami, za kterých je možné k provedení důkazu soukromou nahrávkou předloženou stranami trestního řízení přistoupit, a stanoví základní kritéria, kterými je nezbytné se při zvažování přípustnosti takového důkazu zabývat, když uvádí, že **„významnou okolností v takových případech bude především to, zda takový důkaz stojí v konkrétní věci osamocen v rámci hodnocení otázky viny pachatele, anebo má soud k dispozici jiné důkazy, které výrazným způsobem nasvědčují důvodnosti obvinění a s nimiž je zvukový záznam v obsahové shodě. V daném trestním řízení je rozhodné, že zpochybňovaný zvukový záznam nebyl rozhodně stěžejním důkazem.“**⁶

Další limity přípustnosti důkazu obsahem soukromých nahrávek nalezneme v **usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2425/09**, jehož předmětem bylo posouzení přípustnosti usvědčujícího důkazu kamerovým záznamem, který předložil poškozený. Ústavní soud dospěl k závěru, že **„při posuzování námitky porušení práva na soukromí pořízením uvedeného záznamu lze dát za pravdu stěžovateli, že monitorování veřejného místa kamerou a následné pořízení trvalého záznamu spadá pod ochranu poskytovanou čl. 10 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy (...). Obecně je pro účely hodnocení, zda došlo k nedovolenému zásahu do soukromí ze strany orgánů veřejné moci, nutné zkoumat, zda byla zaznamenána soukromá záležitost či veřejná událost a zda byl získaný materiál určen pro omezené použití, či měl být dostupný široké veřejnosti (...).**" V daném případě však **„poškozený instalováním průmyslové kamery na veřejném místě sledoval legitimní cíl, tj. ochranu svého majetku a odhalení pachatele trestného činu, který by se jej osobně dotýkal. Pořízený záznam byl pak využit jen pro nezbytně nutný účel (prokázání viny stěžovatele v trestním řízení) a nebyl nijak zneužit, např. veřejným zpřístupněním záznamu, znevažováním stěžovatele ve sdělovacích prostředcích apod. Lze tedy uzavřít, že instalace průmyslové kamery a záznam jejím prostřednictvím získaný nenaplnuje znaky porušení stěžovatelova ústavně zaručeného práva na ochranu soukromí.“**⁷

Z **usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 803/2009** dále plyne, že důležitým aspektem při posuzování limitů použitelnosti soukromých záznamů bude též **povaha konkrétního trestného činu, pro který se trestní stíhání vede, a obsah záznamu ve vztahu k trestné činnosti, která má být objasněna.** Zároveň zde Nejvyšší soud potvrdil názor vyslovený v rozhodnutí sp. zn. 5 Tdo 459/2007, a sice že **významným kritériem při posuzování přípustnosti soukromé nahrávky jako důkazu je existence jiných důkazů**, které jsou způsobilé trestnou činnost objasnit. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí dospěl k závěru, že předložené nahrávky jsou plně procesně relevantním důkazem, a shrnul, že **„poškozený nezasáhl nepřípustně do soukromí obviněné tím, že pořídil shora uvedený záznam týkající se výlučně útoků obviněné na jeho osobu“**.⁸

Další kritéria, která mají vliv na přípustnost důkazu soukromou nahrávkou, lze dovodit z **usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 143/06**, který připustil, že důležitým hlediskem při posuzo-

vání přípustnosti důkazu soukromou nahrávkou bude též **význam chráněného zájmu**, který je trestným činem dotčen, když uvedl, že **„kromě okolností, za nichž byla taková nahrávka pořízena (...), bude mít rozhodující význam pro konečné posouzení věci i význam posuzovaného zájmu, který je předmětem vlastního řízení, a možnosti, které měl účastník uplatňující tuto informaci k dispozici k tomu, aby získal uvedené informace jiným způsobem než za cenu porušení soukromí druhé osoby“**.⁹

Za povšimnutí stojí také názor vyslovený Krajským soudem v Hradci Králové, jehož rozhodnutí bylo v tomto případě předmětem přezkumu Nejvyššího soudu ve shora uvedené věci sp. zn. 3 Tdo 803/2009.¹⁰ Odvolací soud při posuzování opravného prostředku obviněné uvedl, že **„nelze naopak pominout, že právě obžalovaná uplatnila v rámci své obhajoby skutečnosti, které výrazně zasahují do soukromí poškozeného (...).“**¹¹ Tyto teze naznačují, že nemalý význam při posuzování přípustnosti důkazu soukromou nahrávkou mohou mít **prostředky k uplatnění práv zasahující do práva na soukromí, které užila v řízení protistrana.**

Pohled ESLP

Podíváme-li se na přípustnost důkazu obsahem soukromých záznamů z pohledu ESLP, zjistíme, že pravidla pro posuzování zájmovosti důkazů ve světle čl. 8 Úmluvy se zdají být aplikovatelná pouze na důkazy získané porušením práva na soukromí ze strany orgánů státu.¹² K požadavkům na zajištění spravedlnosti řízení podle čl. 6 Úmluvy v případech, kdy jedním z důkazů je soukromá nahrávka, se ESLP vyjádřil ve věci **Schenk proti Švýcarsku**,¹³ kde posuzoval případ, kdy nahrávku pořídila soukromá osoba sama z vlastní iniciativy a tato nahrávka byla základním usvědčujícím důkazem. Ve věci obviněného z návodu k trestnému činu vraždy pořídil nahrávku nájemný vrah, přitom obsahem tohoto záznamu, který byl předložen příslušnému orgánu, bylo zachycení jeho vlastní konverzace s obviněným. ESLP v tomto případě neshledal důvod porušení čl. 6 Úmluvy a řízení považoval jako celek za spravedlivé, přičemž své tvrzení opřel o dvě zásadní skutečnosti: **1. nahrávka nebyla jediným usvědčujícím důkazem a 2. práva obhajoby spočívající v možnosti vyjádřit se k takovému důkazu a zpochybnit jeho pravdivost byla dodržena.** Z dalších rozhodnutí lze dovodit, že významným faktorem při posuzování spravedlivosti řízení jako celku může být i **význam zájmu, který je trestným činem dotčen.**¹⁴ V tomto duchu posuzoval ESLP použitelnost soukromých záznamů i v dalších případech,¹⁵ nicméně v jeho

6 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007.

7 Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2425/09.

8 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. 3 Tdo 803/2009.

9 Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2011, sp. zn. II. ÚS 143/06.

10 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. 3 Tdo 803/2009.

11 Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, pobočka v Pardubicích, ze dne 4. 2. 2009, sp. zn. 14 To 379/2008.

12 J. Nejedlý: Zákonost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha 2013, str. 78.

13 Rozsudek ESLP ze dne 12. 7. 1998 ve věci *Schenk proti Švýcarsku*, č. 10862/84.

14 Rozsudek ESLP ze dne 1. 3. 2007 ve věci *Heglas proti České republice*, č. 5935/02.

15 Srov. např. rozsudky ESLP ze dne 25. 9. 2001 ve věci *P. G. a J. H. proti Spojenému království*, č. 44787/98, či ze dne 5. 11. 2002 ve věci *Allan proti Spojenému království*, č. 48539/99.

rozhodnutích nenalezneme jediný případ, kdy v použití důkazů v souvislosti se zásahy do soukromí jednotlivce shledal porušení čl. 6 Úmluvy.¹⁶

Závěry z tuzemské i zahraniční judikatury

Na základě výše představené judikatury českých soudů a ESLP lze učinit následující závěry:

1. pro posouzení přípustnosti zvukových a obrazových nahrávek předložených soukromými osobami jako důkazu není *a priori* rozhodným kritériem to, zda byly pořízeny v souladu se zákonem, nebo protiprávně;

2. byly-li záznamy získány v rozporu se zákonem, neznamená to, že by byly automaticky procesně nepoužitelné.

Proto důkaz získaný porušením práva na ochranu osobnosti, i přesto, že byl získán protiprávně (jedná se např. o přeštupek), nepřiměřeným zásahem do základních práv jedince není a bude důkazem procesně použitelným, pokud takové porušení zákona bude proporcionální ve vztahu ke sledovanému cíli.¹⁷ Při posuzování limitů přípustnosti soukromých nahrávek jako důkazu v trestním řízení není totiž možné se omezovat pouze na jejich přínos ve vztahu k zájmu společnosti na objasnění trestné činnosti a na spravedlivém potrestání pachatelů trestných činů.

Tomuto závěru ostatně odpovídá i stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k použitelnosti magnetofonového záznamu rozhovoru jako důkazu v trestním řízení č. 2/2004 ze dne 13. 5. 2004. V něm se uvádí, že jde-li o bez účasti státu pořízený záznam hlasového projevu druhé osoby bez jejího vědomí, posouzení otázky, zda je či není v daném případě použitelný jako důkaz v trestním řízení, bude vždy věcí konkrétního trestního řízení a situace, za níž má být uvedena informace užita. I když z povahy takto získané informace vyplývá, že takto získaný záznam nemůže být *a priori* vyloučen jako důkaz v trestním řízení (podle obecného pravidla, podle něhož v rámci trestního řízení lze použít každou skutečnost jako důkaz – srov. ust. § 89 odst. 2 tr. řádu, a proto, že tu nebylo porušeno žádné z pravidel pro získávání důkazů ze strany státu), **může jím být jen za podmínky, že zásah do soukromí je odůvodnitelný převažujícím zájmem na straně toho, kdo informaci popsáním způsobem opatřil a následně použil; samotný zájem na náležitém zjištění skutkového stavu věci však zásadně takovým převažujícím zájmem není.** (...) Přitom se bude přihlížet i k okolnostem, za nichž došlo k zachycení hlasového projevu, a nepochybně se též zohlední, pokud by zjevně došlo při takovém postupu k porušení zákona – např. pokud by bylo shledáno, že šlo o zjevnou provokaci k protiprávnímu chování, o nahrávku záměrně upravovanou, o použití skrytě nahraného projevu osoby (která se posléze stala obviněným) v její neprospěch, tedy za situace, kterou by bylo možné označit za donucování k doznání nebo za obcházení zákona, nebo že by byly použity takto získané informace od osoby, které jinak zákon přiznává právo nevypovídat a která v průběhu řádného procesu toto právo ohledně takto

získaných informací využila, atd. (...) Vždy musí být proto součástí hodnocení takové informace vedle toho, jaké skutečnosti má objasnit, i **hodnocení toho,**

1. jakými prostředky byla nahrávka pořízena;

2. za jakých okolností (včetně místa a doby) byla nahrávka získána;

3. kým a proč, z jakého důvodu a pro jaký účel se tak stalo.

(...) Ačkoli tedy nelze žádný jednoznačný závěr o jejich použitelnosti či nepoužitelnosti učinit, platí, **že by měly být používány jen zcela výjimečně,** a to nikoli (tolik) s ohledem na to, o čem jsou (tzn. jaké skutečnosti mají objasnit), ale zejména s ohledem na to, **zda jejich získání za cenu narušení soukromí osoby, jejíž projev byl utajeně nahrán, bylo v daném případě jediné možné,** přiměřené zájmu, který se má tímto způsobem chránit, např. zda takto získané informace nebylo možné dokumentovat či doložit jinak.

V zásadě lze označit za nepřipustné, aby si soukromá osoba nahrávala utajeným způsobem hlasový projev jiného cíleně jen za tím účelem, aby jej vzápětí použila jako důkaz v trestním (či jiném) řízení. Pokud má být takto získaná informace v rámci trestního řízení jako důkaz použita, musí být tento postup odůvodněn zvláštními okolnostmi případu, z nichž lze odvodit důvodnost porušení práva na soukromí jiného. Tento zásah musí být vyvážen závažností zájmu, jenž má být takovým (a právě jen takovým) postupem chráněn. (...) Bude-li orgánům činným v trestním řízení tato nahrávka nabídnuta (nebo pokud ji získají jiným postupem v souladu s trestním řádem), pak **bude jen na nich, aby posoudily, do jaké míry je využitelná. Posouzení otázky, zda je či není v daném případě použitelná jako důkaz v trestním řízení, bude vždy věcí konkrétního trestního řízení a situace, za níž má být uvedena informace užita.**

Test proporcionality

Z dosud uvedeného vyplývá, že na přípustnost důkazů soukromými nahrávkami je nezbytné aplikovat **test proporcionality,** který byl již v minulosti formulován Ústavním soudem a který **sestává ze tří kroků:**

1. vhodnost,

2. potřebnost a

3. proporcionality, a to v modifikované podobě.

První krok testu proporcionality (tj. vhodnost neboli schopnost dosáhnout sledovaného legitimního cíle) bude totiž při provedení důkazu soukromou nahrávkou téměř vždy naplněn, neboť připuštěním tohoto důkazu je *a priori* sledován legitimní cíl, kterým je objasnění trestné činnosti. Prostor k pochybnostem však ponechává druhý a třetí krok testu proporcionality.

Při druhém kroku musí orgány činné v trestním řízení pečlivě zkoumat, zda je provedení důkazu pomocí zvukového nebo obrazového záznamu předloženého stranami **potřebným** důkazním návrhem ve vztahu k základnímu právu. Důkaznímu návrhu stran bude možné vyhovět jen tehdy, bude-li použit důkaz, který je k základnímu právu dotčené osoby **nejšetnější** v porovnání s ostatními prostředky, umožňujícími získat informace potřebné pro objasnění trestné činnosti.

Při třetím kroku testu proporcionality je zapotřebí zvažovat, zda je újma na základním právu **přiměřená** ve vazbě na zamýšlený cíl v podobě objasnění trestné činnosti a potrestání jejích pachatelů (tzv. proporcionality v užším smyslu). V rámci tohoto kroku, na kte-

¹⁶ Op. cit. sub 12, str. 96.

¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007, a usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2425/09.

rý se pozornost českých soudů zaměřuje ze značné části, bude základním kritériem poměrování chráněných práv a zájmů, které se ve veřejné a soukromé sféře střetávají.

Při aplikaci testu proporcionality bude proto ve druhém a zejména ve třetím kroku třeba vzít v úvahu tato specifická kritéria, která vyplývají ze dříve uvedených rozhodnutí soudů, a to:

1. zda se jedná o samostatně stojící důkaz v rámci hodnocení otázky viny pachatele, anebo má soud k dispozici i jiné důkazy;¹⁸
2. zda byla zaznamenána soukromá, či veřejná událost;¹⁹
3. zda byl získaný materiál určen pro omezené použití, či měl být dostupný široké veřejnosti;²⁰
4. povaha konkrétního trestného činu, pro který je vedeno trestní stíhání, a význam zájmu, který je chráněn skutkovou podstatou trestného činu;²¹
5. zda byl záznam pořízen bez souhlasu, nebo se souhlasem nahrávané osoby;²²
6. zda byl provedením záznamu sledován legitimní cíl, nebo jím byl sledován cíl jiný;²³
7. zda byl záznam využit jen pro nezbytně nutný účel, nebo byl zneužit;²⁴
8. zda se záznam týká výlučně trestné činnosti, která má být jeho obsahem prokázána, nebo zda zachycuje i jiné soukromé události.²⁵

Při rozhodování o přípustnosti návrhu na provedení dokazování pomocí nahrávky, kterou mají strany trestního řízení k dispozici, tak bude vždy zapotřebí, aby orgány činné v trestním řízení **disponovaly i dalšími důkazy, které výrazným způsobem nasvědčují důvodnosti obvinění, s nimiž je zvukový záznam v obsahové shodě.** K tlumočení takových projevů mohou být využívány svědecké výpovědi osob, které záznam předložily, ale i dalších osob, které projevy nahrávaných osob slyšely (a to příp. i bez jejich vědomí). S ohledem na právní závěry obsažené v dosavadních rozhodnutích soudů lze mít za to, že **není možné akceptovat postup soudu, který by vynesl odsuzující rozsudek o vině obviněného pouze na základě existence jediného přímého důkazu, kterým by byl zvukový či obrazový záznam, který byl orgánům činným v trestním řízení předložen poškozeným, popř. jinou osobou, a to i přesto, že tento závěr by byl podpořen i několika důkazy nepřímými.**²⁶ Zpravidla však bude právě osoba pořizovatele záznamu způsobilým svědkem, o jehož výpověď bude možné rozhodnutí o vině obviněného opřít. Problematickou

18 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007, a ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. 3 Tdo 803/2009. Srov. též rozsudek ESLP ze dne 12. 7. 1998 ve věci *Schenk proti Švýcarsku*, č. 10862/84.

19 Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2425/09.

20 Tamtéž.

21 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. 3 Tdo 803/2009; usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2011, sp. zn. II. ÚS 143/06.

22 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007.

23 Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2425/09.

24 Tamtéž.

25 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. 3 Tdo 803/2009.

26 Srov. argumentaci obsaženou v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007, kde soud přípustnost zvukové nahrávky jako důkazu opírá o skutečnost, že soud měl k dispozici hned několik jiných stěžejních důkazů (svědeckých výpovědí); k relevanci zvukové nahrávky toliko jako podpůrného důkazu v trestním řízení srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 396/04.

19. 10.

9.30–12.30

2 890 Kč
3 497 Kč s DPH

WEBINÁŘ: Praktický webinář k registraci ochranné známky, sestavování seznamu výrobků a služeb a provádění rešerše na dostupnost

Po absolvování webináře budou účastníci mimo jiné znát volně dostupné databáze pro sestavování seznamu výrobků a služeb a seznámí se s potřebnými informacemi, tipy a postupy, aby byli schopni samostatně sestavit základní seznam. Budou vědět, jak a kde provést rešerši na dostupnost ochranné známky.

Přednáší specialistka na duševní vlastnictví, zejména právo ochranných známek a softwarového práva
Mgr. Tereza Formanová

23. 10.

9.00–15.00

4 990 Kč
6 038 Kč s DPH

SEMINÁŘ: Právní následky porušení smluvních povinností

Již při sjednávání smluv je praktické předvídat, co může následovat, jestliže dojde k porušení smlouvy z jedné či druhé strany. Tedy, co si strany mohou ještě sjednat a co následuje, když smlouvu poruší. Jaký je podle současné úpravy soukromého práva vztah „prodlení, vadného plnění, způsobené škody, bezdůvodného obohacení z pohledu práv a povinností stran“? Seminář se zaměří na limity autonomie vůle stran při sjednávání smluvních práv a povinností a praktické právní následky porušení smluvních povinností.

Přednáší soudce Nejvyššího soudu ČR
JUDr. Ing. Pavel Horák, Ph.D.

se v tomto ohledu jeví situace, kdy se osoba, která záznam pořídila, průběhu trestné činnosti neúčastnila (nahrávka zaznamenávající trestný čin obviněného byla pořízena např. za pomoci skrytého automatického nahrávacího zařízení). I v těchto případech však bude nezbytné dbát na ověření shody obsahu nahrávky s výsledky provedeného dokazování. Zároveň je třeba mít na paměti, že **v případech, kdy tvrzená skutečnost, která je zaznamenána, byla již bezpečně prokázána, bude návrh na doplnění dokazování soukromou nahrávkou velmi často zamítnut.**²⁷

Při posouzení proporcionality zásahu do základních práv má význam také to, **zda předmětem záznamu byla soukromá událost probíhající např. v bytě obviněného či poškozeného, nebo zda byl prostřednictvím záznamu zachycen průběh veřejné akce, která mohla být monitorována a zaznamenávána i jinými osobami.** Je zřejmé, že osobu, která se dopouští trestné činnosti na veřejném místě (na ulici, v parku apod.) může zpozorovat v zásadě každý. Ve prospěch použitelnosti záznamu jako důkazu tak bude zcela jistě svědčit, bude-li dotčená osoba nahrávána jednorázově na veřejném místě. S otázkou charakteru události, která je na pořízené nahrávce zaznamenána, úzce souvisí také možnost jejího dalšího předpokládaného nebo obvyklého užití, a to např. s ohledem na možnosti zveřejňování obsahu záznamu na veřejně dostupných sítích. Následné rozmnožování a rozšiřování záznamu jiným než obvyklým způsobem, který nemohla dotčená osoba vzhledem k okolnostem rozumně předpokládat, poté zcela jistě svědčí o vyšší intenzitě zásahu do práva na soukromí, které zahrnuje rovněž právo jednotlivce rozhodnout se podle vlastního uvážení, zda, jakým způsobem a za jakých okolností mají být skutečnosti a informace z jeho osobního soukromí zpřístupněny jiným subjektům.²⁸

Kritériem zásadního významu je nepochybně též **povaha konkrétního trestného činu**, pro který je vedeno trestní řízení, a význam zájmu, který je chráněn příslušnou skutkovou podstatou trestného činu a který je obviněnému kladen za vinu. Při zvažování tohoto hlediska lze vycházet z jednoduché úvahy, a sice že **zásahy do základního práva v podobě ochrany soukromí jedince by neměly být nepřiměřené povaze stíhaného trestného činu.** Nepřiměřené zásahy do základního práva by pak vedly k nezpůsobilosti takového důkazu projít testem přípustnosti. Pokud jde o povahu konkrétního trestného činu, bude nezbytné toto hledisko zásadního významu při posuzování přípustnosti soukromě opatřených důkazů **interpretovat v souvislosti se všemi okolnostmi trestné činnosti, jakož i s přihlédnutím k hodnotě poznání**, které mají o trestné činnosti přinést, a k míře způsobilosti přispět k objasnění trestné činnosti.²⁹ Tak v případě některých trestných činů, jako jsou verbální trestné činy v podobě výhrůžek (např. trestný čin vydírání podle ust. § 175 tr. zákoníku nebo trest-

ný čin nebezpečného vyhrožování podle ust. § 353 tr. zákoníku) či trestné činy spáchané na veřejných prostranstvích anebo veřejně (např. trestný čin výtržnictví podle ust. § 358 tr. zákoníku, trestný čin hanobení národa, rasy nebo jiné skupiny osob podle ust. § 355 tr. zákoníku anebo trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle ust. § 356 tr. zákoníku) budou soukromé nahrávky na jakémkoli záznamovém zařízení zachycující skutkový průběh protiprávního jednání pachatele důkazem zásadního významu pro objasnění trestné činnosti a o jejich způsobilosti projít testem přípustnosti není třeba mít pochybnosti.³⁰

S povahou konkrétního trestného činu souvisí též **jeho závažnost** (a to jak typová, tak konkrétní). Lze přisvědčit názoru,³¹ že závažnost trestné činnosti, která je obviněnému kladena za vinu, bude mít význam pro hodnocení nezbytnosti zásahu do soukromí osoby, která se má na trestné činnosti podílet. Je totiž zřejmé, že **zájem státu, ale i veřejnosti na objasnění závažných forem trestné činnosti a spravedlivém potrestání jejich pachatelů bude zásadně vyšší než v případě méně závažné trestné činnosti. Přípustnost nahrávek jako důkazu by tak měla být obdobně shovívavěji hodnocena v případech, kdy je vedeno trestní stíhání např. pro závažné trestné činy, jako jsou korupční trestné činy** (srov. ust. § 331, 332 a 333 tr. zákoníku), které budou v mnoha případech charakteristické těžším následkem. Obdobnou úvahu lze aplikovat např. též na teroristické trestné činy (srov. ust. § 311, 312, 312a, 312d, 312e a 312f tr. zákoníku). Nelze však přehlížet skutečnost, že **problematickým bodem v tomto ohledu může být zásada presumce nevinu**, neboť samotné zahájení trestního stíhání, popř. postavení obviněného před soud na podkladě podané obžaloby, nesmí presumovat otázku jeho viny konkrétním trestným činem a pouhé podezření z trestné činnosti by nemělo představovat rozhodné kritérium pro otázku přípustnosti důkazu obsahem soukromých nahrávek.

Přestože souhlas se zásahem do soukromí dotčené osoby je kritériem známým občanskému právu (srov. ust. § 86 o. z.) a bylo by možné domnívat se, že souhlas dotčené osoby nehraje v případě trestního řízení právě s ohledem na existenci zákonné výjimky z nedotknutelnosti soukromí při dokazování v trestním řízení žádnou roli, není toto kritérium při posuzování přípustnosti soukromé nahrávky jako důkazu bezvýznamné. Význam souhlasu dotčené osoby s pořízením, resp. provedením důkazu záznamem, na němž je zachycena, je zdůrazňován zejm. závěry vyslovenými civilními soudy, především v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1224/2004.³² S odkazem na závěry zde vyslovené lze mít za to, že **v případě, kdy dotčená osoba udělí svůj souhlas s pořízením zvukového nebo obrazového záznamu zachycujícího komunikaci s osobou, která takový důkaz soudu předkládá, mělo by být takovému důkaznímu návrhu zpravidla vyhověno.** Z povahy věci však budou častější případy, kdy budou záznamy pořízeny bez souhlasu dotčené osoby, neboť mají za cíl prokázat, či vyvrátit průběh trestné činnosti. Při posuzování existence, popř. neexistence předchozího souhlasu je nezbytné mít na paměti, že souhlas s pořizováním záznamu může být udělen ústní i písemnou formou, a to nejen výslovně, ale i konkludentně. V této souvislosti je třeba uvést, že soudní praxe v občanskoprávním řízení dovozuje konkludentní formu souhlasu v případech soukromých telefonických hovorů, kdy volající oslovuje volaného účastníka telekomunikačního provozu. Nelze totiž přehlížet fakt, že „je obec-

27 Nález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 733/01.

28 Nález pléna Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/11.

29 Velmi zajímavé je v tomto ohledu odlišné stanovisko soudkyně E. Wagnerové ke stanovisku pléna Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 30/10. Publikováno pod č. 439/2010 Sb.

30 K tomu srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2011, sp. zn. II. ÚS 143/06.

31 B. Repík: Lidská práva a závažné formy kriminality, *Trestněprávní revue* č. 10/2006, str. 288. Srov. též názor ESLP vyslovený v rozsudku ze dne 6. 9. 1987 ve věci *Klass a další proti Německu*, č. 5029/7.

32 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1224/2004.

ně známo, že (...) mohou být vybaveny řadou technických funkcí – např. telefonní přístroje mj. např. funkcí hlasitý telefon (hands free) (...), nebo funkcí nahrávání hovoru (mající zejména význam pro snadnější upamatování si obsahu uskutečněného telefonního rozhovoru) apod.“³³

Důležitým kritériem přípustnosti záznamu, který byl předložen stranami trestního řízení jako důkazní návrh, je posouzení, zda byl jeho pořízením sledován **legitimní cíl** (kterým je v širším kontextu veřejný zájem na objasnění trestné činnosti – srov. první krok testu proporcionality). V užším smyslu, který bude předmětem druhého a třetího kroku, může být tímto zájmem např. ochrana vlastního majetku nebo také pouhé odrazení pachatele od dokonání trestného činu, příp. od jeho opakování.³⁴ Bude zpravidla akceptovatelné, byl-li záznam pořízen náhodně osobami, které neměly za cíl tímto záznamem pachatele trestného činu usvědčit, a trestnou činnost tak zaznamenaly v podstatě nevědomky. **V případě, že byl záznam pořízen za účelem jiným než legitimním, tedy např. s úmyslem vyprovokovat obviněného k trestnému činu a následně jej za pomoci takového důkazu usvědčit, nemělo by být k takovému druhu důkazu přihlíženo.**³⁵ Na druhou stranu, v praxi bude pro soudce velmi těžké k těmto důkazům nepřihlížet, neboť si postupně tvoří obrázek o skutkovém ději a průběhu trestné činnosti. V případech, kdy soud neshledá důkaz procesně nepoužitelným, by se měla tato skutečnost odrazit alespoň v jeho hodnotících úvahách týkajících se váhy a relevance takového důkazu.

Soud by měl při svých úvahách zhodnotit také to, zda byl záznam využit **jen pro nezbytně nutný účel**, tj. např. k prokázání viny pachatele trestného činu, anebo k jejímu vyvrácení. V případě, že byl záznam zneužit k záměrnému způsobení újmy dotčené osobě, která překračovala rámec trestního řízení, a to např. veřejným zpřístupněním záznamu, znevažováním dotčené osoby ve sdělovacích prostředcích, k cílené politické dehonestaci apod., neměl by být takový důkaz procesně použitelný.³⁶

Pro posouzení přípustnosti soukromé nahrávky je konečně klíčová též skutečnost, zda se projevy dotčené osoby, které byly záznamem zachyceny, **týkají výlučně průběhu trestné činnosti, nebo zda zachycovaly i jiné soukromé události.**³⁷ V případech, že záznam předkládá poškozený za účelem usvědčení pachatele trestného činu, při jehož průběhu byly přítomny pouze tyto osoby, půjde o důkazní návrh nepochybně relevantní. Situace však může být odlišná v případě, kdy se návrhem na provedení dokazování bude domáhat obviněný přehrání záznamu, který osvědčuje jeho vedení řádného života, plnění pracovních či rodinných povinností. Bude namístě, aby soud v případě, že nebude mít tyto skutečnosti za dostatečně prokázané z dosud provedených důkazů, **předvolal osoby**, jejichž projev je na záznamu zachycen, jako svědky, nikoli provedl důkaz nahrávkou zachycující konkrétní události. Velice opatrně bude nutné přistupovat k nahrávkám, které mají být v trestním řízení použity obviněným jakožto **nepřímé důkazy k prokázání nedůvěryhodnosti svědecké výpovědi poškozeného.**³⁸

Přes výše uvedené limitace použitelnosti soukromých záznamů jako důkazu v trestním řízení, kdy samotný zákonný způsob jejich opatření není určujícím kritériem pro následnou použitelnost v trestním řízení, je třeba uvést, že dodržování zákona při opatřování záznamů není kritériem zcela bezvýznamným. **Procesně nepoužitelným důkazem bude kromě záznamu pořízeného na základě součinnosti s orgány činnými v trestním řízení,**

které se snaží obejít příslušnou procesní úpravu při pořizování zvukových či obrazových záznamů v trestním řízení, také nepochybně záznam, který by byl pořízen za pomoci nezákonného donucení či hrozby (srov. ust. § 89 odst. 3 tr. řádu).

Nepřípustnými důkazy budou pak i další záznamy, při jejichž pořízení došlo k tak závažným pochybením, že způsobují neúčinnost předloženého důkazu, jako jsou **neautentické nahrávky**³⁹ apod. S ohledem na extrémní zájem na zajištění ochrany **komunikace mezi obhájcem a jeho klientem** lze dospět k závěru, že procesně nepoužitelným důkazem bude též záznam třetí osoby zachycující rozhovor zaznamenávající jejich důvěrnou komunikaci, byť by se, v rozporu s povinnostmi obhájce, odehrávala na veřejném místě. V opačném případě bychom totiž umožnili legalizaci získávání usvědčujících důkazů velmi jednoduchým způsobem *in fraudem legis*.

33 Op. cit. sub 32.

34 K tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2009, sp. zn. 3 Tdo 593/2009: „S ohledem na ust. § 89 odst. 2 tr. řádu lze za důkaz použitelný v trestním řízení pokládat též obsah obrazového záznamu z kamerového systému, který poškozený nainstaloval za účelem zjištění identity osoby poškozující jeho majetek (např. jeho obydlí, jeho automobil). V takovém případě zpravidla nepředstavuje jednání poškozeného nepřipustný zásah do soukromí zaznamenané osoby, který by znamenal neúčinnost takového důkazu, i když instalaci záznamového zařízení a jeho provoz neoznámil Úřadu pro ochranu osobních údajů podle ust. § 16 odst. 1, 2 zák. č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Připustnost takového důkazu je však nezbytně vždy posuzovat i s přihlédnutím k právu na soukromí zakotvenému v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.“

35 T. Grívna: K použití obsahu tzv. soukromých zvukových či obrazových záznamů v trestním řízení jako důkazu, Státní zastupitelství č. 5/2013, str. 11.

36 P. Zaoralová: Použitelnost soukromých zvukových a obrazových záznamů jako důkazu v trestním řízení, Bulletin advokacie č. 11/2017, str. 31.

37 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. 3 Tdo 803/2009.

38 K tomu srov. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, pobočka v Pardubicích, ze dne 4. 2. 2009, sp. zn. 14 To 379/2008.

39 K tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1055/2017: „(...) Nejprve je nutné konstatovat, že předmětný záznam hovoru mezi obviněným a poškozenou nebyl pořízen orgány činnými v trestním řízení, a nejedná se tak o odposlech ani o záznam telekomunikačního provozu, na nějž je třeba aplikovat postup ve smyslu ust. § 88 a 88a tr. řádu. Nalézací soud ke zjištění jeho validity přibral několik znalců. Znalecké posudky z oboru kriminalistika, odvětví fonoskopie, potvrdily, že mluvčí na nahrávce je poškozená. Ze znaleckého posudku z oboru kybernetika, odvětví výpočetní technika, pak soud zjistil, že nahrávka s ohledem na kmitočtový rozsah záznamu nebyla pořízena na mobilní telefon Samsung Galaxy poškozené, jak sama tvrdila, což však nebrání jeho provedení jako důkazu, když sám svědek J. jako tehdejší milenec poškozené jeho pořízení potvrdil, přičemž záznam hovoru přehrál do svého mobilního telefonu, který pak poskytl policejnímu orgánu. Znalec z oboru kybernetika, odvětví výpočetní technika, Ing. J. B., uvedl, že opakovaným přehráváním digitálního záznamu nedochází k jeho změnám a že pravděpodobnost manipulace se stížím a dodatečným vkládáním jiných zvuků je velmi malá s ohledem na konstantní hluk na pozadí, přičemž úpravu filtrováním nebo změnou hlasitosti nelze vyloučit. Změny v předmětném audiozáznamu však nebyly zjištěny. Na jasně slyšitelné výhrůžky ze strany obviněného zachycené na záznamu tedy kvalita jeho pořízení nemá žádný vliv, což nalézací soud podrobně vysvětluje na str. 16 napadeného rozsudku. Je zřejmé, že tento důkaz nestojí osamocen v rámci hodnocení otázky viny obviněného, protože soudy měly k dispozici i jiné důkazy, které uvedený důkaz podporují a jsou s ním ve shodě (...).“

Recentní soudní judikatura

Vzhledem ke skutečnosti, že monografie, ze které vycházel předchozí text tohoto příspěvku, byla vydána ke dni 1. 12. 2018, byla dále analyzována **rozhodnutí Ústavního soudu a Nejvyššího soudu s předmětnou problematikou související, a to za posledních tři roky, tedy roky 2020, 2021 a 2022**. Proto, že fakticky vhodně komplexně shrnuje vše dosud judikované, je pak obsáhleji zpracováno **ještě jedno rozhodnutí již z roku 2023**. Níže je přitom uveden obsah rozhodnutí z našeho pohledu neklíčovějších.

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2020, **sp. zn. 3 Tdo 79/2020**.

„(...) K uvedené námitce o nepoužitelnosti zvukového záznamu pořízeného poškozeným považuje Nejvyšší soud za potřebné nejprve v obecné rovině uvést, že podle ust. § 89 odst. 2 tr. řádu může za důkaz sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu. S ohledem na uvedené ustanovení proto nelze bez dalšího vyloučit možnost, aby byl k důkazu použit i zvukový záznam, který byl pořízen soukromou osobou bez souhlasu osob, jejichž hlas je takto zaznamenán. Je však také skutečností, že přípustnost takového důkazu je nezbytné vždy posuzovat též s ohledem na respektování práva na soukromí zakotveného v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007). Nejvyšší soud se současně ztotožňuje také s názorem odvolacího soudu, podle kterého se v této trestní věci s ohledem na ustálenou judikaturu jedná o důkaz zákonný, a tím i použitelný, neboť **zájem na ochraně soukromí je převážen veřejným zájmem na odhalení trestné činnosti** (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007, ze dne 20. 12. 2017, sp. zn. 7 Tdo 1120/2017, příp. ze dne 22. 8. 2018, sp. zn. 7 Tdo 969/2018).“

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2020, **sp. zn. 5 Tdo 319/2020**.

„(...) Z provedení dokazování vyplývá, že předmětné audiovizuální nahrávky ze schůzek se zástupci obviněné právnické společnosti ze dne 13. 12. 2016 a 2. 2. 2017 byly v této trestní věci jako důkazy pořízeny svědkem T. Z. v sídle obviněné obchodní společnosti. Soud prvního stupně, jak je patrné z odůvodnění jeho rozsudku (v bodě 31 na str. 18-20), se s těmito námitkami vypořádal tak, že rozhodl o jejich přípustnosti a legitimnosti, **protože svědek T. Z. neměl v daném momentu možnost využít jakýkoli šetrnější prostředek, který by prokázal průběh jednání a zajištění své ochrany, a svým jednáním nepochybně nesledoval účel neoprávněného poškození nahrávaných osob, nejednalo se ani o jakoukoli provokaci s cílem donucení nahrávaných osob ke spáchání trestné činnosti**. (...) **Soud také řádně odůvodnil, proč tyto nahrávky vedle jeho výpovědi považoval za významný důkaz sloužící k objasnění skutkového stavu věci**. S tímto závěrem se ztotožnil i odvolací soud v odůvodnění napadeného rozsudku (bod 10, str. 6). Lze tedy konstatovat, že soudy v projednávané trestní věci oprávněně využily audiovizuální nahrávky a výsledky záznamu telekomunikačního provozu a v souladu se zákonnou úpravou je použily jako **jeden z podkladů svého odsuzujícího výroku o vině**. Takové závěry nejsou ani v rozporu s dosavadní uznávanou judikaturou, jak ostatně vyplývá z přesvěd-

čivých pasáží odůvodnění rozsudků soudů nižších stupňů, na něž je možné plně odkázat.“

- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020, **sp. zn. III. ÚS 3694/19**.

„(...) Stěžovatel především není spokojen s hodnocením důkazů provedeným soudy, k čemuž nezbyvá než připomenout, že jejich nové přehodnocování Ústavním soudem nepřísluší. Jestliže soudy uvěřily výpovědi poškozeného, **podporované** obsahem zmiňované audio-nahrávky, pak své závěry v odůvodnění svých rozhodnutí řádně odůvodnily, což je z pohledu přezkumu před Ústavním soudem klíčové. Sama skutečnost, že poškozený nahrávku pořídil skrytě bez vědomí stěžovatele, bezpochyby není důvodem pro její procesní nevyužitelnost. **Dosavadní praxe v zásadě akceptuje použitelnost i kontroverzněji obstaraných soukromých záznamů třetími osobami o pachatelích trestných činů** (k ní viz O. Dostál: Zajišťování důkazů u počítačové kriminality – sledování, důkazy od oznamovatelů, Trestněprávní revue č. 5/2019, str. 108).“

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2021, **sp. zn. 4 Tdo 1141/2020**.

„(...) Podle Nejvyššího soudu je třeba blíže objasnit okolnosti stažení záznamu z hodinek s nahrávacím zařízením na flash disk, jakým způsobem došlo k přenosu záznamu na flash disk, příp. zda při přenosu nedošlo např. k nějaké manipulaci s tímto záznamem. Svědecká výpověď svědka L. vztahující se k tomu, kdo a jak přehrál záznam z hodinek s nahrávacím zařízením na flash disk je v této věci zásadní a tato skutečnost může mít nepochybně **vliv na zákonnost tohoto důkazu a jeho použitelnost v dalším řízení**.“

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2021, **sp. zn. 5 Tdo 849/2021**.

„(...) Zcela odmítnout jako neodpovídající uplatněnému dovolacímu důvodu musel Nejvyšší soud námitky obviněného zpochybňující procesní použitelnost důkazu zvukovými nahrávkami, které ze setkání s obviněným pořídili poškození. Ve vztahu k **pravosti a originalitě** těchto zvukových záznamů se již podrobně vyjádřil ve svém rozsudku soud prvního stupně i odvolací soud ve svém usnesení. Je nutné zdůraznit, že rozhodně **pro závěr o vině obviněného nebyly tyto důkazy stěžejní**, neboť oba soudy nižších stupňů primárně vycházely z výpovědí poškozených i jejich otce, dcery obviněného M. N. i listinných a věcných důkazů, které podrobně zejména soud prvního stupně ve svém rozsudku hodnotil. Těmito důkazy byla také jednoznačně prokázána výše škody, kterou obviněný svým jednáním poškozeným způsobil. V tomto směru ani výpovědi svědků M. R. a J. J. nemohou správnost skutkových i právních závěrů soudů nižších stupňů zpochybnit. Zvukové záznamy pořízené poškozenými ze setkání s obviněným tak jsou pouze důkazem, který **doplňuje** tyto primární usvědčující důkazy a jejich procesní použitelnost s ohledem na ust. § 89 odst. 2 tr. řádu **je nepochybnitelná**, a to i s vědomím rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007, publikovaného pod č. 7/2008 Sb. rozh. tr., v němž je uvedeno, že s ohledem na ust. § 89 odst. 2 tr. řádu zásadně nelze vyloučit možnost, aby byl k důkazu použit i zvukový záznam, který byl pořízen soukromou osobou bez souhlasu osob, jejichž hlas je takto zaznamenán. Ust. § 88 tr. řádu se zde neuplatní, a to ani analogicky. Přípustnost takového důkazu je však nezbytné vždy posuzovat též s ohledem na respektování práva na soukromí zakotveného v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. **S vědomím konstatovaných skutkových zjištění, pouze podpůrné hodnoty takto opatřeného důkazu, v testu proporcionality**

s vědomím závažnosti protiprávního jednání obviněného, tento důkaz ob stojí z hlediska jeho použitelnosti v tomto trestním řízení.“

- Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2021, **sp. zn. I. ÚS 2803/21.**

„(...) Za stěžejní důvod, kvůli kterému trestní soudy nevyhověly důkazním návrhům stěžovatele, je totiž třeba považovat skutečnost, že **vina stěžovatele byla již provedenými důkazy bezpečně prokázána**, konkrétně na základě výpovědí poškozených, svědků a spoluobviněných (srov. č. I. 5 usnesení Nejvyššího soudu a č. I. 8 usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích). **Poznámku trestních soudů o možné manipulaci s obsahem audionahrávek je třeba vnímat právě v tomto kontextu. Možnost manipulace s nahrávkami totiž nepředstavovala důvod, kvůli kterému by trestní soudy bez dalšího odmítly uvedené důkazy provést, jak tvrdí stěžovatel. Stěžejním důvodem byla jejich nadbytečnost, možnost manipulace s nahrávkami představovala pouze druhotný argument.“**

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2022, **sp. zn. 5 Tdo 3/2022.**

„(...) Nelze přisvědčit ani dovolacím námitkám obviněného o nepoužitelnosti důkazního prostředku v podobě pořízeného zvukového záznamu z komunikace mezi ním a jeho dcerou ze dne 1. 6. 2020, které navíc ani neodpovídají uplatněnému hmotněprávnímu dovolacímu důvodu podle ust. § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2021. V této souvislosti je nutné odmítnout i tvrzení obviněného o vytržení uvedené nahrávky z kontextu celého rozhovoru mezi ním a jeho dcerou, neboť obviněný zde v zásadě vedl monolog. Totéž platí o úvaze obviněného ohledně možného vyprovokování předneseného proslovu, když ve vozidle s ním byla pouze jeho nezletilá dcera, která určitě nemohla být tvůrcem nějaké cílené provokace, již se obviněný dovolával. Ve vztahu k použitelnosti zvukového záznamu pořízeného dcerou obviněného je nutné poukázat na ust. § 89 odst. 2 tr. řádu, které zásadně vylučuje možnost použití takového zvukového záznamu pořízeného soukromou osobou i bez souhlasu druhého účastníka na něm zachyceného, byť je nezbytné tuto skutečnost vždy posuzovat i v rámci respektování práva na soukromí zakotveného v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod i ochrany osobnosti člověka upravené v ust. § 81 až 117 o. z. Významnou okolností v takových případech bude především to, **zda je zmíněný důkaz v konkrétní věci osamocen při hodnocení otázky viny pachatele, anebo zda má soud k dispozici jiné důkazy, které výrazným způsobem nasvědčují důvodnosti obvinění a s nimiž je zvukový záznam v obsahové shodě.** V daném trestním řízení je rozhodné, že zpochybňovaný zvukový záznam nebyl rozhodně stěžejním důkazním prostředkem, neboť soud prvního stupně měl evidentně k dispozici hned několik dalších důkazních prostředků (zejména svědecké výpovědi), na nichž založil svůj výrok o vině. Vzhledem ke shora uvedenému je zřejmé, že soudy nižších stupňů při dokazování postupovaly v souladu s trestním řádem i soudní praxí (viz rozhodnutí publikovaná pod č. 7/2008 Sb. rozh. tr. a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1055/2017).“

- Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 2. 2022, **sp. zn. II. ÚS 476/22.**

„(...) Nejvyšší soud se náležitě vypořádal i s výhradami stěžovatelky týkajícími se záznamu telefonního rozhovoru mezi svědkyní L. V. a spoluobviněným J. V. Poukázal na to, že již dříve zaujal právní ná-

zor, dle něhož s ohledem na ust. § 89 odst. 2 tr. řádu zásadně nelze vyloučit možnost, aby byl k důkazu použit i takový zvukový záznam, který byl pořízen soukromou osobou bez souhlasu osob, jejichž hlas je takto zaznamenán. Dovolací soud současně vyloučil vztahování ust. § 88 tr. řádu (o odposleších) na tyto případy. **Jedinou překážkou pro použití takového záznamu by byla zřetelná převaha práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod** (viz kupř. bod 56 usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. 3 Tdo 79/2020, jehož závěry Ústavní soud aproboval v usnesení ze dne 6. 10. 2020, sp. zn. II. ÚS 2195/20). Stěžovatelka nad rámec prostého nesouhlasu s takto pořízeným a provedeným audiazáznamem žádné důvody, pro které měla být dána přednost ochraně soukromí dotčené osoby a pro které daný záznam neměl být proveden k důkazu, v ústavní stížnosti nepředstřela.“

Nejnovější rozhodnutí NS

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2023, **sp. zn. 4 Tdo 1133/2022.**

„(...) Námitku stran použitelnosti audionahrávky podřazuje státní zástupce pod dovolací důvod podle ust. § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu v jeho druhé alternativě. O opodstatněnou výhradu se však nejedná. Stran přípustnosti nahrávek komunikace pořízených soukromou osobou jako důkazu v trestním řízení uvádí, že tu nelze srovnávat se způsobem získání takových nahrávek orgány činnými v trestním řízení a neuplatní se zde ani analogicky ust. § 88 tr. řádu. Naopak, dosavadní rozhodovací praxe v zásadě možnost použití i kontroverzněji obstaraných soukromých záznamů třetími osobami o pachatelích jako důkazu v trestním řízení umožňuje. Přípustnost těchto nahrávek není vyloučena ani judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (rozsudek ESLP ze dne 12. 7. 1988 ve věci č. 10862/84 – Schenk proti Švýcarsku). Tato přípustnost nahrávky získané soukromou osobou bez iniciativy orgánů činných v trestním řízení a priori nevylučuje. Je však důležité také to, zda se nejedná o důkaz jediný či osamocený. O takový případ se však ve zde posuzované trestní věci nejedná.

(...) Obvinění rovněž namítají přípustnost pořízených soukromých audionahrávek jako důkazu. Předmětná námitka, jak již bylo naznačeno, je podřaditelná pod zvolený dovolací důvod podle ust. § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu, ovšem je zjevně neopodstatněná. Obvinění fakticky zpochybňují zákonnost pořízené audionahrávky. Předně považuje Nejvyšší soud za vhodné odkázat na bod 8 vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, který přílehavě poukázal mimo jiné na judikaturu ESLP týkající se dané problematiky. Lze konstatovat, že přestože se soudy nižších stupňů otázkou zákonnosti pořízení soukromé audionahrávky výslovně ve svých rozhodnutích nezabývaly, je z jejich postupu nepochybné, že tuto považovaly za zákonný důkaz, když její obsah použily pro formulování skutkového stavu (obvinění v podaném odvolání zákonnost předmětné audionahrávky nepochybňovali). Současně je třeba uvést, že vlastní dovolací argumentace dovolatelů stran zákonnosti této audionahrávky je velmi stručná. Nejvyšší soud nejprve musí konstatovat, že se přípustností soukromých nahrávek jako důkazu v rámci své ustálené judikatury nescetněkrát zabýval (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2018, sp. zn. 7 Tdo 374/2018, ze dne 15. 7. 2015, sp. zn. 8 Tdo 783/2015, ze dne 11. 4. 2018, sp. zn. 7 Tdo 374/2018, ze dne 25. 4. 2018, sp. zn. 7 Tdo 505/2018, ze dne 24. 9. 2019, sp. zn. 4 Tdo 1064/2019).

(...) Obecně ve vztahu k této námitce považuje Nejvyšší soud za vhodné především podotknout, že pro pořízení soukromé na-

hrávky nejsou stanovena stejně přísná, striktní a pevná pravidla jako při postupu podle ust. § 158d nebo 88 tr. řádu, a **proto je nutné při připuštění tohoto důkazů v rámci důkazního řízení postupovat maximálně obezřetně a přiměřeně**. Na druhou stranu, jak již bylo naznačeno, použití soukromé nahrávky jako důkazu není v trestní soudní praxi žádnou výjimkou. V tomto směru je nutné odkázat na ust. § 89 odst. 2 tr. řádu, podle kterého může za důkaz sloužit vše, co může přispět k objasnění věci. Limitem této, na první pohled neomezené formulace, musí být zásady trestního práva procesního čili zásada zákonnosti trestního řízení, jakož i zásady další, které naplňují obsah principu spravedlivého procesu (např. presumpce nevinny aj.), spolu s výkladem dalších ustanovení trestního řádu, která jsou příkladmo vyjmenována např. v komentáři k trestnímu řádu. Svým způsobem ‚cílovou‘ zásadu v tomto kontextu pak představuje zásada uvedená v ust. § 2 odst. 5 tr. řádu, tedy zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností (viz náleze Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2003, sp. zn. III. ÚS 623/2000). Současně také, pokud se jedná o využití zajišťovacích institutů, kterými je zasahováno do ústavně zaručených práv obviněných, musí být respektována i zásada vyjádřená v ust. § 2 odst. 4 tr. řádu, tj. intenzivní šetření práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod jakožto součástí ústavního pořádku České republiky, respektování práva na spravedlivý proces a zasahování do práv osob, jichž se úkony týkají, jen v odůvodněných případech, na základě zákona a v nezbytné míře (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2014, sp. zn. 6 Tz 14/2014, ze dne 15. 8. 2018, sp. zn. 8 Tdo 686/2018).

(...) Obecně zákonné limity zásahu do práva na soukromí v trestním řízení prostřednictvím odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle ust. § 88 a 88a tr. řádu a sledování osob a věcí podle ust. § 158d tr. řádu upravuje trestní řád. Jedná se o stanovený procesně přípustný postup orgánů činných v trestním řízení k získání důkazních prostředků tak, aby byly jimi zjištěné poznatky o osobách a věcech možné provést před soudem jako důkaz. **Tento postup však nevylučuje, jak již bylo naznačeno, aby každá ze stran důkaz vyhledala, předložila nebo jeho provedení navrhla ve smyslu ust. § 89 odst. 2 věty druhé tr. řádu. Je pak na soudu, zda jej jako důkaz připustí.** Z toho plyne, že právě s ohledem na ust. § 89 odst. 2 tr. řádu zásadně nelze vyloučit možnost, aby byl k důkazu použit i zvukový záznam pořízený soukromou osobou bez souhlasu osob, jejichž hlas je takto zaznamenán. Ust. § 88 tr. řádu o odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu se zde neuplatní, a to ani analogicky, neboť to je závazné pouze pro určitý specifický postup orgánů činných v trestním řízení (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007, ze dne 19. 10. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1055/2017).

(...) Z pohledu těchto naznačených východisek je nutné konstatovat, že předmětný audiozáznam pořízený svědkyní M. dokumentující rozhovor mezi poškozenou a svědkyní M. (vnučkou poškozené) nebyl pořízen orgány činnými v trestním řízení, a nejedná se tak o odposlech a záznam telekomunikačního provozu, na nějž je třeba aplikovat postup ve smyslu ust. § 88 tr. řádu. Současně je třeba odkázat na usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2011, sp. zn. II. ÚS 143/06, ve kterém tento k této problematice použití záznamů pořízených soukromou osobou jako důkazů uvedl, že **za významnou okolnost je v takových případech nutné považovat především to, zda důkaz v podobě tohoto zvukového záznamu stojí v konkrétní věci osamocen v rámci hodnocení otázky viny pachatele, anebo zda má soud k dispozici jiné důkazy, které významným způsobem nasvědčují důvodnosti obvinění a s nimiž je zvukový záznam v obsahové shodě**. Ústavní soud za-

stává názor, že je především nutné striktně rozlišovat, zda audiozáznam byl pořízen státem (orgány činnými v trestním řízení), nebo jinou soukromou osobou. Hlasový projev konkrétní osoby neurčený pro veřejnost je osobním projevem požívajícím ochrany soukromí podle čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny, resp. podle čl. 17 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 8 odst. 1 Úmluvy, i ochrany osobnosti podle ust. § 12 odst. 1 o. z. Jeho pořízení bez souhlasu osoby, o jejíž projev jde, orgány činnými v trestním řízení pro účely důkazního řízení, je proto možné jedině na základě zákona a postupem, který je upraven trestním řádem (ust. § 158d odst. 2, popř. odst. 3 tr. řádu). Pokud tomu tak není, jedná se o důkaz v trestním řízení nepřipustný. Jde-li však o bez účasti státu pořízený záznam hlasového projevu druhé osoby bez jejího vědomí, **posouzení otázky, zda je či není v daném případě použitelný jako důkaz v trestním řízení, bude vždy věcí konkrétního trestního řízení a situace, za níž má být uvedena informace užita.** I když z povahy takto získané informace vyplývá, že tímto způsobem získaný záznam nemůže být a priori vyloučen jako důkaz v trestním řízení (podle obecného pravidla, podle něhož v rámci trestního řízení lze použít každou skutečnost jako důkaz – ust. § 89 odst. 2 tr. řádu, a proto, že tu nebylo porušeno žádné z pravidel pro získávání důkazů ze strany státu), **může jím být jen za podmínky, že zásah do soukromí je odůvodnitelný převažujícím zájmem na straně toho, kdo informaci popsaným způsobem opatřil a následně použil.**

(...) Lze tedy mít za to, že základním kritériem použitelnosti záznamu rozhovoru pořízeného soukromou osobou bez vědomí nahrávané osoby jako důkazu v příslušném řízení je **poměrování chráněných práv a zájmů, které se v této soukromé sféře střetávají, a kde se stát stává arbitrem (zpravidla prostřednictvím soudu) rozhodujícím o tom, který z těchto zájmů bude v daném konkrétním střetu převažujícím**. Jde tu na jedné straně o zájem na ochraně soukromí lidí, na druhé straně o zájem na objasňování trestných činů a potrestání jejich pachatelů. Jak již bylo konstatováno, Ústavní soud opakovaně dospěl k závěru, že použití uvedeným způsobem pořízených záznamů není vyloučeno nejen v trestním, ale ani v jiném (soudním) řízení, přičemž hodnocení použitelnosti či nepoužitelnosti takto opatřených (a státu předložených, předaných) informací se bude provádět podle norem procesních, které však jen vymezují pravidla pro to, jak zjistit náležitým způsobem skutkový stav a nalézt ‚materiální‘ právo, tedy rozhodnout o vlastním předmětu sporu (viz náleze Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 1774/14). Vždy je předmětem konkrétního řízení posouzení otázky použitelnosti takového záznamu s ohledem na ústavněprávní limity. Střet uvedených principů nelze ovšem řešit v obecné rovině, nýbrž **je třeba vycházet z okolností konkrétního případu a použít tzv. testu proporcionality skládajícího se ze tří kroků**, ne vždy ovšem s ohledem na specifika případu stejně významných. Jde o zkoumání vhodnosti a potřebnosti konkrétního opatření a dále proporcionality v užším smyslu, tj. právě přiměřenosti opatření s ohledem na zamýšlený cíl. Jinak vyjádřeno, základním kritériem použitelnosti záznamu rozhovoru pořízeného soukromou osobou bez vědomí nahrávané osoby jako důkazu v příslušném řízení je poměrování chráněných práv a zájmů, které se v této soukromé sféře střetávají. Jde tu na jedné straně o zájem na ochraně soukromí lidí, na druhé straně o zájem na objasňování trestných činů a potrestání jejich pachatelů.

(...) Nad rámec shora uvedeného je třeba uvést, že **obdobné závěry nakonec vyplývají (nejen pro trestní řízení) také z ust. § 88 o. z. o bezúplatné zákonné licenci úřední**. Toto zákonné stanovení způsobu poměrování konkurujících si subjektivních

práv v zásadě umožňuje, aby podobizny a záznamy pořízené soukromě byly bez svolení dotyčného použity jako důkazní prostředky pro účely soudních nebo správních řízení, děje-li se tak za účelem ochrany či jiného uplatnění soukromých práv a zájmů jiných osob v těchto řízeních (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1267/2018). Nelze tedy vyloučit např. použití důkazu záznamem schůzky, rozhovoru, telefonního hovoru bez svolení druhé osoby apod. Nemusí se navíc nutně jednat přímo o vlastní práva či zájmy osoby, která podobiznu či záznam pořídila, děje-li se tak za účelem výkonu a ochrany soukromých práv jiného. Použití tohoto omezení je však nutné podle konkrétních okolností posoudit podle aplikačního pravidla obsaženého v ust. § 90 o. z., které stanoví, že zákonný důvod k použití – mimo jiné – zvukového záznamu nesmí být v nepřiměřeném rozporu s oprávněnými zájmy člověka. To platí zvláště za situace, kdy by použitím záznamu mohlo dojít k zásahu do takových přirozených práv člověka, která nejsou omezitelná obvyčejnými zákony, nýbrž pouze na základě imanentních ústavních omezení, tj. omezení plynoucích přímo z ústavního pořádku samotného, jako kupř. u cti a vážnosti člověka (srov. náleží Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05). V takovém případě je pak nutné i zde podle konkrétních okolností uvážit, zda při střetu ústavního práva na spravedlivý proces (čl. 36 a násl. Listiny, resp. čl. 6 Úmluvy) a přirozených osobnostních práv není dána bezdůvodně přednost jednomu právu před právem druhým. A to kupř. i s ohledem na to, zda se v řízení jedná vzhledem k okolnostem o jediný reálně možný důkaz [viz P. Tůma: § 88 (Bezúplatná zákonná licence úřední), in Občanský zákoník I. Obecná část. § 1-654, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2014, str. 533].

(...) Z pohledu shora naznačených východisek má Nejvyšší soud za to, že v dané věci není podstatné a rozhodující, zda byl poškozenou vysloven souhlas s pořízením předmětné nahrávky, když tato navíc v řízení ani náznakem nenaznačila, že by s pořízením nahrávky nesouhlasila. Navíc lze mít za to, že pokud by byla poškozená tzv. dopředu upozorněna svědkyní M., že se rozhovor bude nahrávat, tak by pořízená audionahrávka jistým způsobem ztratila autentičnost. Nejvyšší soud následně po zhodnocení všech zjištěných skutečností dospěl k závěru, že předmětnou nahrávkou nebylo nepřiměřeným způsobem zasahováno do soukromí osoby poškozené a už vůbec do práva na soukromí dovolatelů, když tito nebyli na pořízené audionahrávce vůbec zachyceni, takže k zásahu do jejich soukromí nedošlo. Pořízená nahrávka se týkala výlučně poškozené, když svědkyně M. pouze zaznamenala nastalou situaci, tedy rozhovor mezi ní a její babičkou, tedy poškozenou. Při posuzování zásahu do osobnostních práv poškozené nelze skutečně pominout, že poškozená již v té době byla osobou výrazně vysokého věku, docházelo u ní k určitému omezení jejích duševních schopností souvisejících právě s jejím věkem a zdravotním stavem, ale i určitou rodinnou (smrt dlouholetého životního partnera), ale i společenskou situací (omezení sociálních kontaktů v důsledku pandemie covid-19), **takže bylo možné i logicky předpokládat, že nelze vyloučit, že v budoucnu již poškozená nebude schopna souvisle a přesně vyprávět, ale zejména objasnit určité okolnosti celé věci (např. právě z důvodu zhoršení zdravotního stavu, odstupu času apod.).** Proporcionalitu případného porušení práva na soukromí u poškozené bylo také třeba hodnotit v kontextu toho, že důkaz v podobě pořízeného zvukového záznamu nestojí v posuzované věci osamocené a není ani jediný v rámci hodnocení otázky viny obviněných, **když soudy měly k dispozici i další důkazy, které právě hodnotily v kontextu s tímto pořízeným audiozáznamem.**

Závěr

Tento příspěvek měl za cíl komplexním způsobem shrnout stávající právní pohled na problematiku použitelnosti soukromých záznamů jako důkazu v trestním řízení, a to včetně recentní judikatury v této oblasti existující.

Zjednodušeně lze přitom uzavřít, že tak, jak bylo v textu příspěvku bliženo rozvedeno, je výše uvedenou otázku třeba posuzovat vždy *ad hoc*, přitom velmi citlivě, přičemž do úvahy je při jejím řešení zapotřebí brát zejména následující specifická kritéria, která vyplývají z dříve uvedených rozhodnutí soudů, tedy:

1. zda se jedná o samostatně stojící důkaz v rámci hodnocení otázky viny pachatele, anebo má soud k dispozici i jiné důkazy;
2. zda byla zaznamenána soukromá, či veřejná událost;
3. zda byl získaný materiál určen pro omezené použití, či měl být dostupný široké veřejnosti;
4. povaha konkrétního trestného činu, pro který je vedeno trestní stíhání, a význam zájmu, který je chráněn skutkovou podstatou trestného činu;
5. zda byl záznam pořízen bez souhlasu, nebo se souhlasem nahrávané osoby;
6. zda byl provedením záznamu sledován legitimní cíl, nebo jím byl sledován cíl jiný;
7. zda byl záznam využit jen pro nezbytně nutný účel, nebo byl zneužit;
8. zda se záznam týká výlučně trestné činnosti, která má být jeho obsahem prokázána, nebo zda zachycuje i jiné soukromé události.

Až po pečlivém zvážení všech shora uvedených kritérií lze učinit bezpečný závěr o použitelnosti toho kterého soukromého záznamu jako důkazu v konkrétním trestním řízení; v konečném důsledku bude přitom toto náležet vždy soudu. ♣

ZIZLAVSKY > 30 let

Preventivní
restrukturalizace

praktická řešení
hrozícího úpadku

zizlavsky.cz

ak@zizlavsky.cz

inzerce

Dědění nároků z porušení osobnostních práv z komparativního hlediska

V následujícím článku autor rozebírá vývoj právní úpravy dědění nároků při porušení osobnostních práv ve Spolkové republice Německo a srovnává ji s úpravou francouzskou. Na případu soudního sporu bývalého německého kancléře Helmuta Kohla s nakladatelstvím Heyne Verlag a novináři Heribertem Schwannem a Tilmanem Jensem dokládá de lege ferenda nutnost změny této právní úpravy. Jak poznamenává prof. JUDr. Luboš Tichý, CSc., který článek pro čtenáře Bulletinu advokacie přeložil, jde o důležitou a velmi aktuální problematiku průniku obecné části občanského zákoníku, jeho obecných ustanovení o závazcích a úpravy deliktního práva. Aniž si to autor uvědomuje, navrhuje pro Německo řešení obsažené v § 1475 odst. 2 o. z.

Prof. Dr. Wolfgang Wurmnest, LL.M.,
je profesorem Univerzity Hamburg.

Jak dále uvádí prof. Tichý, tento koncept není však novodobým „vynálezem“, neboť český zákonodárce převzal úpravu § 335 občanského zákoníku z roku 1950, jež však byla kodifikací poznatku nauky a judikatury interpretující rakouský všeobecný občanský zákoník [k tomu správně Doležal, Melzer, in Melzer/Tégl (eds.): *Občanský zákoník, Velký komentář*, sv. IX, Praha 2018, str. 1015 a pozn. 4690]. Prof. Wurmnest tak dociluje jakéhosi středního řešení mezi dvěma extrémami, tedy dosud platným přístupem německého práva na straně jedné, jenž brání děditelnosti těchto nároků zůstavitele jako nepřenositel-

ných, a konceptem praktikovaným v Rakousku nebo Francii, podle něhož nárok na náhradu nemajetkové újmy v důsledku zásahu do práva na důstojnost a vážnost přechází na dědice bez nutnosti uplatnění nároku u soudu, na straně druhé.

Je však nutné konstatovat, že řešení v § 1475 odst. 2 o. z. je v zásadním rozporu s převládajícím názorem v české právní nauce a v předcházející doktríně československé. Ta totiž vychází z jistě oprávněného paradigmatu těsného sepětí nároků na zadostiučinění nemajetkové újmy vzniklé zásahem do přirozených práv člověka, zejména do práva na čest, vážnost a důstojnost, s dotčenou osobou. Koneckonců osoby blízké zůstaviteli, které by přicházely v úvahu jako dědici, mají mnohdy vlastní nárok na odškodnění vlastní nemajetkové újmy v důsledku zásahu do osobnostních práv jim blízké osoby. Z tohoto hlediska má platná právní úprava nepochybně jen význam preventivní. Zastrahuje totiž potenciální škůdce, zejména nakladatelství (jako v případě *Mephisto*, románu Klause Manna) od protiprávních zásahů.¹

Téma tohoto příspěvku,² které se nachází na rozhraní deliktního práva a dědického práva, je pochopitelné pouze tehdy, podíváme-li se na **historický vývoj této problematiky**. Když německý zákonodárce připravoval BGB, který vstoupil v účinnost v roce 1900, byl k náhradě nemateriálních škod velmi skeptický.³ V důsledku toho byla v zákoně zakotvena řada překážek, které měly omezit náhradu nemajetkové újmy. Ve srovnání s francouzským občanským zákoníkem byla náhrada nemajetkové újmy v německém právu od počátku mnohem restriktivnější.⁴ I později bylo přiznávání náhrady nemajetkové újmy omezeno v rámci rozšíření objektivní odpovědnosti v několika zvláštních zákonech.⁵ V poslední době však byly mnohé z těchto překážek zmírněny, nebo dokonce zcela odstraněny. Milníkem na cestě k posílení náhrady nemajetkové újmy ze strany zákonodárce byla reforma závazkového práva z roku 2002. V jejím důsledku bylo bolestné upraveno v obecném ustanovení ohledně náhrady škody, čímž byla umožněna náhrada nemajetkové újmy obecně i v případech objektivní odpovědnosti, ve kterých byla dříve do značné míry vyloučena.⁶ Dále byla v roce 2017 zavedena náhrada pro pozůstalé (bolestné pro příbuzné podle § 844 odst. 3 BGB v současném znění).⁷ Vyplácí se v případě úmrtí blízké osoby i pod hranici škody na zdraví. Německo bylo jednou z posledních zemí v Evropě, která tento nárok na odškodnění zavedla.⁸ Ke zlepšení ochrany v případě nemajetkových újem přispěla kromě zákonodárce i ju-

1 Úvodní poznámka prof. JUDr. Luboše Tichého, CSc.

2 Článek je doplněným textem přednášky přednesené jejím autorem, profesorem Univerzity Hamburg, dne 25. 5. 2023 v rámci Fóra Centra právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

3 Viz např. Schubert: *Die Wiedergutmachung immaterieller Schäden im Privatrecht*, 2013, str. 15 a násl.

4 Tamtéž, str. 287.

5 Výjimkou je odpovědnost majitele luxusních zvířat zakotvená v BGB (§ 833 odst. 1 BGB), která vstoupila v účinnost již v roce 1900. Později byly zakotveny další dvě výjimky, neboť dva zvláštní zákony, ve kterých byly upraveny skutkové podstaty objektivní odpovědnosti, se týkaly i nemajetkové újmy, a to odpovědnosti za škodu způsobenou vojenským letadlem (§ 53 odst. 2 LuftVG) a odpovědnosti za újmu vzniklou radioaktivním zářením (§ 29 odst. 2 AtomG).

6 Blíže k tomu viz Wagner: *Das Zweite Schadensgesetzes*, NJW 2022, str. 2049 (2053).

7 Ohledně pozůstalostní dávky viz Ahrens/Spickhoff: *Deliktsrecht*, 2022, § 45, marg. č. 32 a násl.; Katzenmeier: *Hinterbliebenenschmerzengeld: Anspruch auf Entschädigung in Geld?* JZ 2017, str. 869 a násl.; Slizyk: *Handbuch Schmerzengeld*, 19. vydání, 2023, marg. č. 340 a násl.; Wagner: *Schadensersatz in Todesfällen – Das neue Hinterbliebenengeld*, NJW 2017, str. 2641; Wurmnest/Gömann in Karner/Steininger (eds.): *European Tort Law 2017 (European Delict Law Yearbook)* 2018, str. 207 a násl.

8 Kadner: *Angehörigen- oder Trauerschmerzengeld – die Würfel fallen*, RIW 2015, str. 549.

diktura. Kromě vývoje obecného osobnostního práva od 50. let 20. století⁹ je třeba zmínit i široký výklad pojmu majetková škoda, takže mohl zahrnovat i případy hraničící s nemajetkovou újmou.¹⁰ Částky přiznané jako náhrady za nemajetkové újmy se v průběhu času také výrazně zvýšily.¹¹

Pokud však jde o dědění nároků z nemajetkové újmy, zůstala německá judikatura – kulantně řečeno – z velké části na úrovni roku 1950. Ve svém příspěvku bych chtěl ukázat, že toto chápání zákona již není aktuální. Reforma je nezbytná a může ji přinést pouze zákonodárce, jak je zřejmé z tzv. Kohlova případu, o kterém v roce 2021 rozhodl Spolkový soudní dvůr – BGH.¹²

Případ Kohl

Zjednodušeně se jedná o následující skutkový stav: Helmut Kohl byl po mnoho let německým kancléřem. Jeho funkční období trvalo od roku 1982 do roku 1998. Po odchodu z aktivní politiky spolupracoval s novinářem Heribertem Schwanem, jenž fungoval jako „ghostwriter“ narůzných vydáních Kohlových politických memoárů. V rámci jednoho z těchto projektů diskutoval H. Kohl s tímto novinářem o různých politických otázkách. Tyto rozhovory byly často nahrávány. Během těchto rozhovorů Helmut Kohl pronesl mnoho tvrdých, nelichotivých poznámek o bývalých politických přátelích i odpůrcích. Novinář se výslovně nezavázal k mlčenlivosti.

V průběhu realizace projektu došlo mezi bývalým kancléřem a ghostwriterem k roztržce, po níž Helmut Kohl spolupráci s novinářem přerušil. Nahrávky byly později také vráceny. Ghostwriter společně s novinářem Tilmanem Jensem jako spoluautorem¹³ vydali knihu nazvanou *Vermächtnis – Die Kohl-Protokolle* (Odkaz – Kohlovy protokoly), v níž se do značné míry opírali o zvukové záznamy rozhovorů s Helmutem Kohlem. Práce navíc obsahovala popisy osoby bývalého kancléře, které byly opatřeny četnými citacemi ze záznamů. Text však nebyl korektně zpracován, protože obsahuje mnoho nepřesných citací nebo citátů vytržených z kontextu. Kniha se dlouho držela na žebříčkách bestsellerů a tisk převzal a komentoval mnohé v díle použité citace.

H. Kohl proto proti nakladatelství i autorům zakročil. Poté, co jeho žaloba o zastavení distribuce celé knihy neuspěla,¹⁴ **zažaloval Kohl autory a nakladatelství o náhradu škody mj. za porušení jeho osobnostních práv, neboť 116 citací v díle bylo nepravdivých nebo nepřesných. Zemský soud v Kolíně nad Rýnem (LG Köln) zaujal stanovisko, že většina citací byla chybně reprodukována, a proto nařídil žalovaným zaplatit společně a nerozdílně peněžitou náhradu ve výši jednoho milionu eur.**¹⁵ Na německé poměry to bylo velmi vysoké odškodnění. Žalovaní se poté odvolali k Vrchnímu zemskému soudu v Kolíně nad Rýnem (OLG).

Dříve než mohl OLG rozhodnout, H. Kohl v roce 2017 ve věku 87 let zemřel. I když to může znít cynicky, museli se žalovaní v ten den zaradovat: **v probíhající odvolacím řízení u Vrchního zemského soudu v Kolíně nad Rýnem nešlo již o otázku, zda byla porušena osobnostní práva bývalého kancléře a jaká má být výše náhrady, ale o to, zda nárok bývalého kancléře může přejít na jeho dědice.** Helmut Kohl ve své závěti učinil jedinou dědičkou svoji druhou manželku. OLG viděl „dobré důvody“, aby měl Kohl „za svého života nárok na zaplacení značného peněžního odškodnění podle čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 1 německé ústavy (GG) ve spojení s § 823 odst. 1 BGB“ vůči novinářům a nakladatelství.¹⁶ Na tom

ale nakonec nezáleželo, neboť **OLG v souladu s judikaturou BGH zaujal stanovisko, že nároky z porušení obecných osobnostních práv nelze dědit.** Ani v konkrétních jednotlivých případech nelze z této zásady činit výjimky.¹⁷

V listopadu 2021 BGH potvrdil právní názor OLG, takže vdova nemohla nárokovat náhradu škody.¹⁸ Avšak BGH v pozdějším rozsudku rozhodl, že šířením nepravdivých citátů byla porušena posmrtná osobnostní práva bývalého kancléře, neboť využívání nepravdivých citátů vedlo k vážnému zkreslení životního obrazu, a tohoto znevažování je proto třeba se zdržet.¹⁹ Nakladatelství však může šířit pravdivé citace z důvěrných rozhovorů, protože posmrtná osobnostní práva bývalého kancléře nechrání před zveřejněním výroků zesnulé osoby v rozporu s jejími pokyny, když nepoškozují její čest.²⁰

Ústavní stížnost, kterou následně vdova po kancléři napadla neděditelnost práva na náhradu škody u Spolkového ústavního soudu, nebyla úspěšná.²¹ Nakladatelství a ghostwriter nemuseli za svoje pochybení platit náhradu, protože jejich oběť „včas“ zemřela.

Je názor ohledně nedědičnosti nároku na náhradu škody, na který se chci v tomto článku zaměřit, správný? Podle mého názoru nikoliv, ale dovoďte mi vysvětlit, jak ke svému rozhodnutí dospěl Spolkový soudní dvůr. Nejprve je nezbytné stručně nastínit základní rysy německého deliktčního a dědického práva.

Základní rysy německého deliktčního práva

Nejprve k deliktčnímu právu: na rozdíl od francouzského zákonodárce²² německý zákonodárce v roce 1900 nezakotvil jedinou generální klauzuli. V BGB byly místo toho zakotveny tři tzv. „malé generální klauzule“ (§ 823 odst. 1, § 823 odst. 2 a § 826 BGB). V kauze *Kohl* se jednalo o náhradu škody podle § 823 odst. 1 BGB. Toto ustanovení zní: „Kdo jinému úmyslně nebo z nedbalosti ublíží na životě, těle, zdraví, svobodě, majetku nebo jiném právu, je povinen nahradit škodu z toho vzniklou.“

Základ nároku existoval již v BGB 1900. V té době však ještě nebylo vyvinuto obecné osobnostní právo, o které se jednalo

9 Obecné osobnostní právo bylo rozvinuto v rozhodnutí BGH NJW 1954, str. 1404 – ve věci *Lesebrief*.

10 Tak byla přiznána majetková ztráta za nemožnost používat automobil [srov. BGH NJW 1964, str. 542 (543); BGH NJW 1964, str. 717 (717); BGH NJW 1987, 50], a za ztrátu přístupu k internetu [BGH NJW 2013, str. 1072 (1074)]. Takový nárok byl zamítnut v případě kožichů [BGH NJW 1975, str. 733 (734 a násl.)] a soukromých bazénů [BGH NJW 1980, str. 1386 (1388)]. Více informací viz *MüKoBGB/Oetker*, 9. vydání 2022, § 249 BGB marg. č. 60 a násl.; *Staudinger/Höpfner*, 2021, § 251 BGB, marg. č. 56.

11 Důležitým rozsudkem bylo rozhodnutí BGH ve věci *Caroline-von-Monaco* (NJW 1996, 984), ve kterém bylo přiznáno odškodnění za bolest a za porušení osobnostních práv ve výši 180 000 DM (= 90 000 eur).

12 BGH NJW 2022, str. 868 s poznámkou *Gsell* – Kohl Protokolle II = AfP 2022, str. 41 s poznámkou *Hermann* = GRUR 2022, str. 369 s poznámkou *Götting* = JZ 2022, str. 247 s kritikou poznámkou *Schacka*.

13 BGH NJW 2016, str. 317.

14 LG Cologne NJW 2015, str. 801; LG Cologne BeckRS 2014, 19382.

15 LG Cologne BeckRS 2017, str. 12593, marg. č. 95 a násl.

16 OLG Köln BeckRS 2018, str. 17910, marg. č. 120.

17 Tamtéž, marg. č. 412 a násl.

18 BGH NJW 2022, str. 868 – *Kohl Protokolle II*.

19 BGH NJW 2022, str. 847, marg. č. 22 – *Kohl Protokolle I*.

20 Tamtéž, marg. č. 126 a násl. – *Kohl Protokolle I*.

21 BVerfG BeckRS 2022, 35759.

22 Srov. čl. 1240 Code Civil (staré znění čl. 1382 Code Civil).

ve věci *Kohl*. Tato právní úprava je rámcová a „rozvinula“ ji judikatura po druhé světové válce s odkazem na základní práva zakotvená v Základním zákoně, tj. v německé ústavě (GG), a to na právo na lidskou důstojnost a právo na obecnou svobodu jednání (čl. 2 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 GG).²³ Vychází se přitom z úvahy, že „nikomu nesmí být bráněno ve svobodném rozvoji osobnosti v rámci mravního společenského řádu“.²⁴ Toto obecné právo má doplnit zvláštní osobnostní práva kodifikovaná zákonodárcem v roce 1900, jako např. právo na jméno (§ 12 BGB).²⁵ **Dovolání se základních práv, která v roce 1900 ještě neexistovala, umožnilo judikatuře změnit koncepci zákonodávce, který stále odmítal komplexní ochranu osobnostních práv. Normativním východiskem pro přiznání náhrady škody v případě porušení obecného osobnostního práva bylo „jiné právo“ uvedené v § 823 odst. 1 BGB. „Jiná práva“ jsou práva, která působí způsobem srovnatelným s vlastnickým právem uvedeným výslovně v zákoně, tj. mají povahu absolutních práv.²⁶ Obecné osobnostní právo takovým právem je. Jedná se o rámcové právo, které má velmi odlišné aspekty. Chráněna jsou např. práva na se-**

beurčení,²⁷ sebezáchovu²⁸ a sebevyjádření.²⁹ **V případě porušení obecného osobnostního práva má poškozený k dispozici různé prostředky právní ochrany, včetně nároku na peněžitou náhradu, které bylo uznáno v rozhodnutí *Herrenreiter* z roku 1958.³⁰**

Nárok na peněžitou náhradu není v žádném případě samozřejmostí. Podle § 253 odst. 1 BGB lze náhradu nemajetkové škody v penězích požadovat pouze v případech, které stanoví zákon. Nejdůležitějším zákonem stanoveným případem peněžité náhrady je tzv. bolestné. Podle § 253 odst. 2 BGB lze přiměřenou peněžitou náhradu požadovat i za nemajetkovou újmu způsobenou ublížením na těle, zdraví, svobodě nebo sexuálním sebeurčení. Pokud např. pachatel v rámci dopravní nehody zbijí svou oběť nebo jí ublíží na zdraví, může poškozený kromě nákladů na léčení, které představují materiální škodu, požadovat i přiměřenou peněžitou náhradu za bolest způsobenou deliktem. Na rozdíl od § 823 odst. 1 BGB však § 253 odst. 2 BGB „jiné právo“ neupravuje, takže se judikatura původně musela spokojit s analogickým použitím normy o náhradě za bolest a ztížení společenského uplatnění (§ 847 a násl. BGB), aby bylo možné přiznat náhradu škody za porušení osobnostního práva jako „jiného práva“.³¹ Později byl tento nárok odvozen přímo ze základních práv.³² **Peněžítá náhrada se však nepřiznává v každém případě porušení obecných osobnostních práv, ale jen za předpokladu, že porušení dosáhlo určité závažnosti.³³ V případě nepodstatných porušení má poškozený zdržovací nárok, nikoli však nárok na peněžitou náhradu.³⁴ Odškodnění za porušení obecného osobnostního práva je právním prostředkem, který vychází z ochrany podle čl. 1 a čl. 2 odst. 1 GG, a je proto třeba jej oddělit od odškodnění za bolest podle § 253 odst. 2 BGB.³⁵**

Navíc podle ustálené judikatury BGH má přiměřené odškodnění v penězích různé funkce. Jeho účelem je samozřejmě odškodnit poškozeného, pokud je to možné v případě nemajetkové újmy, v penězích (kompenzační funkce).³⁶

Kompenzace má navíc tzv. „funkci zadostiučinění“.³⁷ Odškodnění má oběti poskytnout určité uspokojení s vědomím, že škůdce nese za svůj čin odpovědnost.

Kromě satisfakční a kompenzační funkce má náhrada škody v penězích i význam generální prevence, v tom smyslu, že odráží je škůdce od protiprávního jednání.³⁸

V případě Helmuta Kohla byl kolínský zemský soud toho názoru, že ghostwriter porušil obecná osobnostní práva bývalého kancléře a že porušení bylo tak závažné, že odškodnění ve výši jednoho milionu eur je přiměřené.

Princip univerzální sukcese

Po tomto pohledu na německé deliktivní právo a právo na náhradu škody vysvětlím, která práva smrtí zůstavitele přecházejí na dědice. Platí zásada univerzální sukcese. Podle § 1922 odst. 1 BGB smrtí osoby (dědictvím) přechází veškerý majetek na jednu nebo více osob (dědice), pokud se dědictví nevzdají podle § 1942 a násl. BGB. Podle principu univerzální sukcese přecházejí na dědice všechny věci a práva, např. pohledávky zůstavitele vůči třetím osobám.³⁹ Nedědí se však určitá osobnostní práva a povinnosti. Vychází se z toho, že nemajetková část všeobecného osobnostního práva je úzce spjata s osobou, a proto nemůže v případě smrti přecházet na dědice. V tomto panuje všeobecná shoda.⁴⁰ To samozřejmě nevylučuje posmrtnou ochranu osobnosti, neboť judikatu-

23 BGH NJW 1954, 1404 – *Leserbrief*; BGH NJW 1958, str. 827 (829) – *Herrenreiter*; BGH NJW 1958, 1344 – *Heimliche Tonbandaufnahme*. Více k tomu viz Götting in Götting/Schertz/Seitz: *Handbuch des Personalrechts*, 2. vydání 2019, § 2 marg. č. 16 a násl.; BeckOGK/Specht-Riemenschneider, 1. 11. 2022, § 823 BGB, marg. č. 1152 a násl.; MüKoBGB/Wagner, 8. vydání 2020, § 823 BGB, marg. č. 417.

24 BGH NJW 1959, 1269 (1270) – *Caterina Valente*.

25 Srov. pouze MüKoBGB/Rixecker, 9. vydání 2021, dodatek k § 12, AllgPersonlR, marg. č. 3; BeckOGK/Specht-Riemenschneider (pozn. 21), § 823 BGB, marg. č. 1194.

26 Looschelders: *Schuldrecht BT*, 16. vydání, 2021, § 60, marg. č. 16. Vedle obecného osobnostního práva je jako rámcové právo uznáno také právo na zřízení a provozování obchodní společnosti, takže např. poškozující kritika obchodní společnosti nebo nezákonné blokování příjezdové cesty do továrny mohou vyvolat nároky na náhradu škody.

27 Patří sem např. právo na znalost svého původu nebo právo na sexuální sebeurčení, srov. Martini: *Das allgemeine Persönlichkeitsrecht im Spiegel der jüngeren Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts*, JA 2009, str. 839 (841).

28 To zahrnuje např. důvěrnost deníků, viz Martini, JA 2009, str. 839 (841); BeckOGK/Specht-Riemenschneider (pozn. 21), § 823 BGB, marg. č. 1209.

29 Patří sem např. právo na vlastní podobu nebo vlastní slovo, a také ochrana cti, viz BeckOK GG/Lang, 15. 11. 2022, čl. 2, marg. č. 105.

30 BGH NJW 1958, str. 827 (830) – *Herrenreiter*.

31 Tamtéž.

32 BGH NJW 1961, 2059 (2060) – *Ginseng*; BVerfG NJW 1973, 1221 (1222); BGH NJW 1995, str. 861 – *Caroline v. Monaco*; BGH NJW 1996, str. 984 (985) – *Caroline v. Monaco II*.

33 BGH NJW 1995, str. 861 (864) – *Caroline v. Monaco*; BGH NJW 1971, str. 698 (699); BeckOGK/Brand, 1. 3. 2022, § 253 BGB, marg. č. 40; MüKoBGB/Rixecker (pozn. 23), dodatek k § 12, AllgPersonlR, marg. č. 353.

34 Seitz in: Götting/Schertz/Seitz (marg. č. 21), § 46, marg. č. 11.

35 BGH NJW 1995, str. 861 (864) – *Caroline v. Monaco*; Lange/Schiemann: *Náhrada škody*, 3. vydání, 2003, str. 451.

36 BGH NJW 1955, 1675 (1675) – *Schmerzensgeld*; Ahrens/Spickhoff (pozn. 5), § 45, marg. č. 10 a násl.; Magnus in Magnus (ed.): *Unification of tort law: damages*, 2001, marg. č. 3.

37 BGH NJW 1955, str. 1675 (1675 a násl.) – *Schmerzensgeld*; BGH NJW 1995, str. 861 (865) – *Caroline v. Monaco* (odškodnění za porušení osobnostních práv).

38 Magnus in Magnus a kol.: (pozn. 34), marg. č. 2; Staudinger/Höpfung (pozn. 8), § 253 BGB, marg. č. 54.

39 Burandt/Rojahn/Große-Boymann: *Erbrecht*, 4. vydání, 2022, § 1922 BGB, marg. č. 11; MüKoBGB/Leipold, 9. vydání, 2022, § 1922 BGB, marg. č. 16.

40 BeckOGK/Specht-Riemenschneider (pozn. 21), § 823 BGB, marg. č. 1171.

ra uznala i posmrtné osobnostní právo, takže např. znevažování člověka po jeho smrti lze zakázat.⁴¹

Zvláště je třeba posoudit otázku, zda nárok na náhradu škody z důvodu porušení všeobecných osobnostních práv trvá i po smrti a zda jej lze považovat za „majetek“ ve smyslu § 1922 odst. 1 BGB, který přechází na dědice. Ve svém výsledku odpověděl BGH na tuto otázku záporně, jak bude vysvětleno níže.

Rozhodnutí Spolkového soudního dvora ve věci H. Kohla

Neděditelnost nároku na peněžitou náhradu z důvodu porušení osobnostních práv BGH odůvodnil funkcí tohoto nároku. Podle ustálené judikatury je u tohoto nároku v popředí aspekt zadostiučinění. Ten je naplněn, pokud poškozený během svého života obdrží peněžitou náhradu škody nebo si ji zajistí, tj. zažije satisfakci osobně. Zemře-li poškozený, nemůže zažít satisfakci.⁴² Skutečnost, že nárok na peněžitou náhradu slouží i k jiným účelům, a to konkrétně prevenci, na tom nemůže nic změnit a nevyžaduje ani „(další) existenci takového nároku po smrti, a to ani z hlediska lidské důstojnosti“.⁴³ Vzhledem k tomu, že nárok není děditelný, nelze za zděditelný majetek považovat ani jeho část týkající se prevence.⁴⁴

Vzhledem k tomu, že BGH postuloval tyto principy v důležitých rozhodnutích již dříve,⁴⁵ není tato část odůvodnění překvapivá. Zvláštní na případu *Kohl* bylo, že **rozhodnutí kolínského zemského soudu ještě nebylo pravomocné, ale přesto bylo předběžně vykonatelné.** To by Helmutu Kohlovi umožnilo prozatímně získat nebo zajistit peněžní náhradu přiznanou prostřednictvím výkonu rozhodnutí. Procesní právo však v tomto ohledu stanoví bezpečnostní mechanismy na ochranu žalovaného. Zejména v případě zrušení nebo změny předběžně vykonaného rozsudku odpovídá žalobce bez ohledu na zavinění za škodu, která žalovanému vznikla v důsledku výkonu rozhodnutí nebo v důsledku plnění učiněného za účelem odvrácení výkonu rozhodnutí (srov. § 717 odst. 2 ZPO).

Spolkový soudní dvůr zatím o takové konstelaci nemohl rozhodnout. V rozhodnutí z roku 2017 BGH pouze uvedl, že probíhající soudní řízení nemá žádný vliv na děditelnost peněžité náhrady.⁴⁶ Soud se v tomto případě zabýval žalobou, kterou na významné německé noviny podal bývalý dozorce koncentračního tábora, který však krátce po doručení žaloby zemřel. Vzhledem k tomu, že v době litispence nebylo ještě jasné, zda nárok uplatněný v žalobě existuje, či nikoli, je pochopitelné, že BGH nechtěl připustit žádnou výjimku ze zásady neděditelnosti. Jestliže však prvoinstanční rozsudek byl vyneseno, odpověď není tak snadná. Ve věci *Kohl* dal BGH jasně najevo, že ani pro tento skutkový stav nehodlá povolit žádné výjimky. Předběžný výkon rozhodnutí nepřináší žalobci žádné zadostiučinění. Protože „... lze očekávat, že rozsudek v jeho prospěch bude změněn k odvolání žalovaného v jeho neprospěch. Byl-li dosud nepravomocný rozsudek vykonán, odpovídá žalovaný v případě takové změny za škodu podle § 717 odst. 2 občanského soudního řádu bez ohledu na zavinění. V tomto kontextu může dosud nepravomocný, ale jen předběžně vykonatelný výrok zvýšit šance poškozeného na získání zadostiučinění v podobě peněžité náhrady, sám o sobě však není způsobilý k tomu, aby poškozenému toto zadostiučinění dostatečným způsobem poskytl.“⁴⁷ Jinak je tomu, nabyli-li rozsudek právní moci. Takové rozhodnutí mohou samozřejmě vykonat i dědicové.⁴⁸

BGH navíc uvedl další výjimku ve svém *obiter dictu*. Pokud rozsudek ještě není pravomocný, ale žalovaný řízení zdržoval zne-

užívajícím způsobem, měli by mít možnost uplatnit nárok i dědicové.⁴⁹ Souhrnně lze konstatovat, že **nárok na peněžitou náhradu z titulu porušení obecného osobnostního práva zaniká smrtí poškozeného.** Podle německé judikatury jej nelze dědit, protože satisfakční funkce náhrady se již po smrti nemůže uskutečnit, neboť jde o vysoce osobní nárok. **Něco jiného platí pouze v případě, že byl pravomocný rozsudek vyneseno ještě za jeho života nebo škůdce zdržoval proces zneužívajícím způsobem, protože v tomto případě by neměl mít prospěch ze smrti poškozeného.**

Pohled na francouzské právo

Dozvoľte mi srovnání německého práva s řešením, jež nabízí právo francouzské. Předpokládejme, že Emmanuel Macron bude po odchodu z funkce také jednat s ghostwriterem o svých memoárech, které budou uveřejněny bez souhlasu bývalého prezidenta a opeřeny nepravdivými citacemi. Pokud by pak bývalý prezident zemřel, mohla by jeho vdova žádat alespoň náhradu škody za předpokladu, že by byla jeho dědičkou? Odpověď na tuto otázku by s největší pravděpodobností byla jednoznačně kladná.

Základ nároku na náhradu škody z deliktu je ve francouzském právu kodifikován v důsledku reformy závazkového práva z roku 2016⁵⁰ v čl. 1240 Code Civil.⁵¹ Podle tohoto ustanovení je každý, kdo jinému zaviněně způsobí škodu, povinen ji nahradit. Na rozdíl od BGB není ve francouzské generální deliktivní klauzuli uveden žádný výčet chráněných práv nebo právních zájmů, takže každý zájem hodný ochrany, včetně individuálních osobnostních práv, může vést k nároku na náhradu škody. Ve francouzském právu rovněž neexistuje žádné ustanovení srovnatelné s § 253 BGB, které by omezovalo náhradu nemajetkové újmy, takže hranice mezi hmotnou a nemajetkovou újmou má ve francouzském právu podstatně menší význam než v německém právu.⁵² Francouzské právo je navíc dlouhodobě velmi otevřené náhradě nemajetkové újmy. Je třeba pouze poukázat na to, že ve Francii bylo blízkým příbuzným přiznáno odškodnění za bolest ze ztráty blízké osoby, i když se toto utrpení neprojevovalo ve skutečné újmě na zdraví.⁵³ Německo naproti tomu toto právo zavedlo až refor-

41 Podrobnosti viz Ludyga: Das postmortale allgemeine Persönlichkeitsrecht, ZEV 2022, str. 693 a násl.

42 Viz pouze BGH NJW 2022, str. 868, marg. č. 10 – *Kohl Protokolle II*, s odkazem na BGH NJW 2014, str. 2871, marg. č. 17 a násl. – *Trauernder Entertainer*; BGH NJW 2017, str. 3004, marg. č. 18; BGH NJW 2006, str. 605, marg. č. 13 – *Muttermordfall*.

43 BGH NJW 2022, str. 868, marg. č. 10 – *Kohl Protokolle II*; tak i BGH NJW 2006, str. 605, marg. č. 14 – *Muttermordfall*; BGH NJW 2017, 3004, marg. č. 18.

44 BGH NJW 2022, str. 868, marg. č. 10 – *Kohl Protokolle II* s odkazem na BGH NJW 2014, str. 2871, marg. č. 19 – *Trauernder Entertainer*.

45 BGH NJW 2006, str. 605 (606 a násl.) – *Kohl Protokolle II*; BGH NJW 2014, str. 2781, marg. č. 8 a násl. – *Trauernder Entertainer*; BGH NJW 2017, str. 800 (801) – *Krankenkasse*; BGH NJW 2017, 3004, marg. č. 12 a násl.

46 BGH NJW 2017, str. 3004, marg. č. 13.

47 BGH NJW 2022, str. 868, marg. č. 17 – *Kohl Protokolle II*.

48 BGH NJW 2017, str. 3004, marg. č. 18; BGH NJW 2022, str. 868, odst. 15 – *Kohl Protokolle II*.

49 BGH NJW 2022, str. 868, marg. č. 11 – *Kohl Protokolle II*.

50 Loi n° 2018-287 du 20 avril 2018 ratifiant l'ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations.

51 Čl. 1240 Code Civil zní: „Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à le réparer.“

52 Srov. obecně Galand-Carval in Magnus (ed.), marg. č. 31.

mou z roku 2017, jak bylo uvedeno na začátku.⁵⁴ Navíc bylo právo na soukromí kodifikováno již dávno, protože čl. 9 Code Civil od roku 1970 stanoví, že „každý člověk má právo na svůj soukromý život“.⁵⁵ Ještě předtím byly určité formy tohoto práva uznány judikaturou.⁵⁶ Francouzské dědické právo rovněž nestanoví žádná omezení. Platí zásada univerzálního nástupnictví⁵⁷ a na dědice mohou přecházet i nároky vyplývající z porušení osobnostních práv nebo práva na soukromí.⁵⁸

Závěrem je třeba poznamenat, že **podle francouzského práva může nárok na porušení osobnostních práv přejít na dědice.**

Právní posouzení judikatury

Jak je třeba posuzovat judikaturu BGH na pozadí francouzského práva? Podle mého názoru je výklad BGH sporný a v případě *Kohl* promarnil německý nejvyšší soud příležitost zákon smysluplně vyložit. Zcela oprávněně drtivá většina doktríny dlouhodobě kritizuje judikaturu BGH.⁵⁹ **Proti vyloučení dědění nároku na náhradu porušení obecných osobnostních práv hovoří zejména čtyři argumenty.**

1. Zadostiučinění lze definovat široce

Za prvé, funkce zadostiučinění, o kterou se BGH opírá v případech neděditelnosti náhrady, hovoří právě ve prospěch děditelnosti, nikoli proti ní. Zadostiučinění je možné definovat mnohem šířeji, než jak učinil BGH. **Poškozený dostane zadostiučinění nejen**

tehdy, když jej obdrží od škůdce, nýbrž i tehdy, může-li si být jist, že škůdce jej jednoho dne bude muset zaplatit, protože nárok přejde na dědice. Není proto důležité, zda je poškozený ještě naživu v době, kdy rozsudek nabude právní moci.⁶⁰ Naproti tomu výklad BGH hraje do karet škůdci. Konkrétně je zproštěn povinnosti zaplatit přiměřenou peněžitou náhradu, pokud poškozený zemře dříve, než mohlo být dosaženo pravomocného rozsudku.⁶¹

2. Funkce zadostiučinění by neměla bránit dědičnosti

Navíc je třeba si uvědomit, že **důraz na satisfakční funkci v právu náhrady škody měl zcela jiné důvody než omezení dědění.** Myšlenka zadostiučinění byla⁶² poprvé postulována v rozhodnutí BGH z roku 1955 o obecném nároku na náhradu za bolest a utrpení. V jeho pozadí byla snaha najít způsob, jak posoudit výši nároku tak, aby bylo možné zohlednit míru zavinění (úmysl, hrubá nedbalost atd.) a ekonomické poměry škůdce.⁶³ Lze si představit, že bohatý škůdce, který bezdůvodně dá poškozenému facku, bude odsouzen k vyššímu odškodnění než chudý škůdce, protože oběť pocítí zadostiučinění pouze tehdy, bude-li pachatel povinen poskytnout přiměřeně odškodnění. Bez zdůraznění funkce zadostiučinění je v německém právu obtížné přiznat vyšší náhradu škody, protože podle obecné zásady při posuzování výše náhrady škody lze vzít v úvahu pouze újmy, které utrpěl poškozený.⁶⁴

3. Judikatura se drží starých způsobů myšlení

Rozhodnutí BGH se navíc drží starých myšlenkových vzorců. Když BGB vstoupil v roce 1900 v účinnost, omezil zákonodárce přechod nároků na odškodnění za bolest. Ust. § 847 odst. 3 BGB 1900 stanovilo, že nárok na bolestné je nepřevoditelný a nepřechází na dědice, ledaže by byl smluvně uznán nebo obsažen v pravomocném rozhodnutí. V důsledku toho, pokud byla smrt poškozeného předvídatelná, případní dědicové museli spěchat k soudu, aby o nárok poškozeného nepřišli. Toto omezení bylo zrušeno až v roce 1990.⁶⁵ Zákonodárce chtěl docílit toho, aby se „závod s časem, který mnozí blízcí příbuzní často vnímají jako neuctivý a nedůstojný“, nakonec stal „zbytečným“. Vypuštěním tohoto omezení mělo být zajištěno,⁶⁶ že „nárok na odškodnění za bolest a utrpení byl i přes svou vysoce osobní povahu bezpečným nárokem poškozeného“.⁶⁷ Od té doby jsou nároky na bolestné, stejně jako jiné nemajetkové nároky bez jakéhokoli omezení převoditelné a děditelné, pokud vznikly před úmrtím poškozeného.⁶⁸ Podle názoru BGH však tato reforma nemá žádný vliv na otázku, zda lze dědit nárok na peněžitou náhradu z důvodu porušení obecných osobnostních práv.⁶⁹ Nárok na peněžitou náhradu v případě porušení obecných osobnostních práv nevyplývá z § 847 BGB starého znění ani z dnes platného § 253 odst. 2 BGB, ale přímo ze základních práv. Z čistě právně technického hlediska se tedy reforma z roku 1990 nevztahuje na peněžitou náhradu za porušení obecných osobnostních práv.

Na judikaturu BGH lze nicméně pohlížet jako na porušení legislativního hodnocení, jež jde ruku v ruce s reformou z roku 1990. Skutečnost, že zákonodárce nezahrnul náhradu za porušení osobnostních práv do změny § 847 odst. 3 BGB, je odůvodňována argumentem, že peněžitá náhrada je odvozena ze základních

53 Navíc Bacache-Gibeilli: Les obligations, La responsabilité civile extracontractuelle, 4. vydání, 2021, odst. 451 a násl.; Schubert, str. 332 a násl.

54 Viz pozn. 7.

55 Čl. 9 Code Civil zní: „Chacun a droit au respect de sa vie privée.“

56 Srov. Terré/Fenouillet: Droit civil: Les personnes, 8. vydání, 2012, bod 108; Trebes in Götting/Schertz/Seitz, § 59, marg. č. 4.

57 Döbereiner in Süß, Erbrecht in Europa, 4. vydání, 2020, Francie, marg. č. 48; Burandt/Rojahn/Lauck: Länderbericht Frankreich, marg. č. 16.

58 Viz také Fabre-Magnan: Droit des obligations, 2 – Responsabilité civile et quasi-contrats, 5. vydání, 2021, marg. č. 516; viz též Gali: Le préjudice moral, 2021, marg. č. 536; Grimaldi: Droit des successions, 8. vydání, 2020, marg. č. 74 s dalšími doklady.

59 Srov. Jen Beuthien: Vereitelt der Tod die Genugtuung? GRUR 2014, str. 957 a násl.; Schubert, str. 601 a násl.; také BeckOGK/Brand, § 253 BGB, marg. č. 43; MüKoBGB/Rixecker, add. k § 12, AllgPersonlR, marg. č. 70 a násl.; Schmitt in Götting/Schertz/Seitz, § 29, marg. č. 80, 83; Staudinger/Kunz, 2017, § 1922 BGB, marg. č. 311, 316 s dalšími argumenty.

60 Beuthien, GRUR 2014, str. 957 (960); BeckOK BGB/Spindler, 1. 11. 2022, § 253, marg. č. 70; Mehmel/Timmann: Vererblichkeit des Geldentschädigungsanspruchs bei Persönlichkeitsrechtsverletzung, ZRP 2022, str. 208 (210).

61 Gsell, NJW 2022, str. 868 (871); podobně také Leipold, FamRZ 2022, str. 306 (310).

62 BGH NJW 1955, str. 1675 – *Schmerzensgeld*.

63 BGH NJW 1955, str. 1675 (1676) – *Schmerzensgeld*; podobně Lange/Schiemann, str. 436 a násl.; MüKoBGB/Oetker, § 253 BGB, marg. č. 36; Slizyk, marg. č. 17 a násl., 74 a násl.

64 Lange/Schiemann, str. 9 a násl., str. 27 a násl.

65 Zákon, kterým se mění BGB ze dne 14. 3. 1990, BGBl. I, 478.

66 BT Drs. 11/4415 z 25. 4. 1989, str. 4.

67 Tamtéž.

68 Viz pouze BGH NJW 1995, str. 783 (783).

69 BGH NJW 2014, str. 2871, marg. č. 14 a násl. – *Trauernder Entertainer*; BGH NJW 2017, str. 3004, marg. č. 14.

práv, nikoli od prostého zákonného práva. Když však BGH koncipoval nárok na náhradu škody za porušení obecného osobnostního práva, bylo nutné uchýlit se k základním právům, aby legitimizoval další vývoj a nevystavoval se obvinění, že postupuje *contra legem*.⁷⁰ V prvním rozhodnutí, ve kterém BGH postuloval nárok na náhradu škody za porušení osobnostních práv, byl tento nárok odůvodněn analogií s § 847 BGB ve znění před reformou.⁷¹ Protože však neplánovaná mezera v zákoně, která je předpokladem pro použití analogie, byla v tomto případě obtížně odůvodnitelná (zákonodárce z roku 1900 nezavedl komplexní rámcovou úpravu ochrany osobnosti člověka), BGH již tuto analogii v pozdějších rozhodnutích nepoužil, ale nárok odvodil přímo ze základních práv. Pokud by byla zachována analogie § 847 BGB, mohla mít reforma z roku 1990 význam i pro nároky na odškodnění za obecná porušení osobnostních práv. Ale i přes umístění nároku na náhradu škody v základních právech není reforma starého znění § 847 BGB bez významu pro otázku dědění nároku na peněžitou náhradu z důvodu porušení osobnostních práv. Zákonodárce z roku 1900 dal omezení v § 847 BGB starého znění jasně najevo, že po smrti poškozeného nemůže být náhrada dědicům dostatečným odškodněním pro zemřelého. Reformou z roku 1990 zákonodárce od tohoto hodnocení upustil, takže nároky na náhradu nemajetkové újmy přecházejí na dědice podle § 1922 BGB, i když účelů sledovaných těmito nároky již nelze po smrti poškozeného plně dosáhnout.⁷² Tento výklad je třeba aplikovat na všechny obdobné případy za předpokladu, že přechod není *contra legem*, což není případ peněžitého nároku za porušení osobnostních práv.

Kromě toho se zákonodárce v minulosti snažil kodifikovat obecná osobnostní práva. Tyto pokusy se nezdařily nikoli kvůli odmítavému postoji k nároku na peněžitou náhradu, ale v konečném důsledku proto, že protiprávnost rámcového práva je těžko uchopitelná.⁷³ Z těchto podnětů lze usoudit, že dnešní zákonodárce (na rozdíl od parlamentu z roku 1900) přijal obecné osobnostní právo a jeho konkrétní podobu ponechává judikatuře. Zdrženlivost BGH s ohledem na zásadu dělby moci již tedy není nutná jako před několika desítkami let, a to i proto, že se uznává dědění nároků na peněžitou náhradu v případech zvláštních právních forem obecných osobnostních práv, jako je ochrana osobních údajů nebo v autorském právu.⁷⁴

4. Mezery v ochraně seniorů a nemocných

Konečně, judikatura BGH je nepřesvědčivá, protože **v jejím důsledku vznikají mezery v ochraně starých a nemocných lidí, které nelze objektivně odůvodnit**.⁷⁵ Pokud poškozený během soudního řízení zemře, je škůdce zproštěn povinnosti k náhradě, i když jednal úmyslně a za účelem dosažení zisku. Z hlediska právně politického pohledu toto není přesvědčivé. Výjimka uznávaná BGH na tom nic nemění. Soudní spory mohou trvat dlouho a zneužívání průtahů u soudních sporů ve dvou instancích může trvat několik let. V případech starých a nemocných osob tak může škůdce spekulovat, že ze svého činu bude mít finanční nebo jiný prospěch.⁷⁶

Shrnutí

Závěrem lze konstatovat, že podle rozhodnutí nejvyššího soudu nelze v Německu nárok na náhradu škody způsobené poruše-

ním obecných osobnostních práv zdědit, pokud o nároku nebylo pravomocně rozhodnuto nebo řízení nebylo škůdce protahováno zneužívajícím způsobem. Německé právo se tak odlišuje od francouzského práva, které dědění takových pohledávek umožňuje.

Doufám, že jsem prokázal, že **omezení děditelnosti již není vhodné ani podle německého práva, protože nárok se posuzuje jako nárok majetkový**. Vzhledem k tomu, že nelze očekávat žádnou změnu judikatury BGH, nezbývá než doufat, že německý zákonodárce tento nedostatek odstraní reformou BGB. Na žádost Spolkové země Hamburk požádali zemští ministři spravedlnosti Spolkové ministerstvo spravedlnosti, aby v tomto ohledu přijalo opatření. Tohoto úkolu se pravděpodobně ujme i spolková vláda.⁷⁷ Tato reforma však může být provedena pouze tehdy, bude-li kodifikováno také obecné osobnostní právo,⁷⁸ takže je zapotřebí více než jen jeden chirurgický zákrok. ❖

70 Schubert/Ipsen: Geldentschädigung wegen der Verletzung des allgemeinen Persönlichkeitsrechts – vom Anspruch sui generis zum Schadensersatzanspruch, JZ 2022, str. 737; Staudinger/Höpfner (pozn.), § 253 BGB, marg. č. 52.

71 BGH NJW 1958, str. 827 (830) – *Herrenreiter*.

72 Gomille: Postmortaler Persönlichkeitsschutz nach den „Kohl-Protokollen“, ZUM 2022, str. 241 (247).

73 Viz Schubert/Ipsen, JZ 2022, str. 737 (740).

74 Tamtéž, str. 737 (739 a násl.).

75 Gsell, NJW 2022, str. 868 (871); Mehmel/Timmann, ZRP 2022, str. 208 (209).

76 Viz Gsell, NJW 2022, str. 868 (871); Leipold, FamRZ 2022, str. 306 (310 a násl.); Mehmel/Timmann, ZRP 2022, str. 208 (209); BeckOK BGB/Spindler, § 253, marg. č. 1.

77 Briefing prezidenta e. 22-10360, str. 2 a násl.

78 Zákonodárce již v odůvodnění návrhu zákona o změně ustanovení zákona o náhradě škody, který vedl k reformě zákona o náhradě škody v roce 2002, uvedl: „Zda prostě zákonné zpřesnění [obecného osobnostního práva] dává smysl, na základě odpovídajících dřívějších iniciativ zde může zůstat otevřené. V žádném případě by se nemohlo omezit na přiznání peněžité náhrady jako právního následku porušení osobnostních práv, ale muselo by být doprovázeno výslovnou a komplexní úpravou občanskoprávní ochrany obecných osobnostních práv. To nelze v souvislosti s tímto zákonem učinit.“ Srov. tisk BT 14/7752, str. 25.

POZVÁNKA NA
KONFERENCE

BECKAKADEMIE
KONFERENCE

M&A a valné
hromady

24. 10. 2023

Více na

www.beck-konference.cz

inzerce

Řízení o neplatnost manželství před církevním soudem vs. rozvod před soudem obecným

Média se ráda často předhánějí, kolik procent lidí se rozvádí do tří let, pěti let či po deseti letech. Je poukazováno, že manželství je forma soužití, která moderní době nevyhovuje; na rozvodovosti je dokládáno přežití institutu manželství. Nesporné výhody manželství, jako třeba stabilita rodiny, harmonie vztahů, delší zdravé dožití, ale i pravděpodobnost, že ve stáří nebudu umístěn v domově důchodců sám a opuštěn, jsou často opomíjeny či relativizovány. Současná celosvětová situace však ukazuje, jak dobré je mít rodinu, ať už jde o benefity pro každého jejího člena.

P. JCLic. Mgr. Ondřej Pávek
působí jako oficiál Metropolitního církevního soudu Arcidiecéze pražské.

P. ICDr. Libor Botek, Th.D.,
působí jako oficiál Interdiecézního soudu – Interdiecézní soud Olomouc a vyučuje na Cyrilometodějské teologické fakultě UP v Olomouci.

JUDr. JCLic. Ronald Němec, Ph.D.,
působí jako advokát a přednášející v Praze a Karlových Varech.

Klasická filozofie, ale i psychologie a sociologie, se shodují na skutečnosti, že vztah k rodině se odráží na vztahu ke státu a společnosti. Pokud není člověk připraven dodržet věrnost rodině, pak není připraven dodržet věrnost společnosti, ve které žije.

Specifická skutečnost nastává u rozvodu osob, které se hlásí ke státům uznané církvi, zvláště pokud jde o osoby s katolickým vyznáním. Na toto téma byla publikována drobná úvaha, na kte-

rou odkazujeme¹ a ve které se autor zamýšlel nad sňatkem z pohledu civilního a církevního práva. Nyní bychom se rádi zamysleli **nad dopady při zániku manželství osob, které uzavřely manželství před Římskokatolickou církví, z pohledu práva České republiky a Římskokatolické církve.**

Rozdíl mezi nulitou dle kanonického práva a rozvodem dle světského práva

Občanský sňatek (manželství) je v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“), upraven v užším slova smyslu v § 656 až 686. V širším slova smyslu je manželství jako celková instituce, a vztahy s ním spojené, upraveno až do § 770. To podstatné pro toto zamýšlení je vyjádřeno v § 655 o. z.: „*Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*“

Manželství a příprava na něj v Římskokatolické církvi jsou kodifikovány primárně v Kodexu kanonického práva z roku 1983, v kánonu 1055-1165. Rozsah sekulární úpravy je na první pohled, dle počtu paragrafů, tedy téměř totožný s kanonickou úpravou. Pokud jde však o samotné uzavírání manželství, jeho předpoklady a možnou neplatnost, pak rozdíl je diametrální.

Kán. 1055 § 1: „*Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnvtřnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplnění a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšeno Ježíšem Kristem na svátost.*“

§ 2: „*Proto mezi pokřtěnými nemůže být platná manželská smlouva, která by nebyla svátostí.*“

Kán. 1056: „*Podstatnými vlastnostmi manželství je jednota a nerozlučitelnost, které nabývají v křesťanském manželství zvláštní pevnosti z důvodu svátosti.*“

Z výše uvedeného je zřejmé, že spojení muže a ženy v rámci civilní úpravy je chápáno mnohem formálněji než z pohledu katolické církve. Zatímco **sekulární úprava klade důraz na svazek dle zákona, kanonická úprava klade důraz na vnitřní poznání a spojení muže a ženy.**

Sekulární úprava vidí v manželství účel, který je vhodný pro společnost, tedy stát, který potřebuje stabilitu.

Kanonická úprava klade důraz na **nejvnitřnější společenství**

¹ R. Němec: Malé zamýšlení nad občanským sňatkem a sňatkem církevním, Rodinné listy č. 4-5/2022.

celého života. Nejde tedy jen o svazek, protože každý svazek může být rozváznán, ale o doprovázení po celý život a budování společenství muže a ženy. Jde o dobré vnitřní poznání před uzavřením manželství, aby doprovázení mohlo být opravdové.

Pokud jde o rozvod manželství, pak civilní úprava se nachází přimárně v § 755 až 758 o. z.

Ust. § 755 odst. 1: „Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.“

Pokud jde o Kodex, pak je kodifikováno:

Zrušení manželství – Kán. 1141: „Uznané a dokonané manželství nemůže být rozloučeno žádnou lidskou mocí a ze žádného důvodu s výjimkou smrti.“

Kán. 1142: „Nedokonané manželství mezi pokřtěnými nebo mezi stranou pokřtěnou a nepokřtěnou může zrušit papež, a to ze spravedlivého důvodu, na žádost obou stran nebo jen jedné, i proti vůli druhé strany.“

Je však rozdíl mezi zrušením manželství a nulitou (nesprávně rozvodem). Při zrušení manželství existovalo, u deklarace nulity (prohlášení manželství za neplatné) jde o rozhodnutí církevního soudu, že manželství bylo uzavřeno neplatně, tedy nikdy nevzniklo.

V případě soudního řízení o neplatnost manželství se meritorně zkoumá náležitost vůle a splnění podmínek, které je třeba splnit, aby manželství vůbec vzniklo. Pokud soud dojde k závěru, že manželství bylo neplatné od svého počátku (*ab initio*), jde o konstatování, že úkony činěné nupturienty jsou nulitní a nevyvolávaly žádné následky.

Jak již bylo řečeno, manželství v katolické církvi je upraveno mnohem podrobněji. A to proto, že je zcela podstatné, co předchází onomu okamžiku, kdy si snoubenci říkají své ano.

Podstatná je již pastorační péče a příprava na uzavření manželství, kde se také zkoumá, zdali jsou splněny podmínky pro uzavření manželství, jako je třeba např. uvědomění si, že jde o **závazek pravdivý**. Tedy, že **snoubenci si nesmí zamlčet své podstatné vady či vlastnosti**. Vlastnost není vždy nedostatkem, ale druhá strana ji např. vyžaduje nebo si ji naopak zásadně nepřeje. Pokud je či není, pak by si druhý snoubenec prvního snoubence nevzal, pokud by tyto vady znal. S tím se pak pojí zneplatňující překážky, které jsou podrobně upraveny v Kán. 1083 až 1094 Kodexu. Jeden z nejčastějších důvodů je obsažen v Kán. 1095, který pojednává o vadě souhlasu: „Nezpůsobilí pro uzavření manželství jsou: 1. kdo nemají dostatečné užívání rozumu; 2. kdo mají závažnou poruchu soudnosti, co do podstatných práv a povinností manželských, které se předávají a přijímají; 3. kdo z psychologických důvodů nejsou schopni převzít podstatné manželské povinnosti.“

Rozdíl mezi civilním rozvodem a nulitou tedy spočívá ve skutečnosti, že **obecný soud** prohlašuje zánik manželství **ex nunc**, tedy jeho zánik konstitutivním právním aktem způsobuje, byť bylo platné. **Církevní soud** nemůže prohlásit zánik manželství **ex nunc**, ale může konstatovat, že manželství nikdy nevzniklo, tedy **ex tunc**.

Vadné akty při uzavírání manželství a jejich dopad do práva kanonického a sekulárního

Již z nadpisu celého článku je patrné, že manželstvím se za určitých okolností a v některých případech zabývají jak obecné soudy, tak soudy církevní, přičemž oba typy soudů se řídí svými procesními normami stanovenými v prvním případě právním řádem České republiky (dále též „sekulární právo“), v případě druhém právním řádem katolické církve (dále též „kanonické právo“).

Z toho je patrné, že oba právní řády tedy určitým způsobem o manželství pojednávají, a to nejen pokud jde o normy procesní, nýbrž i pokud jde o normy hmotné. V následující stati se pokusíme o srovnání obou právních řádů a o vymezení hranic, na nichž se oba právní řády týkající se manželství setkávají, popř. oblastí, v nichž se prolínají. Aby mohlo dojít k rozvodu manželství anebo k prohlášení jeho nulity, musí takové manželství nejprve skutečně nebo domněle vzniknout. A právě v okamžiku vzniku manželství se již odlišnost, podobnost, či dokonce průnik obou právních řádů projevuje. V dalším pojednání se budeme nejprve zabývat oběma právními řády odděleně.

Lze říci, že společnou mají oba právní řády skutečnost, že **manželství vzniká určitou formou a za určitých podmínek**, které musí snoubenci splňovat, aby mohli do manželství vstoupit platně. Sekulární právo vymezuje tyto náležitosti pro občanský sňatek, kanonické právo pro sňatek církevní. **Odlišné v obou právních řádech je pak obsahové vymezení zmíněné formy a podmínek.**

- Sekulární právo stanoví, že manželství vzniká vyjádřením vůle snoubenců vstoupit do manželství před orgánem veřejné moci v přítomnosti matrikáře a dvou svědků.²
- Kanonické právo stanoví, že manželství vzniká vyjádřením manželského souhlasu snoubenci před kompetentním oddávajícím, tj. před místním ordinářem nebo farářem, popř. jiným duchovním od nich zmocněným, a před dvěma svědky.³

Pokud jde o podmínky, jedná se o **absenci zákonných překážek na straně snoubenců a o kvalitu projevu vůle**, resp. absenci okolností, které platný projev vůle vylučují.

- Sekulární právo stanoví několik zákonných překážek, které lze zjednodušeně vyjmenovat takto: věk, omezení svéprávnosti, dříve uzavřený a stále trvající manželský svazek (nebo registrované partnerství), pokrevní příbuzenství, příbuzenství vzniklé osvojením, vztah poručník – poručenec, dítě – osoba, která je má v péči, dítě – pěstoun.⁴
- Kanonické právo stanoví celkem dvanáct zákonných překážek (doslova zneplatňujících překážek – *impedimenta dirimentia*), dílem shodných s právem sekulárním, dílem odlišných, které lze bez bližšího popisu každé z nich vyjmenovat takto: věk (jinak vymezený než v právu sekulárním), neschopnost k souložím, rozdílnost náboženského vyznání, již uzavřený manželský svazek, přijatá svátost svěcení, doživotní slib čistoty složený v řeholní společnosti, únos, zločin, pokrevní příbuzenství, švagrovství, veřejná počestnost, osvojení.⁵

Manželský souhlas, resp. **projev vůle**, jímž manželství vzniká, musí pak mít **určité kvality**. Pokud tyto kvality chybí, manželství je uzavíráno neplatně.

- Sekulární právo stanoví, že neplatně uzavírá manželství ten, jehož projev vůle byl učiněn pod nátlakem spočívajícím v užití násilí nebo v pohrůžce násilím, dále pak projev vůle učiněný v důsledku omylu o totožnosti snoubence nebo o povaze sňatečného právního jednání.⁶
- Kanonické právo rozlišuje vady manželského souhlasu mající základ v rozumu nebo ve vůli snoubence, dále pak ve způsobu prezentace souhlasu. K rozumným nedostatkům patří

2 § 656, 657 o. z.

3 Cann. 1057, 1108 CIC 1983.

4 § 672-676 o. z.

5 Cann. 1083-1094 CIC 1983.

6 § 684 o. z.

absence minima znalostí o manželství, omyl v osobě druhého snoubence nebo v některé jeho podstatné vlastnosti, omyl ve vlastnosti druhého snoubence zapříčiněný podvodem, omyl ohledně podstatných vlastností manželství, nedostatečnost užívání rozumu, závažná porucha soudnosti ohledně podstatných práv a povinností v manželství. K volným nedostatkům pak patří psychická neschopnost k převzetí podstatných manželských povinností, parciální nebo totální simulace manželského souhlasu, podmíněný souhlas, souhlas učiněný pod vlivem násilí nebo vážného strachu. Nedostatky prezentace souhlasu pak spočívají v nedodržení některých zákonných náležitostí, je-li manželství uzavíráno prostřednictvím zástupce.⁷

Pokud nejsou tyto náležitosti stanovené sekulárním právem pro občanský sňatek a kanonickým právem pro sňatek církevní splněny, manželství platně nevznikne a oba právní řády pak stanovují, kdy a za jakých okolností může být obecným nebo církevním soudem takové manželství **prohlášeno neplatným.**

Z povahy věci vyplývá, že **prohlášení manželství neplatným před obecným soudem bude patrně mnohem vzácnější než prohlášení manželství neplatným u soudu církevního, kde je prohlášení neplatnosti jediným způsobem právního řešení rozpadlého manželství,** a to způsobem, který je navíc použitelný pouze někdy, resp. pouze někdy vede k řešení situace, protože afirmativní rozsudek církevního soudu je deklaratorním právním aktem pouze konstatujícím stav věci, nepůsobícím však změnu tohoto stavu.

Obecné soudy naopak častěji řeší rozpadlé manželství jeho rozvodem, čímž fakticky rozpadlé manželství zaniká také *de iure*.

Poté, co jsme se pokusili ve stručnosti (a proto také bez nároku na úplnost a naprostou přesnost) popsat rozdíly mezi sekulárním a kanonickým právem v materii manželství pojednáním o každém právním řádu zvlášť, zastavíme se nyní u **faktu uznání církevního sňatku sekulárním právem,** z čehož vyplývají dílčí průniky obou právních řádů na straně jedné, stejně jako oblasti zachovávací si svou nezávislost na straně druhé. V níže uvedeném pojednání pro určité zjednodušení uvažujeme pouze o případě manželství uzavíraného mezi snoubenci, z nichž alespoň jeden je katolického vyznání, na území České republiky, tedy manželství řídicího se jak právem sekulárním, tak právem kanonickým a majícího své konsekvence v obou právních řádech současně.

Sekulární právo stanoví dvě varianty, jak je manželství možné uzavřít, totiž sňatek občanský a sňatek církevní, a obě tyto varianty zákonem definuje.⁸ **K této existenci dvou variant sňatku je třeba zmínit několik skutečností:**

Sekulární právo předpokládá vždy **konání pouze jednoho obřadu,** buď občanského, anebo církevního, a stanoví, že bylo-li uzavřeno manželství církevní, nemůže po něm následovat sňatek občanský. A bylo-li uzavřeno manželství občanské, případný ná-

sledný církevní sňatek (což je v katolické církvi praxe nikoli běžná, ale v určitých případech nezbytná, a tudíž vyskytující se – viz níže) je pro stát pouze náboženským obřadem bez právních následků v sekulárně právní oblasti.⁹

Naproti tomu kanonické právo sice nezpochybňuje sekulárně právní následky občanského sňatku u snoubenců katolického vyznání, ovšem v oboru kanonickoprávním považuje takové manželství za neplatné uzavřené pro nedostatek předepsané formy a občansky sezdáním manželům nabízí a současně od nich vyžaduje obnovu manželského souhlasu kanonickou formou, tzv. **konvalidaci,**¹⁰ která je sice dle občanského zákoníku pro stát bezvýznamná, v oboru kanonického práva však své zásadní právní následky naopak má a pro život manželů ve společenství církve je platnost jejich manželství podle norem kanonického práva věcí navysost významnou.

Další skutečností je fakt, že **sekulární právo** nepovažuje obě varianty uzavření manželství za nezávisle vedle sebe existující a „žijící si svým životem“. **Uznává právní následky církevního sňatku v oblasti sekulární, ovšem na druhou stranu si hlídá, aby církevním sňatkem nevstupovaly do manželství osoby, které podle sekulárně právních norem do manželství vstoupit nemohou.** To je ošetřeno dokumentem zvaným „*Osvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství*“, který snoubencům – zájemcům o církevní sňatek vydává místně příslušný matriční úřad. Bez tohoto osvědčení církevní oddávající nemůže snoubence oddat, resp. místně příslušný matriční úřad by poté takové manželství nezapsal a nevydal snoubencům potřebný doklad – oddací list. Přes jasnou zřejmost budiž zdůrazněno, že zmíněné osvědčení zaručuje absenci překážek a jiných sňatku v cestě stojících okolností opravdu jen podle kritérií sekulárního práva (které jsou v mnoha bodech relevantní též v právu kanonickém), zatímco mnohem bohatší soubor překážek a požadavků na kvalitu manželského souhlasu podle práva kanonického není vydaným osvědčením nijak ošetřen.

Záměrně uzavření manželství pouze před církví bez sekulárně právních důsledků kanonické právo sice připouští, ovšem pouze ve velmi úzce specifikovaných případech. Výslovně hovoří o sňatku osob, jejichž manželství nelze uznat nebo uzavřít podle norem sekulárního práva.¹¹ Pro oddávky takových snoubenců farář vždy potřebuje dovolení ordináře a toto dovolení ordinář vydá jen ve velmi závažných případech. Lze si představit, že by se tak mohlo stát např. v případě snoubenců, z nichž jeden je cizinec neschopný získat ze země svého původu doklady (např. kvůli nemožnosti vrátit se pro tyto doklady do své vlasti bez nebezpečí smrti kvůli válce či pronásledování), na jejichž základě by mu matriční úřad vydal zmíněné osvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství. Přitom by se jednalo o snoubence, kteří spolu chtějí manželství uzavřít, chtějí přijímat svátosti, chtějí jako manželé žít ve společenství církve atd., a nebylo by spravedlivé, aby kvůli takovým komplikacím byl dotyčný člověk připraven o možnost zvolit si manželský stav a řádně v něm jako praktikující katolický křesťan žít. Ordinář naopak takové dovolení rozhodně nevydá jen proto, že si to snoubenci přejí, aby se vyhnuli sekulárně právním následkům svého manželství např. v oblasti majetkové, kvůli dědictví apod.

Pokud při vzniku manželství občanským či církevním sňatkem lze konstatovat určitou provázanost sekulárního a kanonického práva a právní následky sňatku v obou oblastech, pak ve věci zrušení manželství rozvodem před obecným soudem či ve věci pro-

7 Cann. 1095-1107 CIC 1983. Uvedená pasáž pojednává o manželském souhlasu a jeho vadách, nesleduje však systematiku, podle níž jsou vady tříděny v textu článku.

8 § 657, 658, 663 o. z.

9 § 670 o. z.

10 *Convalidatio simplex* dle cann. 1156-1160 CIC 1983; jiným, méně často používaným nástrojem pro zplnění manželství je tzv. *sanatio in radice* dle cann. 1161-1165 CIC 1983.

11 Can. 1071 § 1, odst. 1 CIC1983.

hlášení jeho neplatnosti soudem církevním je naopak nutné konstatovat prakticky **úplnou nezávislost obou právních řádů a z ní plynoucí (ne)dopady rozvodových rozsudků obecných soudů do oblasti kanonickoprávní et vice versa.**¹²

Církev považuje (každé) manželství za nerozlučitelný svazek muže a ženy, kteří vstupem do manželství vytvářejí společenství celého života, v případě manželství svátostného pak je jeho nerozlučitelnost absolutní. **Případný rozvodový rozsudek vydaný obecným soudem na nerozlučitelnosti manželství v kanonickoprávní rovině nic nemění.** Jediná provázanost sekulárního a kanonického práva je v případě řešení rozpadlého manželství v tom, že církevní soud zpravidla nepřijme k projednání žalobu na neplatnost manželství, nebylo-li toto manželství předtím pravomocně rozvedeno obecným soudem. Důvodem je náhled, že pokud manželství nebylo rozvedeno, existuje stále alespoň nějaká naděje na obnovení manželského soužití, a není tudíž zatím důvod zkoumat jeho platnost. **Rozsudek, jímž církevní soud konstatuje neplatnost manželství podle norem kanonického práva, není pak nijak určující a nemá žádné dopady do oblasti sekulární právní.** Pokud by mělo být manželství prohlášeno za neplatné obecným soudem, na což v některých případech občanský zákoník pamatuje,¹³ patrně by se obecný soud ve svém rozhodování neřídil rozsudkem soudu církevního,¹⁴ nehledě na shora uvedenou skutečnost, že manželství prohlášené církevním soudem za neplatné muselo být předtím obecným soudem pravomocně rozvedeno, a jeho prohlášení za neplatné obecným soudem proto již nepřipadá v úvahu.¹⁵

Teoreticky si lze představit i jiný případ, totiž že by obecný soud prohlásil manželství neplatným z důvodů vymezených občanským zákoníkem. Přestože je dost pravděpodobné, že by se jednalo o důvody relevantní i v kanonickém právu (viz srovnání obou právních řádů výše), církevní soud by patrně v případě podání žaloby na neplatnost takového manželství tuto žalobu projednával nezávisle na předchozím výroku soudu obecného. Zde se však jedná o případ natolik vzácně se vyskytující, že se úvahy v uvedeném směru již blíží pouhé spekulaci.

Úskalí procesů vzhledem k nulitě, rozvodu a vypořádání SJM

Jak bylo výše uvedeno, ve chvíli, kdy dochází k rozpadu manželství, zde může, ale nemusí být souběh řízení po kanonickoprávní stránce a po stránce sekulárního práva. **Řízení se však mohou prolínat a ovlivňovat.**

V České republice platí nepsaný úzus, že nelze podat žalobu k církevnímu soudu ohledně nulity manželství dříve, než je manželství rozvedeno obecným soudem. Jak již bylo uvedeno, prohlášení církevního soudu ohledně nulity manželství nemá dopad do sekulárního stavu věci. Např. v Itálii rozsudek církevního soudu má účinky i sekulární, avšak za podmínky, že tento kanonický rozsudek byl přezkoumán co do formality, nikoliv co do obsahu, odvolacím církevním soudem.

Pokud tedy dochází k odcizení manželů, manželé podávají nejdříve žalobu k místně a věcně příslušnému soudu dle občanského soudního řádu. Ve svém návrhu vylíčí skutkové okolnosti, kdy mohou nastat dva případy, na které pamatuje § 757 o. z. Jde o sporný, anebo o **nesporný** rozvod.

Pro nesporný rozvod platí, že pokud se manželé dohodnou a podají návrh společně a

a) ke dni zahájení řízení o rozvod trvalo manželství nejméně jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí,

b) manželé, kteří jsou rodiči nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti, se dohodli na úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu a soud jejich dohodu schválil,

c) manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a popř. výživného pro dobu po tomto rozvodu; soud nezkoumá příčiny rozvratu a manželství rozvede.

Jiný případ však nastává, pokud jde o **sporný rozvod**, kdy manželé jsou často připraveni užít jakýkoliv důkaz, aby z této pře vyšli jako ti, kteří za rozvratem nestojí. Nesprávným a lživým odůvodněním takového postupu je často odkaz na zájmy dítěte, kdy jde o výši výživného, ale i získání podílu ze společného jmění manželů (v případě vypořádání SJM). Důvodem, proč uvádíme, že jde o nesprávné a lživé odůvodnění, je skutečnost, že vyhrocováním sporu se nejvíce ubližuje právě dětem, ale i samotným stranám, které si pak léta nesou traumata, která nejsou s to zhojit.

Obecně platí, že **v sekulárním řízení lze užít jakýkoliv důkaz**, který slouží k objasnění stavu věci. Předpokládá se však zákonnost získání takového důkazu.¹⁶ Byť o. s. ř. o nezákonném důkazu explicitně nehovoří, hovoří o něm judikatura: „*Při hodnocení důkazů po stránce jejich zákonnosti zkoumá soud, zda důkazy byly získány (opatřeny) a provedeny způsobem odpovídajícím zákonu nebo zda v tomto směru vykazují vady (zda jde o důkazy zákonné, či nezákonné); k důkazům, které byly získány (opatřeny) nebo provedeny v rozporu s obecně závaznými právními předpisy, soud nepřihlédne.*“¹⁷

Přípustnost důkazu však není zákonnost. Pojem zákonnost důkazu je užší, protože důkaz může být přípustný, ale nemusí být zákonně získán. Pokud výše uvedený judikát odkazuje na obecně závazné předpisy, pak § 6 odst. 1 a 2 o. z. odkazuje na poctivost a morálku, tedy mimoprávní kodexy, které jsou vnímány více poctivě než judikatorně, přesto však mají svoji váhu i v rámci zákonnosti. O to více pak zákonnost bude zjišťována, pokud by byl důkaz získán v rozporu s CIC 83, a to vzhledem k tomu, že judikatura kanonického práva uznává jako právo *sui generis*, chráněné čl. 16 odst. 2 LPS.¹⁸

Z praxe je však známé, že sporné strany v sekulárním sporu mohou užít teoreticky veškeré důkazy, a je spíše výjimkou, že by obecné soudy důkazy odmítaly z důvodu nezákonného získání.

12 Pro úplnost je třeba zmínit, že can. 1671 § 1 CIC 1983 stanoví, že manželské záležitosti pokřtěných (katolíků) přísluší církevnímu soudu. Tím je míněno především případné prohlášení manželství neplatným podle norem kanonického práva. Ust. § 2 téhož kánonu pak stanoví, že záležitosti ryze občanských účinků manželství přísluší obecným soudům. Tím je míněno např. to, že církevní soudy neřeší majetkové vypořádání manželů v souvislosti s rozpadem jejich manželství, svěřeni dětí do péče apod.

13 § 683, 684 o. z.

14 Zde připomínáme, že celá stať pojednává o situaci snoubenců, kteří uzavřeli manželství v České republice. V jiných státech může být situace jiná. Např. v Itálii světské soudy uznávají nulitu manželství prohlášenou soudem církevním.

15 § 682 o. z.

16 A. Winterová: Civilní právo procesní, 6. aktualizované a doplněné vydání, Linde, Praha 2011, str. 273.

17 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3075/2006.

18 Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 29. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02, obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1487/2003 [ASPI ID: JUD80316CZ].

Specifická otázka se nabízí, zda lze užít také důkazů, které byly získány v rámci kanonického řízení v řízení sekulárním.

Kanonické řízení je řízení neveřejné. Lze užít veškeré druhy důkazů, které se jeví soudci jako užitečné a jsou dovolené (Kán. 1527 § 1). Sporné strany jsou často ve slabší pozici než jejich advokáti. Tak např. výslechu svědků se sporné strany osobně účastnit nemohou, pokud tak nerozhodne soudce (srov. Kán. 1559), může se jich účastnit jen advokát stran.

Dle Kán. 1598 § 1 se po provedení důkazů spis zveřejňuje stranám. Strany však mohou jen nahlížet, zatímco jejich advokáti mohou požádat o opis akt.

Byť užíváme pojem advokát i pro kanonické řízení, není možné tento pojem zaměňovat s pojmem advokát dle sekulárních předpisů. Rozdíl je značný. Zatímco advokát dle sekulárních předpisů je osoba, která pokud splní zákonem předepsané podmínky, je zapsaná v seznamu advokátů České advokátní komory; a Komora, natož soud, nemůže do výkonu advokáta zasahovat, až na zákonná zmocnění; advokát působící u církevního osudu je osoba, kterou schvaluje biskup místa církevního soudu, přičemž je na jeho vůli, zda tuto osobu v procesu připustí – a může ji kdykoliv z procesu odvolat.

Zatímco advokát zapsaný v seznamu advokátů je osoba nezávislá a vždy a plně hájí práva klienta, advokát působící u církevního soudu je osoba, která je schválena místním biskupem, který církevní soud zřizuje (Kán. 1483).

Dle Kán. 1487 pak advokát může být z rozhodnutí soudce ze závažného důvodu vyloučen z řízení z úřední povinnosti anebo na návrh strany. Dle Kán. 1470 § 2 může být advokát dokonce potrestán, pokud poruší důstojnost či poslušnost patřící soudu, tím, že mu bude pozastaven výkon služby u církevních soudů.

Pokud tedy advokát poskytne opisy spisu svému klientovi, který je následně zveřejní např. tím, že je užije v soudním řízení sekulárním, pak se *de facto* může dostat do situace, kdy takovýto advokát bude za své jednání potrestán tím, že mu bude pozastavena činnost u církevního soudu nebo bude z věci vyloučen.¹⁹ Pokud strana sporu dokonce žalobu zveřejní anebo zveřejní jiné části kanonického spisu, jde o silný zásah nejen do řízení kanonického, ale i do práva na ochranu osobnosti dle sekulárního práva.

19 Srov. Kodeks Prawa Kanonicznego, Komentarz, Wolters Kluwer business, 2011, str. 1119.

20 Srov. J. P. Beal, J. Coriden, T. J. Green (eds.): New Commentary on the Code of Canon Law, Paulist Press, New York 2000, str. 1706-1711.

21 Srov. op. cit. sub 16, str. 1709, odst. 8.

22 Srov. op. cit. sub 19, str. 1199.

23 Instrukce, kterou se vymezují některé úkony stran obhájců řízení před DCS Brno, 2018.

24 Kán. 1598 § 1. Po provedení důkazů musí soudce pod sankci neplatnosti rozhodnutí dovolit stranám a jejich advokátům, aby nahlédli v kanceláři soudu do akt, která jim doposud nejsou známá; advokátům, kteří o to požádali, se může předat opis akt; ve věcech, které se týkají veřejného prospěchu, může k zabránění velmi závažného nebezpečí soudce rozhodnout, že se některá listina nesmí nikomu ukázat; přitom se vždy musí zajistit právo na obhajobu.

25 Soudce samozřejmě může utajit jen některý z důkazů na listině tak, že nechá zhotovit kopii té její části, která neobsahuje utajované skutečnosti, a tu ponechá jako součást spisu. Např. originální dokument dokládá manželovu nevěru i fakt, že jejím následkem bylo nemanželské dítě. Soudce bývalé manželce, trápící se nejen pro manželovu nevěru, ale i pro vlastní bezdětnost, zatají fakt nemanželského dítěte, který pro posouzení platnosti manželství není rozhodující.

Autorům této práce není potrestání advokáta v rámci České republiky známo, ale je nutné upozornit, že v nedávné minulosti u církevních soudů nepůsobili advokáti, kteří by měli zároveň povinnosti ke klientům, které by zastupovali i v civilních sporech. Zde pak nastává kolize povinností dle kanonického práva a povinností dle předpisů o advokacii, kdy je nepředstavitelné, aby advokát zapsaný u České advokátní komory nepředal klientovi kopii listin, které jako advokát získal v rámci poskytování svých služeb.

Na obranu postoje advokáta, který odmítne listiny předat, je možné uvést, že již od promulgace CIC 83 je opakovaně otevírána otázka, zda listiny získané v rámci nulity manželství je možné užít i v řízení před obecnými soudy.²⁰

Do nedávné minulosti byl zastáván postoj, že advokát nesmí klientovi předat žádnou listinu z kanonického spisu.²¹ Stejný názor má i španělský komentář.²²

Specifická situace pak nastane tehdy, pokud v kanonickém řízení je tvrzena skutečnost, resp. je prokazována listinami, které přesně neodpovídají obsahu listin, které jsou založeny v sekulárním řízení.

Např. v pokynech Brněnského diecézního soudu, čl. 23 § 7,²³ je uvedeno, že obhájce, který se ve spisu seznámí se skutečnostmi označenými jako tajné, nesmí o obsahu listin svému klientovi nic sdělit.

Zatímco v kanonickém procesu lze založit listiny ze sekulárního procesu, pak v sekulárním řízení nebude pravděpodobně moci advokát listiny z kanonického procesu použít, byť budou prokazovat opak tvrzeného v řízení sekulárním. Totéž např. pak platí i o výsledku svědka, kdy svědek může vypovídat zcela jinak.

Pokud bylo zmíněno, že jde o názor doby minulé, pak otázka zneužívání v církvi tento názor jednoznačně musí posunout.

Zásady práce církevního soudu s důkazy a úvahy o možnosti jejich použití v jiných řízeních u civilního soudu nebo k podání trestního oznámení

Možnost nepoužít v církevním řízení důkaz, který může poškodit pokojné soužití osob účastnících se sporu

Kánon 1598 § 1²⁴ vymezuje, že **kopie listin obsahujících důkazy získané během řízení u církevního soudu je možné poskytnout pouze advokátovi strany na požádání, nikoliv straně samotné.**

Důvodem je snaha zabránit tomu, aby strana, která je na věci citově zainteresovaná, byla důkazem znepokojena, zraněna nebo důkazem zneužita k útoku na svědka (např. podala na svědka u sekulárního soudu žalobu pro nactiutrhání, dopustila se útoku na jeho majetek nebo fyzického násilí vůči jeho osobě apod.).

Kánon dokonce zmocňuje soudce, aby zvážil, které důkazy by v procesech veřejného zájmu mohly být stranami zneužity nebo by jim mohly přivodit neúměrné trauma, a tyto důkazy ze zveřejnění vyloučil. Proti důkazu, který je vyňat ze zveřejnění, se ovšem strana nemůže bránit. Soudce je však povinen i v případě vynětí důkazu ze zveřejnění zachovat právo stran na obhajobu. Z toho vyplývá, že důkaz vyňatý ze zveřejnění již nemůže použít pro rozhodování věci. Proto soudce nemůže tímto způsobem vyloučit z procesu důkazy, které jsou pro rozhodnutí věci podstatné, ale jen ty, které jsou podružné a nemají bezprostřední vliv na konečné rozhodnutí sporu.²⁵

Znamená to, že **soudce má právo vyloučit z řízení takové důkazy, které nejsou rozhodující pro vyřešení konfliktu a mohly by způsobit zbytečné zranění straně nebo vnést nepokoj do vzájemných vztahů stran a svědků.**

Toto ustanovení je plně v souladu se smyslem soudního procesu v církvi, který má vnášením spravedlnosti do vzájemných vztahů mezi členy církve zachovat spravedlnost a společenský smír. Spravedlnost je zde chápána jako pomocný nástroj lásky. Církve se s její pomocí snaží odstraňovat ze života věřících překážky vznikající z pocitu nespravedlnosti, které brání v láskyplných vztazích jejich členů. A snaží se tak činit způsobem, který co nejvíce minimalizuje zranění účastníků procesu tam, kde to není nezbytné.

Možnost použít důkazy předložené církevnímu soudu v řízení před státním soudem

Kánon 484²⁶ řeší otázku poskytování církevních listin oprávněným žadatelům obecně. Samozřejmě v případě soudních listin má tato problematika svá specifika.

a) Procesní strana církevního řízení chce použít důkaz, který církevnímu soudu sama předložila

Pokud chce procesní strana církevního procesu, která sama dané důkazy předložila církevnímu soudci, může tyto důkazy použít i v jiném řízení, např. před obecným soudem, a jistě není problém, aby jí je církevní soudce poskytl.

b) Státní orgány činné v trestním řízení žádají církevní soud o poskytnutí důkazů, které získal v církevním trestním řízení proti těmž pachatelům pro tentýž skutek

Rovněž v trestních kauzách, v nichž je řešen stejný skutek týčích pachatelů před církevním i obecným soudem, není problém s poskytováním důkazů získaných církevním soudem státním orgánům činným v trestním řízení. To je v souladu s instrukcemi Apoštolského stolce.²⁷

c) Procesní strana chce použít v jiném řízení důkaz, který církevnímu soudci předložila protistrana

1. Důkazy, které mohou procesní protistraně, jinému účastníku řízení nebo osobě jim blízké přivodit nebezpečí škody nebo porušení tajemství, jež je potřeba zachovat.

V takovém případě je potřeba mít na paměti Kán. 1546,²⁸ umožňující každému nepředložit soudu důkaz, který by mohl poškodit jeho nebo osobu jemu blízkou nebo by hrozil porušením tajemství, které je nutné zachovat. Pokud se procesní strana rozhodla např. formou soudního doznání²⁹ předložit církevnímu soudu důkaz, který svědčí proti ní, není tím automaticky řečeno, že chce tento důkaz použít i v jiném řízení, např. před obecným soudem. V takovém případě jej může církevní soudce, nebo i advokát, který by disponoval takovýmto důkazem, použít **jedině s výslovným souhlasem strany, jež tento důkaz církevnímu soudu předložila.** Totéž platí i o výpovědích svědků, které strana navrhla, aby potvrdili skutečnosti v její neprospěch.

Na roveň těmto důkazům je zajisté potřeba postavit i lékařské zprávy o zdravotním stavu protistrany církevního procesu a jim

podobné důkazy, které by mohl církevní soudce poskytnout také jedině se souhlasem osoby, které se týkají.

2. Důkazy, z jejichž použití nehrozí protistraně, jinému účastníku řízení nebo osobě jim blízké nebezpečí škody nebo porušení tajemství, jež je potřeba zachovat.

Pokud jde o důkazy, z jejichž použití nehrozí protistraně, jinému účastníku řízení nebo osobě jim blízké nebezpečí škody nebo porušení tajemství, jež je potřeba zachovat, musí církevní soudce velmi pečlivě zvážit, zda rozhodnutí o poskytnutí takového listiny je v souladu s účelem právního systému a potažmo procesu v církvi, tedy dosažením pokojného soužití lidí v lásce, založené na spravedlnosti ve vzájemných vztazích.

Pokud má listina žadateli pomoci k ochraně jeho nezadatelných práv a dosažení spravedlnosti, pak by jistě měla být vydána. Pokud by naopak hrozilo její zneužití k vyvolání zbytečného sporu např. proti svědkovi, který uvedl skutečnosti, jež se straně nelíbí, ale nikterak ji nepoškozují v jejich právech, nebo by mohla být využita k nespravedlivému jednání jako vydírání, dosažení nespravedlivého zisku apod., vydána být nesmí.

Advokát, který takovéto důkazy získal z titulu zastupování strany v církevním procesu, by si měl, kdykoliv by chtěl tyto důkazy použít v jiném řízení, opatřit dovození církevního soudce, který věc projednával, a to pod sankcí zákazu činnosti u církevního soudu. Soudce by si před jakýmkoliv rozhodnutím o dovození použít tento typ důkazů z církevního procesu v necírkevním řízení měl vyžádat stanovisko ostatních procesních stran, příp. ostatních účastníků řízení.

26 Kán. 484: „Povinností notáře jest:

1. sepisovat akta a listiny o rozhodnutích, opatřeních a závazcích nebo o jiných jednáních, vyžadujících jeho součinnost;
2. pořizovat věrné záznamy jednání a podepisovat je s udáním místa a data;
3. při zachování příslušných předpisů předkládat zákonnému žadateli akta a listiny ze spisů a ověřovat opisy prohlášením jejich shody s prvopisem.“

27 Papež František: Reskript z audience, kterým se vyhlašuje instrukce O důvěrnosti kauz ze dne 6. 12. 2019.

28 Kán. 1546 § 1: „Nikdo není povinen předložit listiny, i když se týkají obou stran, jejichž obsah nemůže být sdělen bez nebezpečí škody podle Kán. 1548, § 2, odst. 2 nebo bez nebezpečí porušení tajemství, které je nutné zachovat.“ Ust. § 2: „Jestliže však některá část listiny může být opsána a v opise předložena bez zmíněných obtíží, může soudce rozhodnout, aby tato část byla předložena.“

Kán. 1548 § 1: „Svědkové jsou povinni vypovídat pravdu soudci, který je zákonně vyslychá.“

§ 2: „Při zachování Kán. 1550, § 2 odst. 2 jsou ze svědecké výpovědi vyňati:

1. duchovní, pokud jde o to, co jim bylo sděleno v souvislosti s posvátnou službou; světští úředníci, lékaři, porodní asistentky, advokáti, notáři a jiní, kteří jsou vázáni tajemstvím, byť jen z důvodu poskytnutí rady, pokud se jedná o věci, které podléhají tomuto tajemství;
 2. kdo se obávají, že ze svědeckví vznikne jim nebo manželovi nebo blízkým pokrevním nebo „sešvagřeným“ příbuzným ztráta dobré pověsti, nebezpečné útrapy nebo jiné závažné škody.“
- 29 Soudním doznáním se u církevního soudu rozumí to, že procesní strana před soudcem přizná skutečnosti, které svědčí v její neprospěch. Mimosoudní doznání je přiznání těchto skutečností ve vlastní neprospěch před někým jiným než soudcem (např. v dopise druhému manželovi, příbuznému, před státním notářem apod.).
- 30 *Foro externo* neboli vnější oblast v církevním chápání znamená oblast skutečností, které se odehrávají v materiálním světě, a jsou proto veřejně dokazatelné. Církevní soud pracuje výlučně s těmito veřejně dokazatelnými skutečnostmi. Církevní proces je však neveřejný, nepřipouští účast veřejnosti při soudním projednávání záležitosti. *Foro interno* je oblast svědomí, tedy skutečností, které se odehrávají v mysli člověka, a proto jsou navenek nedokazatelné. To je oblast svátostní smíření, nikoliv církevního soudu.

Důkazy nebo informace získané během církevního netrestního procesu, které zakládají podezření na spáchání trestného činu

Když se církevní soudce během procesu dozví o nezákonném jednání, u něhož „státní“ trestní zákon stanoví oznamovací povinnost nebo povinnost překažení, je nutné mít na paměti, že soudní proces se týká oblasti *fora externa*, nikoliv vnitřní oblasti svědomí, *fora interna*.³⁰ Proto informace získané soudním šetřením nespádají pod výjimku z oznamovací povinnosti přiznanou zákonem zpovědnímu tajemství. Jsou chráněny pouze úředním tajemstvím, které může být prolomeno, kdykoliv z jeho zachování vznikne větší újma než z jeho sdělení těm, kdo na něm mají legitimní zájem.

Soudce proto musí v každém jednotlivém případě zvažovat míru škody, která může vzniknout z prolomení úředního tajemství nebo naopak z jeho zachování. Jiným způsobem bude potřeba nahlížet na zabránění zneužívání dítěte podáním trestního oznámení na podezřelého ve fungujícím právním státě se spravedlivými trestními zákony, jiným na oznámení nevěrné ženy v právním systému, který jí za její čin ukamenuje. Jsme přesvědčeni, že z důvodu vzniku větší škody z porušení úředního tajemství než z jeho zachování je církevní soudce povinen ve druhém

případě úřední tajemství zachovat, a to i za cenu, že se vzepře sice platným, ale sporně spravedlivým státním zákonům.

Závěr

Církevních manželství bývá u nás uzavíráno pravidelně přes pět tisíc ročně, a i takto uzavíraná manželství pochopitelně někdy končí rozvodem.

Neexistuje sice statistika „rozvodovosti“ církevních manželství, ale pokud obecně v České republice platí, že se rozvádí kolem 40-50 % sezdáných párů, lze se opatrně domnívat, že počet „katolických“ rozvodů bude kolem 20-30 %. Rozhodně se nejedná o zanedbatelný či malý počet. Platnost takto církevně uzavřených a posléze rozvedených manželství bývá pak někdy napadána žalobami u církevních soudů.

Až díky nedávno hojně medializované kauze Taťány Kuchařové a Ondřeje Brzobohatého se mnozí, i z odborných řad, začali zabývat otázkou, co že to ten „církevní rozvod“ vlastně je. Média hojně informují o žalobě, jejíž obsah je vysoce intimní, a zasahují tak do osobnostních práv obou účastníků. Média a nemalá část české veřejnosti tak nyní řeší, proč byla tato žaloba u církevního soudu podána a proč jsou v ní uváděny natolik intimní skutečnosti. Odpověď či náznak odpovědi v obecné rovině nabízí právě náš článek. ❖

Úřední záznam o podaném vysvětlení optikou utilitarismu pravidel

V následujícím článku využívám etiku jakožto vědní obor při hodnocení právní úpravy, která někdy může vést ke kontroverzním výsledkům a morálním dilematům. V článku je etickou analýzou pomocí utilitarismu pravidel posuzována právní úprava úředního záznamu o podaném vysvětlení, která reálně může vést k nesprávným rozhodnutím při posuzování viny obžalovaného.

JUDr. Roman Šír
působí jako státní zástupce OSZ
v Jablonci nad Nisou
a je doktorandem na PF UK v Praze.

Právo při hodnocení posuzované situace užívá vysoce odborné pojmy a zásady, za které lze umně skrývat stanoviska právníků, kteří z toho či onoho důvodu prosazují svůj záměr na požadovanou interpretaci daného institutu. Běžně se používají pojmy jako právo na spravedlivý proces, právní jis-

tota, práva obviněného. Jakmile dojde na tzv. „*hard case*“, tj. na složitý případ, na který právo jednoznačně nemyslí, zkušený právník dokáže těmito pojmy a zásadami velice erudovaně obhajovat zcela opačná stanoviska dle svých či klientových potřeb.

Je možné setkat se s výkladem právního institutu aplikovaného na konkrétní situaci, který dovedí, že nebylo porušeno právo na obhajobu či zasaženo do práva na spravedlivý proces, přestože adresát tohoto výkladu bude jednoznačně pociťovat nespravedlnost a nechápavě pozorovat, proč rozhodující soudce lpí na gramatickém znění právní normy, která na posuzovanou situaci v době svého vzniku zjevně nemyslela.

V takovém případě přistupuje oblíbené rčení, že je **takový postup proti selskému rozumu**. Osobně nemám tento slovní obrat pro jeho nadužívání v oblibě, ale pokud bychom toto rčení pojmenovali lépe, mohlo by být v mnoha případech užitečné a dát právnímu řádu cennou zpětnou vazbu.

Dle mého názoru by bylo vhodné v některých případech jednoduše vznášet otázku: „**Je daná právní norma správná?**“¹ namísto její komparace s výše označenými právními zásadami. Jistě, kde-

¹ „*Etika se nezabývá pouze průměrnými standardy chování. Jde v ní spíš o hledání toho, co je správné, dobré a jak nejlépe žít.*“ Viz M. Thompson: Přehled etiky, Portál, Praha 2004, str. 14.

kdo může namítnout, že se jedná o naivní otázku, kterou zvládne vznést i pětileté dítě, a bude mít pravdu. To nemění nic na tom, že tato základní otázka může být zcela namístě. Nejedná se pouze o otázku zvidavého dítěte, ale také o zcela relevantní otázku týkající se **etického posouzení právní normy**.

Vznesení otázky na „správnost“ posuzované právní normy může představovat interdisciplinární útok stranou, kdy etický vědní obor poskytuje právní vědě cenné informace. Zároveň právní vědě připomíná, že je součástí velké rodiny humanitních věd a není pro ni dobré, aby se zacyklila do sebe a zapomněla na okolní svět.

V nedávné době mě velmi zaujala situace ohledně úředního záznamu o podaném vysvětlení (dále jen „úřední záznam“). Jedná se právě o jeden z případů, kdy příliš odborných znalostí pro objektivní uchopení správnosti tohoto institutu škodí a posouzení problematiky selským rozumem by podle mě mohlo být prospěšnější. Odborná diskuse v právní teorii však málokdy naslouchá jednoduchým argumentům, proto si beru na pomoc etiku, která coby vědní obor je způsobilá úvahu selským rozumem podložit a dodat jí potřebnou vážnost.

Vždy, když zvažujeme etickou analýzu určité problematiky, narazíme na problém, **který etický směr zvolit**. Na volbě objektivně správné etiky nepanuje shoda a co odpovídá morálním preferencím jednoho, nemusí vyhovovat morálním preferencím druhého. V daném případě nemusí být volba etického směru až tak složitá. Z jednoho z nejvýznamnějších etických směrů, utilitarismu, se vyvinul etický směr, který našim potřebám hodnocení právní normy plně odpovídá. Jedná se o **utilitarismus pravidel**.

Než se dostanu k samotnému utilitarismu pravidel, načrtnu obecné základní obrysy utilitarismu jako samostatného etického směru. Utilitarismus se obecně **zabývá následky**. Jednání či pravidlo nebudeme dle zásad utilitarismu hodnotit jako dobré či špatné samo o sobě, ale musíme se nejprve zaměřit na následky, které přinese. Teprve až poté, co zjistíme, zda jednání či pravidlo přinese pozitivní, či negativní následky,² budeme hodnotit „správnost“ daného jednání či pravidla. Utilitarismus si můžeme představit jako matematickou úlohu, kdy nejprve sepíšeme všechny pozitivní a negativní následky, sečteme je a následně nám porovnáním „větší – menší“ vyjde, zda převážily pozitivní, či negativní následky.³

Zní to až cynicky, proměnit etickou úvahu na matematickou úlohu, ale umožní nám to vymanit se z hádky osob prosazujících každá svůj nepodložený názor a přejít k myšlenkovému experimentu, který je podložen konkrétními pravidly určujícími výsledek. Je velký rozdíl vést polemiku ohledně dvou rozdílných názorů na výsledný užitek pozitivních a negativních následků, či vést polemiku dvou odlišných názorů bránících své vlastní morální city. V prvním případě je možná věcná argumentace o konkrétních dílčích výsledcích, zatímco v tom druhém bude velmi složité dospět ke shodě. Před nepodloženou argumentací založenou na morálním citu varoval už John Stuart Mill, který poukazyval na to, že se lidé obecně domnívají, že jejich subjektivní city odpovídají jakési objektivní pravdě či realitě, protože si je neumí jinak vysvětlit.⁴

Situace úředního záznamu o podaném vysvětlení

Situace ohledně úředního záznamu obsahuje dle mého názoru jednoznačný spravedlnostní deficit, kdy se **ochrana slabší strany může obrátit proti jejímu adresátovi**. Samotný obžalovaný, kteří jsou zároveň ve většině případů právními laiky, nemusí být vždy

schopni pochopit, jak má být s úředním záznamem nakládáno při posuzování viny. Proč by soud neměl vycházet z úředního záznamu, když obsahuje důležité informace o případu? Na takovou prostou otázku se laikovi těžko odpovídá, zvláště když obžalovaný potřebuje, aby byl záznam o podaném vysvětlení použit.

Úřední záznam, stejně jako protokol o výslechu svědka nebo obviněného v přípravném řízení, zachycuje jeho svědectví k věci, ale liší se od sebe mj. tím, že protokol o výslechu je použitelný důkaz pro úvahu o vině a trestu, zatímco úřední záznam se stane důkazem pouze tehdy, bude-li přečten se souhlasem státního zástupce i obžalovaného v hlavním líčení. I bez tohoto přečtení se úřední záznam v soudním spise nachází, ale soudce jej nesmí použít.⁵

Úřední záznam je jako papír se správnými odpověďmi, který učitel nechal ležet na lavici žáka právě pišícího test, a jediná bariéra před tím, aby jej nepoužil při vyplňování odpovědí v testu, je varování učitele, že to udělat nesmí. Pravidlo o používání úředních záznamů neříká, že se do něj žák podívat nesmí. Naopak, dotyčné pravidlo jednoznačně doporučuje, aby se do něj žák podíval a přečetl si ho, ale pak z těchto informací nevycházet při vyplňování odpovědí.⁶ Učitel pak nemá žádný nástroj na to, aby zkontroloval, zda odpovědi žák použil, či nikoli, pokud to sám žák nepřizná. Dovedu si představit osoby, které by skutečně odpovědi i po přečtení vědomě nepoužily jenom pro zákaz takového postupu, ale myslím si, že každého by výsledky v úředním záznamu ovlivnily v procesu formulace vlastní odpovědi, i kdyby se tomu vědomě bránil. Toto ovlivnění je nutné, když se tato osoba musí vyrovnat s tím, že buď má stejnou odpověď na test, jako je ve výsledcích, nebo má odpověď rozdílnou.

Ustupme nyní od příkladu s žákem a učitelem a zaměřme se na odbornější popis zkoumaného institutu. **Úřední záznam dle ust. § 158 odst. 6 tr. řádu slouží státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a slouží soudu k úvaze, zda takový důkaz provede.**⁷

Skutečnost, že u tohoto účelu úředního záznamu musíme v trestním řízení setrvat, může být někdy velmi frustrující. **Může nastat situace, kdy se rozhodující soudce z úředního záznamu dozví, že se obžalovaný k činu doznal, ale nejedná se o použi-**

2 Co jsou nebo jak se měří pozitivní a negativní následky, je otázka, která provází celý vývoj utilitarismu od jeho vzniku až do dnešních dní. Původní Benthamův koncept byl založen na principech hédonismu. U toho však nezůstalo a časem se koncept následků podstatně vyvíjel. Pro účely tohoto článku a základní orientaci ohledně pozitivních a negativních následků je možné použít Anzenbacherův zjednodušený výklad. Úvaha, zda se jedná o pozitivní, či o negativní následky, se hodnotí na základě čtyř základních principů. Jsou jimi princip následků, podle kterého morální správnost hodnotíme dle konsekvencí, které přinese. Dále je to princip užitečnosti, podle kterého se posuzují následky optikou prospěšnosti. Princip hédonismu, podle kterého se hodnotí prospěšnost hédonisticky, tj. prospěšné je to, co je slastné či radostné. Posledním principem je sociální princip, který nezvažuje předchozí principy pouze z pohledu jednjícího, nýbrž z pohledu všech. Viz A. Anzenbacher: Úvod do etiky, Academia, Praha 1994, str. 32-33.

3 P. Singer: Ethics, Oxford University Press, Oxford 1994, str. 306-8.

4 J. S. Mill: Vybrané spisy o etice, společnosti a politice I., OIKOYMENH, Praha 2016, str. 49.

5 P. Šámal, M. Růžička: § 158 [Přijímání a prověřování oznámení a jiných podnětů], in P. Šámal a kol.: Trestní řád, 7. vydání, C. H. Beck, Praha 2013, str. 1958.

6 V ust. § 158 odst. 6 tr. řádu se předpokládá, že státní zástupce, obviněný a následně v hlavním líčení i soud budou s obsahem úředního záznamu seznámeni.

7 Op. cit. sub 5, str. 1958.

telný důkaz. V trestním řízení se pak žádný jiný odsuzující důkaz neobjeví a sám obžalovaný logicky odmítne, aby byl úřední záznam přečten v hlavním líčení dle ust. § 211 odst. 6 tr. řádu. **Za takové situace bude muset rozhodující soudce obžalovaného zprostit viny,** přestože bude přesvědčen, že skutek spáchal, ale nejsou pro takový závěr použitelné důkazy.

Na první pohled v tuto chvíli soudce řeší etické dilema, jak postupovat, ale ve skutečnosti nemá jinou možnost než pachatele zprostit viny. **Právní řád má jasně daná pravidla a nesmí se stát, že bude stíhaná osoba uznána vinnou jiným než zákonným způsobem.** Je nevyhnutelné, že čas od času nebude odsouzena vinná osoba pro nedostatek důkazů, ale to je daň za garanci spravedlivého trestního procesu. V takovém případě soudce musí zatnout zuby, a přestože odpověď zná z úředního záznamu, rozhodne o zproštění obžaloby, přestože bude přesvědčen, že takový výsledek není s největší pravděpodobností správný. Je to cena za to, že trestní řízení bude možné i v budoucnu nazývat spravedlivým procesem.⁸

Může nastat i opačná situace, která je podle mě mnohem kontroverznější. **Úřední záznam může obsahovat informaci, která zcela zpochybňuje odsuzující důkazy v trestním řízení,** které se kromě této kolize s úředním záznamem jeví jako zcela bezvadné. Soudce by se ocitl v situaci, kdy by měl v trestním řízení rozhodnout o vině obžalovaného, přestože z úředního záznamu ví, že provedené důkazy svými výsledky klamou a poskytují pouze zdánlivé informace o vině. Typicky se může jednat o podstatné rozporu ve výpovědi poškozeného, který tvrdí vinu obžalovaného. Ač se výpovědi na protokol v přípravném řízení a v hlavním líčení jeví jako zcela koherentní a vnitřně nerozporné, při komparaci s úředním záznamem bude zřejmé, že se nejedná o pravdivé výpovědi. **Zde se soudce dostává do morálně obtížnější situace, neboť se musí rozhodnout mezi procesně správným postupem a odsouzením nevinného člověka na straně jedné nebo rozhodnutím, které bude v rozporu s normami trestního práva, ale ochrání nevinného člověka.**

Jedná se ještě o spravedlivý proces, když procesem vyhovujícím všem kritériím stanoveným Listinou základních práv a svobod

8 Pokud by rozhodující soudce z obsahu úředního záznamu fakticky vycházel, ale tuto skutečnost při odůvodnění svého rozhodnutí zamlčel, jedná se o formu formalismu. K tomu Sobek uvádí: „I v současné době rozlišujeme dva druhy formalismu. (...) druhý spočívá v tom, že soudce sice ve svém rozhodnutí uplatní teleologickou nebo axiologickou úvahu, což ale zamílčí a předstírá, že pravidlo aplikoval striktně.“ Viz T. Sobek: Právní myšlení. Kritika moralismu, Ústav státu a práva, Praha 2011, str. 287.

9 Tamtéž, str. 509.

10 Další důvody jmenuje např. Adamec jako požadavky na provedení dokazování kontradiktorním způsobem a dodržení zásad rovnosti, bezprostřednosti a ústnosti. Adamec hovoří o důvodu definovaném Ústavním soudem jako o „hlavním důvodu“ a důvody označené v této poznámce označuje za „další podstatné důvody“. Viz M. Adamec: Procesní (ne) použitelnost úředních záznamů o podání vysvětlení a právo na obhajobu, in J. Jelínek: Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení, Leges, Praha 2020, str. 375.

11 J. Jelínek: Trestní právo procesní, 6. vydání, Leges, Praha 2021, str. 23.

12 Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 18. 10. 2016, sp. zn. III. ÚS 2884/16: „Situacím, kdy obviněný se čtením úředních záznamů souhlasí a státní zástupce nikoliv, je třeba věnovat zvýšenou pozornost. Zejména tehdy, pokud by takto úřední záznam pro nesouhlas pouze státního zástupce nebyl čten a dotyčná osoba by ani nebyla v řízení před soudem vyslechnuta, by bylo povinností soudu zohlednit tuto procesní taktiku státního zástupce při úvaze o vině obviněného. Jakkoliv totiž takto nečtený úřední záznam nemůže vůbec sloužit jako podklad pro rozhodnutí soudu o vině, může být jeho existence spolu s nesouhlasem státního zástupce s jeho přečtením podkladem při úvaze, zda je za takových okolností vina obviněného skutečně prokázána bez důvodných pochybností.“

a dalšími právními předpisy, jež zajišťují práva obviněného, má dojít k odsouzení nevinného člověka? Dle mého názoru se v tomto druhém případě již nelze utěšovat tím, že výsledek rozporný se skutečným stavem je pouze cenou za to, že ctíme spravedlivý proces, neboť jeho výsledkem by nikdy nemělo být odsouzení nevinného člověka. Jako námitku nejen proti utilitarismu, ale proti jakékoli morální teorii zabývající se spravedlností soudního procesu, lze vznést argument, že jakýkoli přístup, který otevřeně zvažuje či připouští možnost trestání nevinného, je pomýlený.⁹

Důvody nepoužití úředního záznamu

Považuji za vhodné v kontextu obou příkladů vysvětlit, proč informace uvedené v úředních záznamech nemohou být bez dalšího použity při zvažování otázky viny. Ústavní soud k tomu ve svém rozhodnutí ze dne 23. 2. 2012, sp. zn. III. ÚS 3432/11, uvádí: „Důvodem nepoužitelnosti úředního záznamu jako důkazu v řízení před soudem je nedostatek procesních záruk práv obhajoby v okamžiku, kdy ještě nebylo zahájeno trestní stíhání určitého obviněného a věc je toliko ve stadiu tzv. prověřování.“¹⁰

V příkladu s vinným obžalovaným, kterého není možné odsoudit, je tento důvod nepoužitelnosti úředního záznamu zachován. Obžalovanému nebylo umožněno, aby uplatnil svá práva při podání vysvětlení. Neměl možnost osobu podávající vysvětlení konfrontovat, klást jí otázky a přímo zpochybnit pravost uváděných informací.

Ve druhém případě nevinného obžalovaného tento důvod abscentuje. Nepoužitelnost úředního záznamu je stanovena z důvodu, který má obžalovaného chránit, umožnit mu maximalizovat realizaci svých práv. Nijak jej neochrání, pokud nebude možné použít úřední záznam pro zpochybnění odsuzujícího důkazu. V takovém případě již nechráníme obžalovaného, ale sveřepě trváme na dodržení procesních pravidel jdoucím proti samotnému účelu trestního řízení, který definuje Jelínek následovně: „Základním účelem trestního řízení je ochrana veřejného zájmu na spravedlivém potrestání pachatele ústavně souladným postupem a tím zabezpečení principu panství práva.“¹¹ Pokud procesní pravidlo neumožní ospravedlnění nevinného pachatele, nelze hovořit o spravedlivém potrestání, a vlastně ani o pachateli.

Recentní možnosti řešení situace

Výše uvedený případ s nevinným obžalovaným má částečně řešení. Se souhlasem státního zástupce a obžalovaného může být přečten úřední záznam dle ust. § 211 odst. 6 tr. řádu, resp. dle ust. § 314d odst. 2 tr. řádu, ve zjednodušeném řízení navazujícím na zkrácené přípravné řízení. V takovém případě se z úředního záznamu stane listinný důkaz a bude použitelný v hlavním líčení. Tento postup nemusí být ze strany státního zástupce akceptován, ačkoli se takové procesní jednání může promítnout do úvahy soudu o prokázání viny bez důvodných pochybností.¹² Důvodů, proč v hlavním líčení nepřečíst úřední záznam, je celá řada. Snadno může dojít k situaci, že k jeho přečtení v hlavním líčení nedojde, i když by to bylo obžalovanému ku prospěchu. To může být způsobeno jednoduše tím, že o takové možnosti obžalovaný nemající obhájce nebude vědět, a tak nikdo přečtení úředního záznamu nenavrhne.

I v případě přečtení úředního záznamu panuje limitace tohoto důkazu. **Úřední záznam lze pouze přečíst, svědek s jeho obsahem nesmí být konfrontován za účelem vysvětlení pří-**

padných rozporů s výpovědí u soudu v hlavním líčení. Takový postup trestní řád nezná.¹³ **Pokud by ke konfrontaci svědka s obsahem úředního záznamu přesto došlo, představovaly by veškeré zjištěné informace nepoužitelné důkazy.**¹⁴

Samozřejmě kromě výše uvedeného i v případě nesouhlasu s přečtením úředního záznamu mohou být svědkovi kladeny otázky mířící na obsah podaného vysvětlení, ale to k odstranění pochybností o věrohodnosti svědka založených obsahem úředního záznamu vést nemusí. Pokud bude svědek trvat na své rozdílné verzi výpovědi prezentované během hlavního líčení, minou se tyto otázky účinkem. Některá **odborná literatura přímo apeluje, aby soud či obhajoba otázkami během hlavního líčení objasňovaly skutečnosti uvedené v úředním záznamu a související věrohodnost svědka, ale jedná se o maximum možného.**¹⁵ Stejně se k této problematice staví i Ústavní soud, který uvedl: „*Tyto záznamy jsou procesně nepoužitelné, mají pouze informativní charakter a nemohou se stát podkladem pro rozhodnutí soudu. Ústavní soud však konstatuje, že procesní nepoužitelnost úředních záznamů dle ust. § 158 odst. 5 in fine tr. řádu vyplývá především z práva obviněného na obhajobu a kontradiktornost důkazního řízení. Nelze tudíž tento zákaz vykládat jakkoli v neprospěch obviněného (srov. i § 314d odst. 2 tr. řádu). Zásadní rozpory mezi výpovědí svědka v řízení před soudem a obsahem podaných vysvětlení nelze ignorovat s pouhým mechanickým odkazem na dikci prve citovaného ustanovení trestního řádu. S ohledem na základní zásady dle § 2 odst. 5, 6 tr. řádu i ústavněprávní záruky je v takovém případě nutné, aby při výslechu svědka před soudem došlo k podrobnému objasnění skutečností v úředním záznamu obsažených, aby mohla být posouzena věrohodnost výpovědi svědka.*“¹⁶

Ústavní soud potvrzuje výše specifikovaný smysl nepoužitelnosti úředního záznamu, který spočívá v ochraně obžalovaného. Sice zdůrazňuje, že problematiku rozporů nelze ignorovat, ale končí pouhým apelem na precizní výslech svědka.

Lze shrnout, že **stávající rozhodovací praxe a znění trestněprávních předpisů neumožňuje použít bez dalšího samotný úřední záznam jako argument pro zproštění obžaloby ani pro odsouzení obžalovaného.** Rozhodně nelze hovořit o tom, že by obžalovaný byl pánem situace a použití úředního záznamu v jeho prospěch by záviselo pouze na jeho uvážení. Rozhodovací praxe pouze apeluje, aby se soudy snažily takový následek zvrátit svojí procesní činností při výslechu v hlavním líčení. Takový apel je jistě chvályhodný, leč nelze jím ve všech případech předejít rozhodnutí neodpovídajícímu skutečnému stavu, ať už je obžalovaný vinen, či nevinen.

Etické zhodnocení stávající právní úpravy a rozhodovací praxe

Nyní se pokusím vyhodnotit výše uvedenou situaci s použitelností úředních záznamů zásadami utilitarismu. Etický směr následující klasický utilitarismus se nazývá **utilitarismus činu.** Podle něj je správný takový čin nebo jednání, které přináší nejvíce dobra, tedy že pozitivní následky převáží nad těmi negativními. Tento směr je pro hodnocení právních norem poněkud nešťastný. Dle tohoto směru je i krádež subjektivní a může být správná. Je správné ukrást bochník chleba, aby pachatel nakrmil hladovějící rodinu, je ale špatné ukrást láhev alkoholu pro vlastní povyražení. V tomto příspěvku se zabírám etickým hodnocením pravidla, nikoli konkrétního činu nebo jednání. Tento etický směr nelze považovat za vhodný pro posuzování pravidla o úředním záznamu,

neboť by jeho aplikací mohlo docházet k absurdním závěrům podkopávajícím celý právní řád a právní jistotu.¹⁷

Jako alternativa k utilitarismu činu vznikl další směr zvaný **utilitarismus pravidel.** Tento směr považuje hodnocení správnosti konkrétního jednání za dvoustupňový proces. Jednání se posuzuje jako správné nebo špatné podle toho, zda je v souladu s předmětným pravidlem regulujícím posuzovanou situaci. Následně se posuzuje samotné pravidlo regulující posuzované jednání podle toho, zda existence a jeho dodržování přinese z hlediska pozitivních a negativních následků nejlepší možný výsledek. Tento etický směr lépe odpovídá podmínkám právního řádu, kdy i nejlepší možné jednání z hlediska následků v konkrétní situaci může být zakázáno proto, že je v rozporu s existujícím pravidlem. Existence takového pravidla však v důsledku generuje větší množství pozitivních následků, než je umožnění nejlepšího jednání v jednom konkrétním případě. Tímto zdůvodněním vlastně lze obájit samotnou existenci právního řádu. U příkladu se zlodějem chleba, který chce nakrmit svou hladovou rodinu, se jedná o ojedinělou výjimku, kdy je úvahou utilitarismu činu lepší krást než dodržet pravidlo. V drtivé většině případů je nejlepší možný následek dodržení pravidla zakazujícího krást. Z celkového hlediska je vhodnější dodržet pravidlo i u člověka kradoucího z omluvitelných pohnutek, neboť existence obecně platného pravidla je z hlediska následků lepší než osvobození nebožáka, který jedná zakázaným způsobem z obavy o svou rodinu. Pravidlo je nutné hodnotit i z druhého úhlu pohledu. Pokud dodržením pravidla zakládáme podstatně negativní následky, aniž by dodržování pravidla zakládalo pozitivní následky, pak bychom z pravidla učinili modlu, kterou bychom nekritickým dodržováním uctivali. Pravidlo, které nepomáhá, ale pouze škodí, nemá být dodržováno a nemá ani existovat, neboť dle utilitarismu pravidel negeneruje dostatek pozitivních následků.¹⁸

Utilitarismus pravidel by pravidlo týkající se našich případů s neviným odsouzeným a vinným zproštěným hodnotil tak, že oba případy jsou v souladu s pravidlem. V obou případech, kdy soudce nepoužije úřední záznam jako důkaz, jedná v souladu s pravidlem.

První krok úvahy utilitarismu pravidel je splněn. Následně přistupujeme ke druhému kroku a zvažujeme, zda dodržování pravidla přináší nejvyšší možný užitek. Jak je uvedeno výše, posuzovaná právní norma primárně chrání práva obviněného, aby jako důkaz nebyl použit prostředek získaný v době, kdy se ještě nemohl účinně bránit. V případě zproštěného vinného obžalovaného je tento smysl beze zbytku dodržen. Užitek v podobě dodržení standardů spravedlivého procesu převažuje jednotlivý případ, kdy není možné vinného obžalovaného odsoudit.

V případě s neviným odsouzeným je situace složitější. Situací, kdy obžalovaný bude potřebovat užít úřední záznam jako rozhodující a nenahraditelný důkaz, nebude mnoho, přestože ta-

13 P. Zaoralová: Procesní použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze, Leges, Praha 2018, str. 206-207.

14 Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 10. 2002, sp. zn. 3 To 666/2002, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. Rt 45/2003.

15 P. Vantuch: Obhajoba obviněného, 3. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha 2010, str. 454.

16 Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2010, sp. zn. III. ÚS 1868/10.

17 K. de Lazari-Radek, P. Singer: Utilitarianism: A Very Short Introduction, Oxford University Press, Oxford 2017, str. 88-89.

18 Tamtéž, str. 89-90.

kové případy nepochybně nastanou. Jedná se však o natolik zanedbatelný počet případů, že celkový užitek z právního pravidla upravujícího úřední záznam převáží. Narážíme však v tomto případě na maximum, kdy již vážně zvažujeme postup vedoucí k odsouzení nevinného člověka, byť v nikoli vysokém počtu případů. Přestože lze utilitarismus obecně posoudit jako užitečný etický směr, je potřeba připomenout, že jeho slepé dodržování může vést k absurdním závěrům.¹⁹ Odsuzování nevinných obžalovaných osob může být právě takovým absurdním závěrem. Pokud jsme dospěli k závěru, že pravidlo generuje dostatek pozitivních následků, kvůli čemuž utilitarismus pravidel nepovolí jeho zrušení, ale zároveň jsme si vědomi toho, že umožní odsouzení nevinných osob, je namístě hledat kompromisní řešení.

V takovém případě se logicky nabízí úvaha, zda není vhodné **pravidlo upravit** tak, aby zůstalo zachováno, ale zároveň umožnilo v takto mimořádném případě postupovat způsobem, kdy nevinný obžalovaný nebude odsouzen. K dosažení takového výsledku by stačilo, aby k provedení úředního záznamu v hlavním líčení postačoval souhlas obžalovaného bez zapojení státního zástupce alespoň v případech, kdy bude mít provedeny úřední záznam povahu ospravedlňujícího důkazu. Utilitarismus pravidel však úpravu pravidel za účelem prevence konkrétní situace nečiní rád.

Dle utilitarismu pravidel musí být pravidlo především jednoduché, aby bylo obecně srozumitelné a přístupné. Stanovením výjimky a úprav dospějeme pouze k tomu, že budeme pravidlo rozšiřovat do takových rovin, kdy již bude možné použít utilitarismus činu, neboť bude pravidlo ve výjimkách myslet na všechny možné případy. Pro představu bychom takovým postupem museli pravidlo „nepokradeš“ dle výše uvedeného příkladu rozšířit na pravidlo „nepokradeš, pokud tím nebráníš rodinu před hladem“. Pak bychom museli rozšířit pravidlo „nepokradeš“ na další případy, kdy jednáme natolik morálně, že se obecný zákaz krádeže jeví jako příliš přísný. Jednoduché a jednoslovné pravidlo zakazující krádež by vzápětí nabylo ohromných rozměrů, které svým rozsahem může vydat na celou knihu plnou obsáhlých morálních úvah.^{20, 21}

V daném případě se domnívám, že úpravou pravidla zákazu použití úředního záznamu jako důkazu bychom nejednali proti smyslu utilitarismu pravidel z jednoho prostého důvodu. Toto pravidlo je složité a obtížně srozumitelné již nyní. Nijak jej neučiní složitějším možnost, že **namísto souhlasu státního zástupce a obžalovaného bude užití úředního záznamu plně v rukou obžalovaného.** Taková úprava není výjimkou ani nevňáš zmatek do jeho obecného užívání. Naopak se mi taková formulace pravidla jeví jako mnohem logičtější. **Pokud pravidlo slouží k ochraně**

19 Jedna z nejznámějších námitek proti uplatňování utilitarismu *ad absurdum* pochází od Roberta Nozicka, který zkonstruoval myšlenkový experiment označovaný jako „Utility Monster“. Podle výsledků tohoto experimentu by mělo lidstvo v souladu s principy utilitarismu vyhnout, pokud se objeví příšera, která z vyhlazení lidstva bude mít v součtu větší užitek, než kolik by byl užitek všech lidských bytostí ze zachování jejich životů. Viz R. Nozick: *Anarchie, stát a utopie*, Academia, Praha 2015, str. 56.

20 P. Singer: *Practical Ethics*, Third Edition, Cambridge University Press, Cambridge 2011, str. 233.

21 K tomu je vhodné poznamenat, že polemika, zda mohou být pravidla formulována bez výjimek, je stále živou debatou, na kterou ani mezi zastánci utilitarismu pravidel neexistuje jednoznačná shoda. Jeden z nejslavnějších myšlenkových experimentů na toto téma se nazývá „Tikající bomba“ a jedná se o úvahu, zda porušit pravidlo zákazu mučení v případě, kdy to umožní odvrátit teroristický útok.

22 A. Heywood: *Political Ideologies: An Introduction*, Seventh Edition, Bloomsbury Academic, London 2022, str. 55.

dané osoby, je rozumné, aby jeho použití bylo plně v jejich rukou. Ona by se měla rozhodnout, zda svou ochranu chce či nechce využít. Již nyní dle výše citovaného nálezu má být případně veto státního zástupce se čtením úředního záznamu promítnuto ve prospěch obžalovaného do úvahy soudu o důvodných pochybnostech. **Změnou pravidla o použitelnosti úředního záznamu nijak neohrozíme spravedlivý proces a zároveň zvýšíme počet případů, kdy bude rozsudek soudu o vině obžalovaného v souladu se skutečným stavem, byť o nijak vysoký počet případů.** Přesto dojde k nárůstu pozitivních následků, aniž by přibýly ty negativní. Kromě toho se není třeba obávat negativního důsledku ze změny pravidla, neboť úprava jej nečiní složitějším, ale spíše naopak.

Závěr

Již na samém začátku jsem byl při své úvaze o morálním citu či selském rozumu ohledně zkoumaných právních norem o úředním záznamu na pochybách, zda je tato právní úprava vhodná. Nicméně jsem měl na zřeteli především možnost, že dojde k odsouzení nevinné osoby, což i nyní považuji za následek, kterému bychom se měli snažit vyhnout. Zkoumané právní normy upravující úřední záznam jsou však komplexnější a nelze je automaticky zatracovat pouze z důvodu, že vinou formulace těchto norem může takový následek nastat. Etická analýza pomocí utilitarismu pravidel umožnila na situaci pohlédnout ze širší perspektivy.

Etická analýza nám sdělila, že pozitivní následky pramenící z existence právních norem upravujících institut úředního záznamu převáží nad negativními následky, jež přinášejí situace, kdy tento institut nenabídne možnost zproštění viny nevinného obžalovaného, nebo naopak odsouzení vinného obžalovaného. Mé původní morální citění bylo zamlženo pouze jedním aspektem v podobě nevinného odsouzeného, na který jsem se u zkoumaných norem soustředil. Utilitarismus pravidel byl v tomto směru neoblomný. Dodal jednoznačnou zpětnou vazbu, že není namístě právní úpravu úředního záznamu rušit, i když může tento následek nastat.

Tím výsledky etické analýzy zdaleka nebyly vyčerpány. Přestože je vhodné právní normy zachovat, nebyl nalezen žádný důvod pro to, aby nedošlo k jejich úpravě. Jak nabádal Michael Oakeshott, ještě před přistoupením ke změnám se musíme ujistit, že „*lék není horší než nemoc*“.²² V tomto případě lék v podobě změny právní úpravy výše popsaným způsobem nepřinese žádné škodlivé následky, ale předejde několika případům, kdy nevinný obžalovaný nebude moci prokázat svoji nevinu. Řečí utilitarismu pravidel nebude pozorován žádný nárůst na straně negativních následků, pouze budeme pozorovat nárůst hodnot na straně pozitivních následků. Utilitarismus pravidel nabídl jednoznačný závěr. Nerušit zkoumané právní normy, ale částečně je upravit. Touto úpravou můžeme dosáhnout malého nárůstu celkových pozitivních následků v trestním právu, ale přesto půjde o nárůst. Nadto výsledek umožňuje řešení, které uspokojí nejenom utilitaristy, ale i zastánce jiných etických směrů, kteří si budou moci oddechnout, že došlo k odstranění potenciální situace odsouzení nevinné osoby.

Právní řád nebude nikdy dokonalý, ale nesmíme přestat usilovat o dosažení jeho ideálu. Právě etika může představovat jeden z prostředků, který na některé problémy pohlédne neotřelým způsobem a ukáže směr, kudy by se měla právní věda vydat v případech, kdy sama přešlapuje na místě. ❖

Nejvyšší soud:

Účastenství v řízení o povolení nezbytné cesty a způsob rozhodnutí soudu. Hrubá nedbalost jako překážka povolení nezbytné cesty

I. Žádá-li spoluvlastník soud o povolení nezbytné cesty ve prospěch každého vlastníka (spoluvlastníka) pozemku v řízení, jehož účastníky nejsou ostatní spoluvlastníci tohoto pozemku, nelze nezbytnou cestu povolit pro každého vlastníka (spoluvlastníka) pozemku. V takovém případě soud může povolit nezbytnou cestu formou osobní služebnosti nebo i formou relativního práva – závazku, ze kterého bude oprávněn jen žalobce.

II. Vyjde-li v řízení o povolení nezbytné cesty najevo, že žalovaný by v době, kdy se žalobce stal vlastníkem pozemku postrádajícího dostatečné spojení s veřejnou cestou, nepovolil žalobci nezbytnou cestu přes svůj pozemek ve formě služebnosti či závazku, a že skutečnost, že žalobce si před nabytím pozemku nepokusil přístup zajistit, nezpůsobila, že jeho pozemek potřebné spojení postrádá, pak v zásadě nelze žalobu na povolení nezbytné cesty zamítnout pro hrubou nedbalost žalobce.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2023, sp. zn. 22 Cdo 1849/2022

K věci:

Žalobkyně se domáhala povolení nezbytné cesty formou pozemkové služebnosti s právem průchodu a průjezdu přes v žalobě uvedené pozemky, a to ve prospěch všech vlastníků konkretizovaného pozemku. Soud prvního stupně žalobu zamítl, neboť na straně žalujících ani na straně žalované nevystupovali všichni spoluvlastníci předmětného pozemku, o jejichž právech a povinnostech bylo fakticky rozhodováno. Dále uvedl, že žalobkyně neprokázala splnění podmínek pro povolení nezbytné cesty. Jednání žalobkyně spočívající v tom, že žalobkyni byla při koupi spoluvlastnických podílů na předmětných pozemcích známa skutečnost, že se pozemky nacházejí uvnitř uzavřeného areálu, a nepokusila se zajistit si přístup k pozemkům při koupi těchto pozemků, považoval soud prvního stupně za hrubě nedbalé.

Odvolací soud ohledně hrubě nedbalého jednání žalobkyně uzavřel: „Vědomost o absenci přístupu k nemovitosti sama o sobě sice nepostačuje k závěru o patrné nedbalosti, ovšem má vést k tomu, aby se nabyvatel pozemku pokusil zajistit si přístup k pozemku ještě před jeho samotným nabytím, např. oslovením vlastníků pozemků, přes něž by přístup k nabyvané nemovitosti přicházel do úvahy, s nabídkou na povolení nezbytné cesty; nebylo by mu možné vytýkat, pokud by jeho snaha nebyla úspěšná, např. pro nepřiměřené hospodářské požadavky ostatních vlastníků pozemků, o takový případ se však v této věci nejedná.“ K nedostatku aktivní legitimace žalobkyně jako podílové spoluvlastnice poté uvedl: „Poté, kdy žalobkyně uplatňující své právo disponovat předmětem řízení i vymezením okruhu účastníků, vzala zpět žalobu proti hl. m. Praze a městské části Praha 6 (nadále vystupujícím v řízení jako vedlejší účastníci, pozn.

dovolacího soudu), je správný právní závěr soudu prvního stupně, že pro nedostatek aktivní legitimace žalobkyně (jednoho ze spoluvlastníků služebního pozemku), při neúčasti druhého spoluvlastníka předmětného pozemku (hl. m. Praha) jako osoby žalované (při nesouhlasu tohoto spoluvlastníka účastnit se řízení na straně žalobkyně) je sám o sobě dán důvod pro zamítnutí žaloby.“

Dovolatelka v dovolání uvádí, že ve smyslu § 1032 odst. 1 písm. b) o. z. se v daném případě nejednalo o hrubou nedbalost, jestliže se žalobkyně počala domáhat zajištění nezbytné cesty až po nabytí vlastnického práva k předmětnému pozemku. Odvolací soud tak kladl na žalobkyni neoprávněně přísné požadavky, a to v rozporu s neupřesněnou judikaturou dovolacího soudu a nálezem Ústavního soudu ze dne 12. 1. 2022, sp. zn. II. ÚS 1587/20. Otázka, zda žalobě na zřízení nezbytné cesty může být vyhověno bez toho, že by účastníkem řízení byl též další spoluvlastník pozemku, k němuž má být nezbytná cesta zřízena, doposud nebyla v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešena, a pokud ano, měla by být dovolacím soudem vyřešena jinak než v soudu odkazovaném rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2012, sp. zn. 22 Cdo 2871/2010.

Z odůvodnění:

K okruhu účastníků řízení o povolení nezbytné cesty a k vázanosti soudu žalobou

Přípustnost dovolání zakládá otázka, zda žalobě na zřízení nezbytné cesty ve formě pozemkové služebnosti může být vyhověno bez toho, že by účastníkem řízení byl též další spoluvlastník pozemku, v jehož prospěch žalobce požaduje nezbytnou cestu povolit.

Nestanoví-li zákon jinak, je výrok pravomocného rozsudku závazný jen pro účastníky řízení; v rozsudku nelze rozhodovat

o právech a povinnostech někoho, kdo není účastníkem řízení. Pokud však podílový spoluvlastník žádá povolení nezbytné cesty ve prospěch každého vlastníka (event. spoluvlastníka, je-li povolená nezbytná cesta ve prospěch každého vlastníka, rozumí se tím i spoluvlastníci) s tím, že panující nemovitostí má být pozemek ve spoluvlastnictví, pak uplatňuje procesní nárok na zřízení nejen svého práva (a jemu odpovídající povinnosti, plynoucí z povolení nezbytné cesty), ale i práv a povinností ostatních spoluvlastníků. V souladu se základním právem na soudní ochranu tak musejí být i tito spoluvlastníci účastníky soudního řízení, ve kterém se rozhoduje o jejich právech a povinnostech, ať již na straně žalobce, nebo na straně žalované. V řízení pak budou moci uplatnit tvrzení a námitky jak vzhledem k podmínkám pro povolení nezbytné cesty, tak i ty, které vyplývají ze spoluvlastnických vztahů (zejména § 1129 o. z.). **Žádá-li tedy spoluvlastník soud o povolení nezbytné cesty ve prospěch každého vlastníka (spoluvlastníka) pozemku v řízení, jehož účastníky nejsou ostatní spoluvlastníci tohoto pozemku, nelze nezbytnou cestu pro každého vlastníka (spoluvlastníka) pozemku povolit.**

To ovšem neznamená, že žalobu je třeba zamítnout. Řízení o povolení nezbytné cesty je řízením, ve kterém z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. V takovém řízení soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají. Je otázkou, kam až vázanost (nebo spíše „nevázanost“) soudu žalobou v řízení o povolení nezbytné cesty sahá.

Právní úprava nezbytné cesty v občanském zákoníku převzala principy zák. č. 140/1896 ř. z., o propůjčování cest nezbytných; návrhy na povolení nezbytné cesty byly projednávány v nesporném řízení. V komentáři k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, se uvádí, že některé věci „podle jejich povahy do nesporného řízení patří, přestože je mezi taková řízení žádný zákon výslovně neřadí“, a to především v těch agendách, kdy má soud konstitutivním rozhodnutím uspořádat do budoucna poměry mezi více účastníky. „Pro tato řízení je z hlediska vymezení účastenství, skutkových tvrzení a návrhů stran nebo vázanosti soudu žalobou sporné řízení nevhodné, popř. někdy dokonce přináší prakticky neřešitelné situace. Týká se to např. rozhodování sporů mezi spoluvlastníky navzájem, zřízení nezbytné cesty či sporů o stanovení hranic. Všechny tyto agendy navzdory jejich povaze nejsou výslovně svěřeny do režimu nesporného řízení; jejich projednání ve sporném řízení je buď velmi obtížně možné díky deformaci vázanosti soudu žalobou za pomoci § 153 odst. 2 o. s. ř., nebo přináší prakticky neřešitelné situace (viz např. § 1030 odst. 3 o. z., který počítá i s odškodněním dalších osob). Právě proto, že se vyjmenované věci do sporného řízení nehodí, svěřuje je rakouská úprava výslovně do režimu řízení nesporného (viz např. Klicka, Oberhammer, Domej, 2014, str. 124). V českém právu obdobný výslovný odkaz sice chybí, ale rozšiřujícím výkladem § 1 odst. 1 z. ř. s. by bylo možné dospět k závěru, že do režimu nesporného řízení patří“ (P. Lavický a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2015, str. 10).

I při vědomí uvedených skutečností dovolací soud respektuje praxi zavedenou již před přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních, podle níž se řízení o povolení nezbytné cesty provádí v režimu řízení sporného. Povaha těchto věcí však vyžaduje, aby ve vztahu k nim bylo respektováno omezení zásady dispoziční (§ 153 odst. 2 o. s. ř.), pokud jde o vázanost soudu žalobou. To znamená, že **jestliže žalobce jako jeden ze spoluvlastníků žádá povolení nezbytné cesty formou pozemkové služebnosti**

a další spoluvlastníci nejsou účastníky řízení, soud může – poté, co účastníkům předestře svůj právní názor na věc a umožní jim se k němu vyjádřit – povolit nezbytnou cestu formou osobní služebnosti nebo i formou relativního práva – závazku, ze kterého bude oprávněn jen žalobce.

Jestliže soudy v této věci správně neshledaly podmínky pro zřízení nezbytné cesty ve prospěch každého vlastníka (spoluvlastníka) pozemku, měly při splnění dalších zákonných podmínek povolit právo cesty jako osobní služebnost nebo jako závazek (žalovaného státu vůči žalobkyni).

K hrubé nedbalosti žadatele o nezbytnou cestu

Aplikace § 1032 odst. 1 písm. b) o. z. může typově přicházet do úvahy zejména: 1. v situacích, kdy vlastník nemovité věci měl k nemovité věci zajištěno spojení na veřejnou cestu, o které následně hrubě nedbalým či úmyslným jednáním přišel, 2. v situacích, kdy vlastník nemovité věci svou stavební činností zabránil napojení své nemovité věci na veřejnou cestu, a 3. v situacích, kdy osoba nabývá nemovitou věc, aniž by k ní měla zajištěno spojení veřejnou cestou, a její jednání lze považovat za hrubě nedbalé či úmyslné. Tato obecná východiska je pak nutné vždy poměřovat okolnostmi konkrétního případu (Rc 37/2018). Z tohoto rozhodnutí se podává důraz na individuální posouzení věci.

V nálezu ze dne 12. 1. 2022, sp. zn. II. ÚS 1587/20, na který dovolatelka odkazuje, upozornil Ústavní soud na to, že při posuzování „hrubé nedbalosti“ je namísto spíše restriktivní výklad uvedeného ustanovení. Nicméně nelze opomenout ani nálezu Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. III. ÚS 2408/18, ve kterém se uvádí: „Vlastník nemovité věci, který žádá o povolení nezbytné cesty podle § 1029 a násl. zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, si již za předchozí zákonné úpravy musel být vědom, že jeho jednání, jímž si hrubou nedbalostí nebo úmyslně způsobil nedostatek přístupu ke své nemovité věci, oslabuje důvody, pro které by mělo být v jeho soukromém zájmu omezeno vlastnické právo jiné osoby. Již tehdy se tím vystavoval riziku, že mu věcné břemeno práva cesty nebude zřízeno. Pakliže § 1032 odst. 1 písm. b) tohoto zákona s touto skutečností výslovně spojil překážku povolení nezbytné cesty, pouze tím upřesnil následek, se kterým vlastník nemovité věci podle rozhodovací praxe dovolacího soudu s ohledem na § 3 odst. 1 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013, beztak musel počítat. Dřívější ani současná zákonná úprava mu ostatně nepřiznávaly právo nezbytné cesty, ale pouze stanovily podmínky, za nichž se může domoci jejího povolení konstitutivním rozhodnutím soudu.“

Zamítnutí žaloby na povolení nezbytné cesty z důvodu, že si způsobil nedostatek přístupu z hrubé nedbalosti či úmyslně ten, kdo o nezbytnou cestu žádá, nemůže být samoučelné, nejde o jakýsi „trest“ za toto opomenutí. Jeho účelem je vést nabyvatele pozemku, který je bez potřebného přístupu, k tomu, aby se pokusil zajistit si přístup jednáním s vlastníkem a nerozmnožoval zbytečné soudní spory.

Vyjde-li v řízení o povolení nezbytné cesty najevo, že žalovaný by v době, kdy žalobce se stal vlastníkem pozemku postrádajícího dostatečné spojení s veřejnou cestou, nepovolil žalobci nezbytnou cestu přes svůj pozemek ve formě služebnosti či závazku, a že skutečnost, že žalobce si před nabytím pozemku nepokusil přístup zajistit, nezpůsobila, že jeho pozemek potřebné spojení postrádá (není tu příčinná souvislost), pak v zásadě nelze žalobu na povolení nezbytné cesty zamítnout pro hrubou nedbalost žalobce.

Komentář:

Publikované rozhodnutí Nejvyššího soudu řeší dva samostatné okruhy problémů: 1. jak nahlížet na otázku nepovolení nezbytné cesty pro hrubě nedbalé jednání žadatele, a to v souvislosti s nejednotnou rozhodovací tzv. nálezovou praxí Ústavního soudu a snahou nalézt řešení, které bude v souladu s dosavadní ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu, 2. otázku věcné legitimace a způsobů rozhodnutí, jestliže jsou pozemky, kterých se má rozhodnutí o povolení nezbytné cesty týkat, v podílovém spoluvlastnictví, ve vazbě na uplatněný žalobní nárok.

Bez ohledu na poměrně velké množství rozhodnutí, která Nejvyšší soud již k problematice nezbytné cesty v režimu

zák. č. 89/2012 Sb. přijal, obě řešené otázky dokladují, s jak složitými a obtížně předvídatelnými problémy se musí soudní praxe potýkat, což samozřejmě bude platit i pro budoucí období, v němž se dovolací soud s institutem nezbytné cesty bude setkávat.

✦ Rozhodnutí zpracovali JUDr. EVA DOBROVOLNÁ, Ph.D., LL.M., odborná asistentka na Katedře civilního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, a Mgr. MICHAL KRÁLÍK, Ph.D., soudce Nejvyššího soudu.

Mnoho dalších soudních rozhodnutí najdete v Advokátním deníku – advokátnidenik.cz v rubrice Judikatura.

Celý judikát najdete na stránkách Nejvyššího soudu www.nsoud.cz:

Ústavní soud:

K výpočtu náhrady nákladů řízení po zrušení tzv. přísudkové vyhlášky; ochrana legitimního očekávání účastníků řízení

Obecný soud postupuje ústavně souladně, použije-li při rozhodování o nákladech řízení ve věci žaloby na určení práva, že určitá osoba je dědicem, § 9 odst. 3 písm. a) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.

Při posuzování, zda je dáno legitimní očekávání neúspěšného účastníka řízení před obecnými soudy, že bude postupem podle § 136 zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, mimořádně použita již neplatná tzv. přísudková vyhláška [vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů], je třeba přihlédnout k tomu, zda takový účastník sám v soudním řízení opakovaně požadoval, aby mu byl přiznán nárok na náhradu nákladů řízení zjištěný podle advokátního tarifu. Stejně tak je třeba upřednostnit legitimní očekávání úspěšného účastníka řízení, byla-li převážná část jeho úkonů v soudním řízení uskutečněna až po zrušení tzv. přísudkové vyhlášky.

Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 11. 4. 2023, sp. zn. IV. ÚS 105/2023

Z odůvodnění:

V předmětné věci vedlejší účastnice (v původním řízení žalobkyně) podala u okresního soudu žalobu, jíž se domáhala určení, že je dědičkou po svém bratrovi. Jako žalovaní v řízení

vystupovali stěžovatelky 1) a 2) a pan X. Y. V průběhu řízení dne 3. 7. 2019 pan X. Y. zemřel a na jeho místo do řízení vstoupili stěžovatelé 3), 4) a 5). **Okresní soud žalobu zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení stěžovatelů a náhradě nákladů řízení státu.** Nárok stěžovatelek 1) a 2) na náhradu nákladů řízení okresní soud určil podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Panu

X. Y. přiznal okresní soud pouze nárok na náhradu hotových výdajů ve výši 300 Kč za účast na prvním jednání.

Na základě odvolání vedlejší účastnice krajský soud rozsudek okresního soudu zrušil, neboť dospěl k závěru, že je třeba doplnit dokazování provedením revizního znaleckého posudku. Po doplnění dokazování okresní soud žalobu znovu zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení stěžovatelů a náhradě nákladů řízení státu. Nárok stěžovatelů na náhradu nákladů řízení okresní soud opět určil podle advokátního tarifu. K odvolání vedlejší účastnice krajský soud napadeným rozsudkem potvrdil výrok I. rozsudku okresního soudu, jímž bylo rozhodnuto o zamítnutí žaloby, a rovněž výrok VII. rozsudku okresního soudu, jímž bylo rozhodnuto o náhradě nákladů státu [výrok I. a)]. Výroky I. b) až f) krajský soud změnil příslušné výroky rozsudku okresního soudu tak, že snížil nároky na náhradu nákladů řízení, jež přísluší jednotlivým stěžovatelům. Výrokem II. rozhodl krajský soud o nákladech odvolacího řízení.

Ve věci samé se krajský soud ztotožnil s právním hodnocením okresního soudu, změnil však nákladové výroky. Stěžovatelce 1) místo původní částky 173 770,17 Kč, přiznané okresním soudem, nově krajský soud přiznal částku 19 324,94 Kč. Stěžovatelce 2) místo původní částky 187 834,384 Kč nově přiznal 19 687,94 Kč. Stěžovatelům 3), 4), 5) místo původní částky 25 329,74 Kč pro každého zvláště nově přiznal 8 292,94 Kč. Tento svůj postup odůvodnil krajský soud odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2016, sp. zn. 25 Cdo 1376/2016. Krajský soud poukázal na to, že v důsledku aplikace advokátního tarifu místo vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „přísudková vyhláška“), se celková náhrada nákladů řízení podstatně zvýšila. Proto **shledal, že použití advokátního tarifu je v této věci v rozporu s principy spravedlnosti a legitimního očekávání. Proto vypočetl náhradu nákladů řízení za část řízení do vydání prvního rozsudku okresního soudu (do 23. 5. 2019) podle přísudkové vyhlášky. Náklady ve zbytku řízení posuzoval podle advokátního tarifu.**

Stěžovatelé podanou ústavní stížností brojili výlučně proti napadeným výrokům rozsudku krajského soudu, jimiž byl snížen jejich nárok na náhradu nákladů řízení. Poukázali na to, že v řízení se první jednání konalo 24. 4. 2013, takže většina úkonů v řízení byla provedena až po zrušení přísudkové vyhlášky, k němuž došlo nálezem ze dne 17. 4. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 25/12 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.). Uvedený náález byl ostatně Ústavním soudem vyhlášen ve stejný den, kdy se konalo první jednání ve věci stěžovatelů. Aplikoval-li krajský soud na všechny úkony v řízení přísudkovou vyhlášku, nesprávně vyložil rozhodnutí Nejvyššího soudu, na něž ve svém odůvodnění odkazoval.

Ústavní soud poukázal na to, že obecné soudy se se změnou právní úpravy, k níž došlo v důsledku přijetí nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12, postupem času vypořádaly tak, že při absenci předpisu upravujícího paušální náklady řízení v jednom stupni bylo třeba postupovat analogicky podle § 151 odst. 2 věty první za středním zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), a výši náhrady nákladů stanovit právě podle advokátního tarifu (viz rozsudek velkého senátu občansko-právního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 15. 5.

2013, sp. zn. 31 Cdo 3043/2010). V nálezu ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3559/15 (N 106/81 SbNU 681), Ústavní soud mírně korigoval závěry Nejvyššího soudu a uvedl, že vznikla-li většina nebo alespoň značná část nákladů řízení, o nichž je obecnými soudy rozhodováno, v době před zrušením přísudkové vyhlášky, mají soudy povinnost přihlídnout také k legitimním očekáváním účastníků řízení.

Ústavní soud pro rozhodnutí v posuzované věci považoval mj. za významný náález ze dne 14. 9. 2021, sp. zn. III. ÚS 1052/21 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), ve kterém se Ústavní soud zabýval určením tarifní hodnoty v případě žaloby na určení, že někdo je dědicem. Ústavní soud označil za „zcela ústavně souladný“ (bod 28 nálezu) postup obecných soudů, které vycházely z § 9 odst. 3 advokátního tarifu. Předmětem řízení v žalobě na určení, že někdo je dědicem, totiž není „dědická věc“ podle § 8 odst. 7 advokátního tarifu ani určení práva k věci, nýbrž určení právního vztahu penězi neocenitelného.

Ústavní soud poukázal na to, že stěžovatelé v ústavní stížnosti argumentovali tím, že jsou možné pouze dvě varianty výpočtu náhrady nákladů řízení. Ta, kterou použil okresní soud, je založena na výpočtu náhrady podle § 8 odst. 7 advokátního tarifu, a ta, kterou je použití přísudkové vyhlášky, tedy postup krajského soudu. Ústavní soud dodal, že při použití advokátního tarifu ovšem přichází v úvahu ještě subvarianta předpokládaná v § 9 odst. 3 advokátního tarifu, kterou použil krajský soud pro výpočet nákladů odvolacího řízení a rovněž pro výpočet nákladů předchozího řízení po dni 23. 5. 2019. Toto řešení přitom Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 1052/21 shledal ústavně souladným, přičemž neshledal důvod se od tohoto hodnocení nyní odchýlit.

Výše uvedené skutečnosti vedly Ústavní soud k závěru, že **náklady odvolacího řízení byly vypočteny ústavně souladným způsobem.** Totéž pak platí pro náklady stěžovatelů 3), 4) a 5), kteří vstoupili do řízení až v roce 2020 a jejichž náklady krajský soud určil výlučně za použití § 9 odst. 3 advokátního tarifu. Jejich právní předchůdce totiž v řízení žádné náklady neměl a okresní soud mu přiznal pouze částku 300 Kč za účast na soudním jednání. Tuto částku krajský soud rozdělil rovným dílem mezi jeho tři právní nástupce. Obdobně náklady stěžovatelek 1) a 2) v období po 23. 5. 2019 byly vypočítány tímto způsobem. Z uvedeného Ústavní soud dovodil, že ústavní stížnost je v tomto rozsahu návrhem zjevně nepodstatným.

Ústavní soud se dále zbýval posouzením nákladů stěžovatelek 1) a 2) za dobu do 23. 5. 2019. Při použití § 9 odst. 3 advokátního tarifu by částka přiznaná stěžovatelkám 1) a 2) byla vyšší, neboť náhrada nákladů právního zastoupení by se určila na základě počtu úkonů a sazby za jeden úkon, jež by činila 2 000 Kč za úkony poskytnuté společně oběma stěžovatelkám a 2 500 Kč za úkony poskytnuté samostatně každé ze stěžovatelek. Místo poloviny z částky 13 000 Kč, již stěžovatelkám přiznal krajský soud podle přísudkové vyhlášky, by u stěžovatelky 1) šlo o 29 500 Kč a u stěžovatelky 2) o 32 000 Kč. Metodika výpočtu režijního paušálu je v případě rozsudku krajského soudu stejná. Cestovní náklady právního zástupce byly uplatňovány pouze za dobu po dni 23. 5. 2019. Fakticky tedy rozhodnutí krajského soudu posoudit náklady stěžovatelek podle přísudkové vyhlášky znamenalo snížení přiznané částky o 23 000 Kč a částky odpovídající dani z přidané hodnoty (dále jen „DPH“) u stěžovatelky 1) a 25 500 Kč a částky odpovídající DPH u stěžovatelky 2).

Ústavní soud konstatoval, že skutečnost, že rozdíl v přiznaných částkách je výrazně menší, než jak se jeví při porovnání částek přiznaných okresním soudem a výsledné částky přiznané krajským soudem, již sama o sobě oslabuje nutnost výjimečného použití jiného způsobu výpočtu náhrady nákladů řízení, již argumentoval krajský soud. Dále většina úkonů v řízení, které byly předmětem rozhodování o náhradě nákladů řízení, byla učiněna po vydání nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12. U stěžovatelky 2) šlo o sedmáct úkonů právní služby, z nichž dva (převzetí zastoupení a vyjádření k žalobě) proběhly v lednu 2013, třetí (účast na jednání) proběhl v den vyhlášení nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12. Zbýlých čtrnáct úkonů bylo učiněno již po zrušení přísudkové vyhlášky. U stěžovatelky 1), jejíž zastupování převzal advokát později, šlo o šestnáct úkonů, z nichž jeden (převzetí zastoupení) proběhl před zrušením přísudkové vyhlášky a jeden (účast na jednání) proběhl v den vyhlášení nálezu o zrušení přísudkové vyhlášky.

Pro posouzení legitimního očekávání vedlejší účastnice považoval Ústavní soud za klíčové, že vedlejší účastnice sama v průběhu řízení dvakrát předložila kalkulaci požadované náhrady nákladů řízení, přičemž v obou případech tyto náklady určila podle advokátního tarifu.

Na základě uvedených skutečností Ústavní soud neshledal, že by v řízení před obecnými soudy byly dány výjimečné okolnosti pro postup podle přísudkové vyhlášky. Výrazná většina úkonů v řízení proběhla až po jejím zrušení. Z úkonů činěných vedlejší účastnicí v průběhu řízení plyne, že sama očekávala, že náhrada nákladů řízení bude určována podle advokátního tarifu, a ani částka vypočtená podle advokátního tarifu (při jeho ústavně souladném použití) není nepřiměřeně vysoká. Přistoupil-li tedy krajský soud za tohoto skutkového stavu k použití přísudkové vyhlášky, porušil tím ústavně zaručené základní právo první a druhé stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud proto v této části uzavřel, že při posuzování, zda je dáno legitimní očekávání neúspěšného účastníka řízení před obecnými soudy, že bude postupem podle § 136 o. s. ř.

mimořádně použita již neplatná přísudková vyhláška, je třeba přihlídnout k tomu, zda takový účastník sám v soudním řízení opakovaně požadoval, aby mu byl přiznán nárok na náhradu nákladů řízení zjištěný podle advokátního tarifu. Stejně tak je třeba upřednostnit legitimní očekávání úspěšného účastníka řízení, byla-li převážná část jeho úkonů v soudním řízení uskutečněna až po zrušení přísudkové vyhlášky jako v nyní posuzované věci stěžovatelek 1) a 2).

Požadovala-li však vedlejší účastnice opakovaně, aby jí byla přiznána náhrada nákladů řízení podle advokátního tarifu, nelze podle Ústavního soudu výjimečně použít přísudkové vyhlášky při postupu podle § 136 o. s. ř. odůvodnit ochranou legitimního očekávání vedlejší účastnice. Z jejího jednání v průběhu řízení je totiž zřejmé, že legitimní očekávání, že bude použita přísudková vyhláška, neměla, neboť její použití sama nikdy nenavrhovala, a naopak se domáhala aplikace advokátního tarifu. Naopak bylo třeba upřednostnit legitimní očekávání stěžovatelů, že náklady budou určeny podle advokátního tarifu, neboť výrazná většina úkonů v řízení byla učiněna až po zrušení přísudkové vyhlášky.

Se zřetelem k výše uvedenému Ústavní soud dovedl, že výroky I. b) a c) napadeného rozsudku krajského soudu bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelek podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto ústavní stížnosti zčásti vyhověl a napadený rozsudek krajského soudu v této části zrušil.

✦ Rozhodnutí zpracovala
JUDr. RENATA RÁZKOVÁ, Ph.D.,
asistentka soudce Ústavního soudu.

Mnoho dalších soudních rozhodnutí
najdete v Advokátním deníku –
advokatnidenik.cz v rubrice Judikatura.

Celý judikát najdete v systému NALUS na stránkách Ústavního soudu www.usoud.cz:

Christian Bibelriether

Advokát · Rechtsanwalt

Právní služby v Německu

(již od roku 1998)

Česky hovořící německý advokát nabízí právní poradenství a pomoc v oblasti německého a mezinárodního práva soukromého včetně zastoupení před německými soudy.

Luragogasse 5
94032 Passau/SRN

tel.: 0049 851 33403
00420 910 259 869
ID datové schránky: g3jhyji

www.advokanc.de

advokat@advokanc.de

Prodám větší množství kancelářského nábytku a regálů na spisy.

Mgr. Kamil Košina,
soudní exekutor v Prachaticích
kamil.kosina@seznam.cz

■ Nejvyšší správní soud:

Správa majetku hlavního města Prahy městskou částí

Správa majetku hlavního města Prahy svěřená jejím městským částem se řídí zákonem č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, a obecně závaznou vyhláškou č. 55/2000 Sb. hl. m. Prahy, kterou se vydává Statut hlavního města Prahy. Byť jde o veřejnoprávní vztah, při posuzování účastenství městských částí v územních řízeních dle § 18 odst. 1 písm. h) zákona o hlavním městě Praze je nutné na něj nahlížet optikou soukromoprávního vymezení věcných práv dle § 1400 a násl. o. z.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 1. 2023, č. j. 1 As 278/2021-25

K věci:

Jádrem věci byla otázka, **zda může být městská část hl. města Prahy účastníkem řízení v územním řízení, které se netýká stavby na jejím území, nýbrž na území sousední městské části.**

Z odůvodnění:

Účastenství v územním řízení má vždy dvě podmínky; existenci vlastnického nebo jiného věcného práva k sousední nemovitosti a přímé dotčení tohoto práva.

První podmínku je třeba vykládat v souladu s nálezem Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2000, sp. zn. Pl. ÚS 19/99, č. 96/2000 Sb. Podle tohoto nálezu sousedním pozemkem není pouze pozemek mající společnou hranici s pozemkem, na kterém má stavba vzniknout (tzv. mezující pozemek), nýbrž je **sousedství třeba chápat širěji, neboť účinky stavby se neprojevují jen v hranicích stavebního pozemku.** Sousedním pozemkem se tedy může rozumět i pozemek, který s plánovanou stavbou bezprostředně nesousedí, ba dokonce může být od stavby i značně vzdálen (rozsudek NSS ze dne 13. 5. 2014, č. j. 6 As 57/2014-41).

Druhou podmínkou – přímým dotčením práva – se podle judikatury Nejvyššího správního soudu rozumí změna poměrů v lokalitě, která má vliv na podstatu, obsah nebo výkon vlastnického práva k nemovitosti (rozsudky ze dne 29. 6. 2011, č. j. 7 As 54/2011-85, či ze dne 22. 7. 2020, č. j. 2 As 267/2019-81).

Podle Ústavního soudu je ústavně konformním výkladem účastenství subjektu v územním řízení výklad extenzivní (náleze ze dne 7. 4. 2005, sp. zn. III. ÚS 609/04, č. 79/2005 Sb. ÚS). Podmínkou účastenství přitom není, aby bylo vyhověno věcným námitkám, ale postačuje pouhá možnost dotčení práva. Teprve při věcném posouzení mají stavební úřady zkoumat realnost zásahu do práv účastníka.

V souzené věci však **městský soud dospěl k závěru, že není splněna hned první podmínka účastenství v územním řízení.** Ani judikatura Ústavního soudu, byť nabádá k extenzivnímu pohledu, neopouští tuto podmínku, tedy vlastnictví či jiná věcná práva (potenciálního účastníka řízení), do nichž může být jednáním orgánů veřejné moci zasahováno.

Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu v usnesení ze dne 11. 6. 2013, č. j. 3 Ao 9/2011-219, č. 2887/2013 Sb. NSS, zdůraznil, že „*městské části hl. m. Prahy samy žádný majetek nevlastní, nýbrž jsou toliko v pozici správce majetku hl. m. Prahy jako celku.*“

V souzené věci se městská část hl. m. Prahy domáhá postavení účastníka řízení. Byť městský soud následoval ustálenou judikaturu týkající se vlastnických vztahů k majetku svěřeného městským částem, opomněl se zabývat i možností vystupovat v územním řízení z titulu zásahu do jiných věcných práv dle § 85 odst. 2 stavebního zákona.

Nejvyšší správní soud však uvážil i v této otázce, tedy zda městská část je správcem cizího majetku, § 1400 a násl. o. z. Jedná se totiž o věcné právo (kategorii absolutních majetkových práv), které by městské části dle § 85 stavebního zákona přisoudilo postavení účastníka řízení. Samotné ust. § 85 stavebního zákona vychází z myšlenky, že se má účastenství posuzovat široce – umožnit vstup do řízení osoby přímo zasažené na svých vlastnických či jiných věcných právech k sousedním nemovitostem (srov. např. bod 23 rozsudku NSS ze dne 25. 5. 2016, č. j. 2 As 3/2016-54).

Koncept správy svěřeného majetku je v českém právním řádu konceptem svébytným a upraveným přímo veřejným právem. Svou podstatou však naplňuje znaky správy cizího majetku dle občanského zákoníku. Správa cizího majetku se v českém právním řádu jako institut absolutních majetkových práv objevuje právě až s „novým“ občanským zákoníkem. Správa cizího majetku je dle občanského zákoníku systematicky a obsahově věcným právem (jedním z absolutních majetkových práv). A svým obecným vymezením dopadá na celou škálu případů – od správců budov (srov. rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 22. 6. 2021, č. j. 27 C 267/2020-63), přes správce pozůstalosti (usnesení NS ze dne 31. 8. 2021, sp. zn. 24 Cdo 2335/2021, č. 68/2022 Sb. rozh. obč.), až po správce svěřenského fondu (§ 1448 a násl. o. z.).

Byť myšlenka správy cizího majetku primárně stojí na oddělení majetku od vlastníka a hospodaření s tímto majetkem správcem ve prospěch třetí osoby, zákon ani nevylučuje situaci, že osoba beneficentia a správce bude stejná (srov. § 1412 odst. 2 o. z.). V souzené věci jde právě o situaci, kdy je městské části svěřen majetek hl. m. Prahou cestou zákona a Statutu. Hlavnímu městu tak zpravidla zůstane jen tzv. holé vlastnictví (srov. usnesení ÚS ze dne 30. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 2496/11, či rozsudek NS ze dne 13. 11. 2019, sp. zn. 25 Cdo 5764/2017, č. 57/2020 Sb. rozh. obč.). Městská část

má v souvislosti se svěřeným majetkem řadu práv a povinností, přičemž dle § 17 Statutu „městské části vykonávají při nakládání se svěřeným majetkem hlavního města Prahy všechna práva a povinnosti vlastníka a rozhodují o všech majetkoprávních úkonech v plném rozsahu, není-li v této vyhlášce stanoveno jinak. Městské části jsou povinny zajišťovat samostatnou odbornou údržbu svěřeného majetku, odpovídají za technický stav tohoto majetku a vedou jeho účetnictví, majetkovou a odbornou evidenci.“

Výše uvedené postavení městských částí se promítlo i v judikatuře Nejvyššího soudu. V té soud např. dospěl k závěru, že městské části jsou aktivně legitimovány v řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu v domě ve vlastnictví hl. m. Prahy, který byl svěřen do správy městské části (viz rozsudek ze dne 17. 1. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1249/2005), či k podání reivindikační žaloby (viz rozsudek ze dne 21. 3. 2013, sp. zn. 26 Cdo 3244/2012). Pasivně legitimována je městská část např. ve sporu o povinnost uzavřít nájemní smlouvu, jejímž předmětem měla být bytová jednotka ve vlastnictví hl. m. Prahy (srov. usnesení ze dne 24. 4. 2008, sp. zn. 26 Cdo 2511/2006). Specifická povaha restitučních nároků odůvodnila výjimečný závěr o pasivní legitimaci městské části i hl. m. Prahy (srov. např. rozsudek ze dne 20. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 748/97, č. 64/2001 Sb. rozh. obč.).

Městské části hl. m. Prahy na rozdíl od městských obvodů (části) jiných statutárních měst mají dle § 3 odst. 2 zákona o hl. m. Praze ve spojení se Statutem (částecnou) právní subjektivitu (osobnost). Mají vlastní rozpočet, jehož zdrojem příjmu jsou i zisky ze svěřeného majetku [§ 9 odst. 1 písm. a) Statutu], a za případnou škodu (újmu) jsou i samy odpovědné (srov. rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 5764/2017). Skutečnost, že nejsou vlastníky svěřeného majetku, či dokonce i nemožnost majetek do vlastnictví nabýt, je nediskvalifikuje od možnosti majetek spravovat dle § 1400 o. z. Zákon takové podmínky na správce cizího majetku neklade.

Ostatně i zákon o hl. m. Praze hovoří o předání majetku do správy, nikoliv „k hospodaření“, jak to činí v § 27 zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). Část spravovaného majetku často slouží k výkonu pravomocí (působností), přičemž se jedná o materiální zabezpečení jejího faktického výkonu (je těžko představitelné konat jednání samosprávy „na zelené louce“ či výkon přenesené působnosti „pod stromem v parku“).

Postavení účastníka řízení městským částem stanoví i § 18 odst. 1 písm. h) zákona o hl. m. Praze. Zákon dokonce přisuzuje postavení účastníka řízení městským částem také v případě, že se územní řízení netýká spravovaného majetku ve vlastnictví hl. m. Prahy.

Pro výše uvedené **Nejvyšší správní soud shledal naplnění první podmínky ve vztahu k možnému účastnictví městské části v územním řízení za splněnou.**

Komentář:

V řešené věci se Nejvyšší správní soud zabýval účastnictvím městské části hl. m. Prahy v územním řízení, kdy se zamýšlený stavební záměr nenacházel na pozemku, který by měla tato městská část ve správě, ale šlo o pozemek jiný, který měla ve správě jiná městská část.

Podstatný pro posouzení Nejvyšším správním soudem byl § 18 odst. 1 písm. h) zákona o hl. m. Praze, podle kterého má městská část oprávnění vystupovat jako účastník v těch řízeních, v nichž se vydává územní rozhodnutí, společné povolení, kterým se stavba umísťuje a povoluje, nebo dodatečné povolení stavby toto územní rozhodnutí nahrazující podle zvláštního právního předpisu, v území této městské části. S ohledem na to, že v řešené věci šlo o území jiné městské části, nebylo možné bezprostředně toto ustanovení použít. Nejvyšší správní soud se opřel o vymezení účastnictví v územním řízení podle § 85 odst. 2 písm. b) zák. č. 183/2006 Sb., stavebního zákona [podobné ustanovení je obsaženo i v § 182 písm. d) „nového“ stavebního zákona – zákona č. 283/2021 Sb., který vstoupí v účinnost 1. 1. 2024]. Podle tohoto ustanovení jsou účastníky územního řízení „osoby, jejichž vlastnické nebo jiné věcné právo k sousedním stavbám anebo sousedním pozemkům nebo stavbám na nich může být územním rozhodnutím přímo dotčeno“. V této souvislosti je zásadní, že **Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že městská část jako správce majetku hl. m. Prahy má věcné právo k sousední nemovitosti, přičemž věcným právem zde má být správa majetku hlavního města právě jeho městskou částí.**

Jakkoliv zřejmě nelze vyloučit aplikovatelnost § 1400 a násl. o. z. na případy, kdy městská část spravuje majetek hlavního města, **určité pochybnosti vyvolává argumentace povahou správy cizího majetku jako věcného práva.** Nejvyšší správní soud bez bližšího zdůvodnění dospívá k závěru, že „systematicky a obsahově“ jde o věcné právo, a odvolává se na zahraniční zdroje, pomíjí ovšem již učiněné závěry tuzemské právní nauky, které vyznívají opačným směrem. Tak např. v učebnici věcných práv se uvádí, že „k věcným právům k věci cizí nepatří práva vznikající při správě cizího majetku[...]; většinou se uznává, že jde o práva závazková“.¹ Pihera pak uvádí, že nelze činit jednoznačný závěr o věcněprávní nebo obligační povaze pravidel správy cizího majetku, neboť tato otázka se řídí právní povahou konkrétního druhu správy, je závislá na povaze právních vztahů, v jejichž rámci správa vzniká.² Ve světle těchto názorů tak působí argumentace Nejvyššího správního soudu správou cizího majetku jako věcným právem příliš kategoricky, bez vypořádání se s těmito publikovanými názory.

✦ Rozhodnutí zpracovali JUDr. EVA DOBROVOLNÁ, Ph.D., LL.M., odborná asistentka na Katedře civilního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, a Mgr. MICHAL KRÁLÍK, Ph.D., soudce Nejvyššího soudu.

1 J. Spáčil in J. Spáčil a kol.: Věcná práva, katastr nemovitostí a správa cizího majetku, 2. vydání, C. H. Beck, Praha 2022, str. 10. K úskalí argumentace systematickou quebeckého občanského zákoníku, na který Nejvyšší správní soud odkazuje, srov. V. Pihera, K. Ronovská in J. Spáčil a kol.: Věcná práva, katastr nemovitostí a správa cizího majetku, 2. vydání, C. H. Beck, Praha 2022, str. 286.

2 V. Pihera in J. Spáčil, M. Králík a kol.: Občanský zákoník III., Komentář, Věcná práva (§ 979-1474), 2. vydání, C. H. Beck, Praha 2021, str. 1508.

Mnoho dalších soudních rozhodnutí najdete v Advokátním deníku – advokatnidenik.cz v rubrice Judikatura.

Celý judikát najdete na stránkách Nejvyššího správního soudu www.nssoud.cz:

Evropský soud pro lidská práva:

Ke konfliktu mezi právem vydavatele na svobodu projevu a „právem být zapomenut“

Povinnost vydavatele anonymizovat digitální obsah na internetu není v rozporu s čl. 10 Úmluvy.

Rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 4. 7. 2023 ve věci *Hurbain v. Belgie*, stížnost č. 57292/16

Z odůvodnění:

Stěžovatelem je belgický vydavatel denního tisku, kterému, s ohledem na „právo být zapomenut“, civilní soud v roce 2013 uložil, aby anonymizoval archivovanou elektronickou (online) verzi článku, který byl původně publikován v roce 1994 v tištěné edici a v roce 2008 převeden do online podoby. V článku bylo uvedeno jméno a příjmení pana G., řidiče odpovědného za smrtelnou dopravní nehodu. Odvolání stěžovatele na vnitrostátní úrovni bylo bezúspěšné.

Předmětem stížnosti před ESLP bylo namítané porušení čl. 10 Úmluvy (svoboda projevu), které mělo spočívat v tom, že rozhodnutí soudu o anonymizaci archivované online verze článku, který figuroval na webové stránce stěžovatelky, bylo porušením jejího práva na svobodu projevu, svobodu tisku a svobodu sdělovat informace.

ESLP uvedl, že namítaný zásah do práva stěžovatelky na svobodu projevu a na svobodu tisku byl v souladu se zákonem a sledoval legitimní cíl, kterým byla ochrana pověsti nebo práv jiných, konkrétně práva pana G., na respektování jeho soukromého života. Co se týče otázky, zda byl zásah „nezbytný v demokratické společnosti“, ESLP konstatoval, že v daném případě se jedná o konflikt mezi právem na svobodu projevu a právem na respektování soukromého života, který se výlučně týká nepřetržitě dostupnosti informace na internetu, nikoliv prvotního zveřejnění informace jako takové. Původní novinový článek byl zveřejněn zákonným způsobem, přičemž byl následně archivován na webové stránce vydavatele za žurnalistickým účelem.

K ochraně digitálních tiskových archivů podle čl. 10 Úmluvy ESLP konstatoval ve věci *Times Newspapers Ltd proti Spojenému království* (č. 1 a 2), že „meze uvážení státu v nalézání rovnováhy mezi soupeřícími základními právy jsou větší tam, kde se jedná o tiskové archivy týkající se zpráv z minulosti než ze současnosti“. Podle ESLP se v Evropě za poslední dekádu vytvořil konsenzus napříč státy ohledně významu tiskových archivů a výjimek z práva na výmaz osobních údajů v této oblasti. ESLP uvedl, že s ohledem na to, že úlohou tiskových archivů je zajistit kontinuální dostupnost informací zveřejněných v souladu se zákonem, archivy by měly být spolehlivé a úplné. Tudíž celistvost digitálních tiskových archivů by měla být zásadním hlediskem při posuzování žádosti o úplné nebo částečné odstranění nebo úpravu archivovaného článku, a to zvláště tehdy, kdy publikací článku nedošlo k porušení zákona.

„Právo být zapomenut“ se dříve vztahovalo k opětovné publikaci

dříve zveřejněné informace a posléze se začalo uplatňovat v souvislosti s digitalizací novinových článků, která umožnila jejich další šíření na webových stránkách vydavatelů tisku. Jelikož webové stránky tisku je možné najít ve vyhledávači, otázkou není opětovné zveřejnění informace, ale spíše její nepřetržitá dostupnost online. Z tohoto důvodu vnitrostátní soudy v některých evropských státech „právo být zapomenut“ posuzují nejenom z hlediska základního práva na respektování soukromého života, ale také z hlediska práva na ochranu osobních údajů.

„Právo být zapomenut“ není samostatným právem chráněným Úmluvou, ale spadá pod ochranu čl. 8 Úmluvy. „Právo být zapomenut“ představuje zájem jednotlivce, jehož se článek zveřejněný online týká, na tom, aby informace v něm obsažené byly vymazány nebo pozměněny nebo aby k nim byl omezen přístup, jelikož tyto informace z minulosti mohou mít negativní dopad na to, jak je dotčená osoba vnímána veřejností v současnosti. S tím může být spojena obava dotčené osoby, že bude nečekaně konfrontována se svým jednáním nebo veřejnými výroky z minulosti, a to kdykoliv a v různém kontextu (např. při hledání zaměstnání nebo v rámci obchodních vztahů). ESLP spojuje „právo být zapomenut“ s ochranou čl. 8 Úmluvy, konkrétně s právem na respektování pověsti.

Ve věci *Axel Springer AG proti Německu* (S 89-95) ESLP shrnul kritéria pro hodnocení případů týkajících se žádosti o pozměnění obsahu uloženého v digitálním tiskovém archivu z hlediska soupeřících práv garantovaných čl. 8 a 10 Úmluvy.

Ve věci *Biancardi proti Itálii*, která se týkala žádosti adresované vydavateli internetového tisku, aby odstranil článek ze svého indexu, ESLP shledal, že je třeba posoudit další kritéria, a to a) dobu, po kterou byl článek zveřejněn online, b) citlivost údajů, a c) závažnost uložené sankce.

ESLP v daném případě uvedl, že je třeba přihlídnout dále také např. k povaze archivované informace; době, která uplynula od události a od její prvotní publikace a následné publikace online; současnému zájmu na informaci; veřejné známosti dotčené osoby; negativním následkům pokračující dostupnosti informace online; nebo míře dostupnosti informace v digitálním archivu. Dle ESLP je rovněž třeba věnovat zvláštní pozornost vyvažování zájmu jednotlivce, který žádá o změnu nebo odstranění článku v online tiskovém archivu, na straně jedné, a důsledků takové žádosti pro dotčeného vydavatele tisku a případně také pro fungování tisku, na straně druhé. Ve věci *M. L. a W. W. proti Německu* ESLP konstatoval (v souladu s judikaturou Soudního dvora EU), že „vyvažování dotčených zájmů může vést k různým výsledkům v závislosti na tom, zda se žádost o výmaz týká původního vydavatele informace, jehož činnost je obecně chráněna v rámci svobody projevu, nebo vyhledávače, jehož hlavním posláním není zveřejňovat původní infor-

mace o dotčené osobě, ale především usnadnění identifikace jakékoliv dostupné informace o této osobě a vytvoření jejího profilu...“.

ESLP uvedl, že je třeba zohlednit, zda v okamžiku, kdy bylo uplatněno „právo být zapomenut“, předmětný článek nadále přispíval k debatě o veřejném zájmu, zda nabyl nějaký historický, výzkumný nebo statistický význam a zda napomáhá lepšímu porozumění aktuálních událostí. V daném případě „právo být zapomenut“ bylo uplatněno 20 let po událostech, které zjevně neměly historický význam, dotčená osoba nebyla veřejnou osobou, což nepřispělo k veřejnému zájmu o článek, který pouze statisticky přispěl k veřejné diskusi o bezpečnosti silničního provozu. Dotčená osoba G. byla veřejnosti neznámá a nezbudila zájem veřejnosti ani v době, kdy zveřejněná událost nastala, ani v době, kdy byla archivovaná verze článku umístěna na internet.

Z hlediska citlivosti zveřejněných údajů je dle ESLP nutné posoudit, zda se informace týkají soukromého, profesního či veřejného života dotčené osoby a zda mají společenský dopad, nebo zda spadají do intimní sféry soukromého života, a jsou tedy zvláště citlivé (např. ESLP ve své judikatuře označil údaje týkající se trestního řízení za citlivé). Důvodem pro pozměnění článku uloženého v digitálním tiskovém archivu tak může být skutečnost, že digitální archivace způsobila dotčené osobě závažnou újmu v soukromém životě. V daném případě archivace článku online byla způsobila stigmatizovat pana G., který byl lékařem, a vážně poškodit jeho pověst zejména v očích jeho pacientů a kolegů a bránit mu v normálním opětovném začlenění do společnosti.

Co se týče míry dostupnosti archivovaného článku, tj. zda je dostupný bez omezení a zdarma, nebo zda je přístup omezen před-

platným či jinak, ESLP usoudil, že v daném případě nepřetržitá dostupnost archivovaného článku online bez omezení a zdarma nepochybně způsobila panu G. újmu. Navíc originální, neanonymizovaná verze článku byla stále dostupná v tištěné podobě jako archivní záznam.

ESLP již dříve ve své judikatuře uvedl, že anonymizace (kdy obsah sdělovaných informací je zachován) je pro svobodu projevu méně škodlivá než odstranění celého článku. Povinnost vydavatele anonymizovat článek, který byl původně publikován zákonným způsobem, je dle mínění ESLP v zásadě jednou z povinností vydavatele tisku, navíc když v daném případě nic nenasvědčovalo tomu, že anonymizace článku by měla skutečný dopad na činnost vydavatelství deníku.

ESLP shledal, že **vnitrostátní soudy pečlivě vyvážily dotčená soupeřící práva v souladu s požadavky Úmluvy tak, že zásah do práva zaručeného čl. 10 Úmluvy byl omezen na míru nezbytně nutnou**, a lze jej tedy považovat s ohledem k okolnostem případu za zásah proporcionální a nezbytný v demokratické společnosti. ESLP tudíž, v poměru dvanácti hlasů ku pěti, rozhodl, že nedošlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

✦ Rozhodnutí zpracovala Mgr. VLADIMÍRA PEJCHAL GRÜNWARDL, LL.M., Ph.D., odborná asistentka na Katedře mezinárodního práva Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni.

Mnoho dalších soudních rozhodnutí najdete v Advokátním deníku – advokatnidenik.cz v rubrice Judikatura.

Celý judikát najdete v systému HUDOC na stránkách ESLP www.echr.coe.int:

Glosa:

Výklad práva není trestný čin

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 5. 2023, sp. zn. III. ÚS 3296/21, a ze dne 18. 7. 2023, sp. zn. II. ÚS 3322/21

Nález sp. zn. III. ÚS 3296/21 a II. ÚS 3322/21 ukončil Ústavní soud kauzu dvou zaměstnankyň Magistrátu hl. m. Prahy, táhnoucí se před třemi soudními instancemi od roku 2015.

Na jejím počátku stál „svérázný“ postoj tehdejšího ONV v Jindřichově Hradci ohledně žádosti E. C. o zachování státního občanství, podanou podle ústavního dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, kterou, v duchu tehdejší politické atmosféry po jeho odchodu do Rakouska vyřídily přípisem „pro neaktuálnost *ad acta*“ a stejně naložily i s dalšími jeho podněty. Kupodivu stejně postupovaly i Okresní úřad v Jindřichově Hradci a následně Ministerstvo vnitra, na které se obrátil jeho syn a dědic R. C. v roce 1995 s žádostí o pokračování řízení s tím, že toto nebylo nikdy náležitě ukončeno. Záležitost

musel nakonec řešit Ústavní soud, který ústavní stížnosti R. C. vyhověl, když konstatoval, že dosavadním postupem správních orgánů bylo porušeno jeho právo na řádný a spravedlivý proces, plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, zahrnující v sobě nejen právo na spravedlivý způsob vedení procesu, ale také právo na trvání procesu až do jeho ukončení zákonem předpokládaným způsobem, nikoli tedy formou přípisů a neformálních sdělení, a přikázal Ministerstvu vnitra, aby přestalo „svou nečinnost v porušování práv stěžovatele pokračovat“ (nález sp. zn. IV. ÚS 114/96).

Třebaže nakonec nebylo žádosti o zachování státního občanství vyhověno, do nabytí právní moci rozhodnutí v této věci měla zachováno státní občanství také manželka E. C. paní J. C., a to jako manželka občana Československé republiky.

Ta si ovšem podala v únoru 1946 samostatnou žádost o zachování občanství, která měla v podstatě stejný osud, jako tomu bylo v případě jejího manžela, tedy zůstala *ad acta*.

Následně se začalo roztáčet druhé kolo toho, co je v žurnalistickém slovníku označováno jako „justiční maraton“.

Ten začal tím, že **Obvodní úřad Městské části Praha 1 nevyhověl v roce 1998 žádosti R. C. ze dne 9. 5. 1995 o pokračování v řízení o vrácení státního občanství jeho matky J. C. a odmítl vydat pro jmenovanou osvědčení o státním občanství České republiky. Proti tomu bylo podáno odvolání, jemuž bylo rozhodnutím, které vydala I. O. jakožto vedoucí Odboru vnitřní správy Magistrátu hl. m. Prahy na základě návrhu vypracovaného M. S., právníčkou a hlavní městskou matrikářkou, vyhověno v lednu 1999**, a to zrušením prvoinstančního rozhodnutí, na základě výkladu § 4 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb., které oprávněně vycházelo z toho, že o žádosti, kterou J. C. podala jako manželka československého státního občana, resp. i samostatně dne 9. 2. 1946, nebylo dosud pravomocně rozhodnuto.

Na tomto základě mohli dědicové požádat o restituci majetků, k níž opravdu následně došlo.

Nezpochybnitelným faktem zůstává, že **správní orgány nevyužily žádného z prostředků, které příslušné procesní předpisy poskytovaly, k tomu, aby toto rozhodnutí zvrátily**, a v důsledku tohoto tristního postupu **zůstala jim jediná možnost, tj. ust. § 100 odst. 4 správního řádu, podle něhož lze, resp. je třeba nařídit obnovu řízení z moci úřední, bylo-li rozhodnutí dosaženo trestným činem** (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 134/2020).

Toho se měly úřednice magistrátu dopustit naplněním skutkové podstaty trestného činu maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti podle § 159 trestního zákona z roku 1961, protože nezjistily dostatečně všechny skutkové okolnosti pro vydání rozhodnutí ve věci státního občanství J. C. Na tomto základě na ně podalo Státní zastupitelství pro Prahu 1 žalobu, nicméně trestní stíhání zastavil nejprve Obvodní soud pro Prahu 1, jehož rozhodnutí potvrdil následně Městský soud v Praze s poukazem na promlčení trestního stíhání.

Proti tomu podal nejvyšší státní zástupce dovolání, jemuž Nejvyšší soud vyhověl. Oběma soudům zejména vyčetl, že nesprávně posoudily otázku promlčení, protože se nezabývaly vlivem účinku trestného činu v podobě způsobené škody na běh promlčecí doby, která se podle něj začala odvíjet až od okamžiku vydání restituovaného majetku, nikoli vydání restitučního rozhodnutí, přičemž shledal, že existuje příčinná souvislost mezi jednáním obou obviněných a vznikem škody, která státu vznikla vydáním restituovaného majetku (usnesení sp. zn. 3 Tdo 1434/2015).

Nicméně v roce 2017 obvodní soud trestní stíhání zastavil a jeho stanovisko následně potvrdil i městský soud. Obě instance konstatovaly, že k jednání obviněných došlo bezmála 15 a půl roku před zahájením trestního stíhání, v důsledku čehož je jeho společenská škodlivost podstatně snížena, a zejména pak to, že účelem trestního stíhání není v daném případě veřejný zájem společnosti na ochraně před pachateli trestných činů, nýbrž dosažení odsuzujícího rozsudku, kterým by bylo umožněno zrušit rozhodnutí magistrátu z roku 1999, jímž bylo potvrzeno státní občanství J. C., a tím zvrátit restituci majetku.

Proti tomu podal nejvyšší státní zástupce dovolání, kterému Nejvyšší soud vyhověl (usnesení sp. zn. 3 Tdo 39/2018). Celkově lze konstatovat, že jeho argumentace (kterou ostatně prakticky doslova opakoval i ve svých dalších třech rozhodnutích v této věci) je, eufemisticky řečeno, hodná polemiky. Dovodil především, že v důsledku nesprávného postupu obou úřednic vznikla státu škoda „v řádu desítek milionů korun spočívající ve vydání restituovaného majetku“, čili setrval na konstrukci, že je dána příčinná souvislost

mezi jejich jednáním a vznikem škody. Dovodil dále, že nedbalost, která měla vést ke vzniku škody, spočívala v tom, že si neověřily, že Okresní úřad v Jindřichově Hradci v roce 1998 nevyhověl žádosti R. C. o vydání osvědčení o státním občanství České republiky jeho otci E. C., což následně mělo být posuzováno i při řešení otázky občanství J. C., přičemž ovšem pominul fakt, že obžalované neměly vůbec možnost zjistit, že takové rozhodnutí bylo vydáno. Vytkl jim rovněž, že z plné moci advokátovi, která zahrnovala i zastupování v případném uplatňování restitučního nároku, měly usoudit, jaké důsledky může mít jejich kladné rozhodnutí, a nebyly zde dosti obezřetné a opatrné, třebaže si musely být vědomy, že nejde o běžný případ. Nejvyšší soud odmítl v otázce společenské škodlivosti a viny obou obviněných vzít v potaz, že od vydání rozhodnutí do zahájení trestního stíhání uplynulo více než půldruhého desetiletí, což by podle něj mělo mít význam pouze pro posouzení výše trestu. Podiv vyvolává jeho závěr, že není dán důvod pro zastavení trestního stíhání, protože tím, že obžalované nesouhlasí s trestní podstatou svého jednání, nelitují ho, brání se, tak nevedou řádný život, jak to požaduje § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu.

Věc se tedy opět vrátila na svůj počátek a obvodní soud uznal obě vinnými z výše zmíněného deliktu a uložil jim trest odnětí svobody v délce tří měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu jednoho roku (rozsudek sp. zn. 3 T40/2015). Tento rozsudek však zrušil Městský soud v Praze s poukazem na to, že skutek není trestným činem, protože u obou obviněných nebyla naplněna subjektivní stránka ani v podobě nedbalosti (rozsudek sp. zn. 67 To 208/2019).

Jeho rozsudek opět napadl dovoláním nejvyšší státní zástupce, jemuž Nejvyšší soud vyhověl usnesením sp. zn. 3 Tdo 134/2020, jímž byla záležitost vrácena městskému soudu. Fakticky přitom pouze opakoval svoje předchozí závěry a argumentoval, nijak ovšem přesvědčivě, zejména tím, že obě obviněné nejsou stíhány pro „samotný právní názor“, ale pro „nesprávně vedené řízení“, protože rozhodly bez zjištění podstatných skutkových okolností, které byly významné, v důsledku čehož dospěly k nesprávnému právnímu závěru ohledně řešení otázky, protože „nepostupovaly s náležitou pečlivostí a nezbytnou mírou obezřetnosti, kterou bylo možné na nich coby veřejných činitelích požadovat a od nich očekávat“. Jak je ovšem patrné, přijetí takové konstrukce by znamenalo, že pokud by se právní názor přijatý některou ze správních instancí následně ukázal být nesprávný, byla by tím otevřena možnost trestního postihu toho, kdo rozhodnutí vydal, což je představa až absurdní. Na těchto stanoviscích nicméně setrval Nejvyšší soud i ve čtvrtém rozhodnutí v této věci, kdy odmítl dovolání obou odsouzených (sp. zn. 3 Tdo 269/2021).

Celá záležitost u řádných soudů skončila až poněkud posměšně vyznívajícím rozsudkem městského soudu, který sice ponechal v platnosti výrok obvodního soudu o vině, ale uložil trest odnětí svobody v délce 24 hodin, podmíněně odložený na jeden rok (rozsudek sp. zn. 67 To 208/2019). K tomu je vhodné dodat, že nechtěl-li tento soud, aby celý kolotoč pokračoval, zvolil zřejmě jediné racionální řešení.

Zcela jinak posoudil věc Ústavní soud, na který se obě úřednice obrátily, každá samostatně, s ústavní stížností, o nichž rozhodl v podstatě identickými nálezy sp. zn. III. ÚS 3296/21 a II. ÚS 3322/21, podle nichž bylo postupem soudů porušeno jejich právo na soudní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 a čl. 39

Listiny základních práv a svobod, a to vzhledem k tomu, že se právní závěry soudů v jejich rozhodnutích dostaly „do extrémního nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními“, konkrétně nebylo vůbec prokázáno, že by se stěžovatelky inkriminovaného jednání dopustily.

Ústavní soud předně upozornil na to, že **žádný ze soudů se nevypořádal se stěžejní otázkou, jaký důležitý úkol měl být jednáním stěžovatelek zmařen, resp. čím se důležitost tohoto úkolu v daném případě lišila od běžné rozhodovací činnosti.** Zdůraznil, že jako obecná zásada platí, že je povinností každého veřejného činitele postupovat a rozhodovat v souladu s právními předpisy, a dojde-li snad k případnému porušení této povinnosti v rámci běžné rozhodovací činnosti, není to možné bez dalšího kvalifikovat jako naplnění skutkové podstaty trestného činu maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti. Tomu lze nepochybně jen přitakat, protože k nápravě vad slouží především opravné prostředky v dané sféře činnosti orgánů veřejné moci a trestní postih je až *ultima ratio* při opravdu závažném porušení této povinnosti, k čemuž v daném případě nedošlo.

Jak zmíněno, Nejvyšší soud dovodil, že obě úřednice nejsou stíhány za právní názor, nýbrž pro nesprávně vedené řízení, což však Ústavní soud odmítl. Jednoznačně dospěl k závěru, že jejich postup byl standardní a verdikt náležitě odůvodněný. Jestliže dospěly k závěru, že řízení ve věci J. C. nebylo nikdy pravomocně ukončeno, což je zcela nepochybné, protože příslušné orgány vydávaly po celou dobu pouze neformální sdělení, byl jejich závěr o trvání státního občanství J. C. správný a v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 114/1996. Ústavní soud pak opakovaně podtrhl, že **jejich výklad právní úpravy vyjadřuje určitý právní názor, který jakkoli nemusí být považován za správný, nemůže zakládat trestní odpovědnost.**

Zásadně pak odmítl tvrzení, že měla být věnována zvláštní pozornost obsahu plné moci advokátovi, která kromě generální plné moci obsahovala i speciální zmocnění k zastupování ve věci restitučních nároků, protože si měly uvědomit další možné důsledky rozhodnutí. Pokud by totiž byl takový závěr akceptován, pak by vlastně byla předjímana určitá možnost dalšího postupu, totiž zahájení restitučního řízení, a správní orgány by tak přestaly být nestranné. K tomu se sluší dodat, že v polovině 90. let minulého století, kdy byly restituce v plném proudu, bylo takové znění plné moci advokátovi běžnou záležitostí.

Klíčové je to, že **trestní řízení bylo vedeno účelově**, protože příslušné správní orgány, zejména pak Ministerstvo vnitra, nevyužily svojí indolencí možnosti napravit podle nich vadné rozhodnutí v rámci probíhajícího správního řízení, a proto byly následně hledány jiné varianty, jak situaci řešit, což ovšem není vyhledávání trestní odpovědnosti stěžovatelek. **Dovození nezá-**

konnosti rozhodnutí je záležitostí správních orgánů, nikoli soudů v rámci trestního řízení, protože ty by měly zasahovat až v případě „ochrany elementárních právních hodnot před činy zvláště škodlivými pro společnost, kdy neexistuje jiné řešení než trestněprávní“. Ústavní soud uzavírá konstatováním, že dané řízení nebylo nijak specifické, ale běžné a žádný důležitý úkol nebyl zmařen, takže k naplnění skutkové podstaty trestného činu podle § 159 trestního zákona nedošlo.

K uvedeným judikátům je třeba dodat ještě **dvě poznámky. Tou první je trestní postih M. S., která připravila pro konečné rozhodnutí pro vedoucí odboru vnitřní správy koncept rozhodnutí.** Je všeobecně známo a ví to snad každý student právnické fakulty, resp. i jiných společenskovedních oborů, že **rozhodování v oblasti veřejné správy je ovládáno principem monokratickým, který umožňuje, aby se na přípravě rozhodnutí podílely různé osoby, ale odpovědnost za ně vždy zůstává na vedoucím daného úřadu** (např. D. Hendrych a kol.: Správní věda. Teorie veřejné správy, Wolters Kluwer, Praha 2014, str. 121; J.-L. Autin Ribot, C. Droit: Administratif général, LexisNexis Litec, Paris 2005, str. 34-35). Již tento fakt sám o sobě vylučuje, aby dotyčná mohla být stíhána za to, že zmařila nebo podstatně ztížila splnění důležitého úkolu, protože to by mohlo způsobit až pravomocné rozhodnutí, které nevydala.

Tou druhou je otázka, o jaké jednání, v jehož důsledku dojde ke zmaření nebo podstatnému ztížení splnění důležitého úkolu, se má jednat a má-li být vůbec kriminalizováno, jak je dáno i v § 330 tr. zákoníku, již i vzhledem k tomu, že vágně formulovaná skutková podstata otevírá možnost účelové aplikace, jak se dělo v daném případě (P. Mates, M. Kopecký: Mimořádné opravné a dozorní prostředky ve správním řízení, Leges, Praha 2022, str. 70-72; O. Novotný, A. Dolenský, F. Púry, S. Rizman, J. Terryngel: Trestní právo hmotné, II. Zvláštní část, Codex, Praha 1997, str. 171-172).

Jistým „královským klepnutím přes prsty“ je závěr Ústavního soudu ve věci sp. zn. III. ÚS 3296/21, jímž se Nejvyššímu soudu ukládá, aby nesl náklady spojené s uplatňováním práva účastnice řízení, protože jeho protiústavní zásah do jejich práv shledal jako výjimečně závažný.

❖ Autorem glosy je doc. JUDr. Pavel Mates, CSc., pedagog na Vysoké škole finanční a správní Praha a na FSE UJEP v Ústí nad Labem.

Mnoho dalších soudních rozhodnutí najdete v Advokátním deníku – advokatnidenik.cz v rubrice Judikatura.

Oba judikáty najdete v systému NALUS na stránkách Ústavního soudu www.usoud.cz. Ten první zde:

Ten druhý zde:

Wolters Kluwer | ASPI

www.aspi.cz

Argumentaci pro vaše kauzy najdete díky perfektně zpracovaným judikátům v ASPI propojenými na ostatní dokumenty

Glosa:

K rozhodnutí NS ohledně bezdůvodného obohacení z plnění na úkor jiného

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2023, sp. zn. 28 Cdo 654/2023

I. Základní vymezení problému

Dne 18. 4. 2023 vydal Nejvyšší soud (NS) ve věci vedené pod sp. zn. 28 Cdo 654/2023 usnesení, ve kterém se zabýval bezdůvodným obohacením, ke kterému došlo plněním na úkor jiného (ochuzeného). V daném případě byla dotčena nejen pravidla o bezdůvodném obohacení, ale i o nabytí od neoprávněného, což však soudy při rozhodování pominuly. V daném případě dospěly sice ke správnému výsledku, avšak používají argumentaci, která není přesná a v jiných případech by její uplatnění vedlo k nesprávným závěrům. **Tato glosa se kromě jiného snaží obecně poukázat na problém obohacení plněním na úkor jiného a možnosti jeho korektního řešení, které by obstálo i za modifikovaných skutkových okolností.**

II. Skutkový stav

Žalobkyně se po žalované domáhala vydání 7 100 ks poukázek (tzv. stravenek vystavených společností Sodexo Pass Česká republika, a. s.) o nominální hodnotě každé poukázky 100 Kč, event. zaplacení částky 710 000 Kč s příslušenstvím. Žaloba přitom směřovala na vydání konkrétních stravenek s konkrétními sériovými čísly.

Žalobkyně tvrdila, že dne 18. 6. 2014 uzavřela smlouvu se společností Sodexo Pass Česká republika, a. s., na základě které jí byly dodávány poukázky sloužící k úhradě benefitů pro zaměstnance. V lednu 2015 byla učiněna u této společnosti objednávka o nominální hodnotě 710 000 Kč, avšak poukázky (stravenky) nebyly doručeny žalobkyni, nýbrž žalované, která je měla převzít dne 29. 1. 2015. Za takto obdržené poukázky žalovaná žalobkyni neposkytla žádné protiplnění, čímž došlo k jejímu bezdůvodnému obohacení.

Žalovaná oponovala tím, že již od roku 2014 odebírá pro své zaměstnance poukázky sloužící k úhradě benefitů od společnosti LAMA eco, s. r. o. (dříve SYNERGY SOLUTION, s. r. o.), na základě rámcové smlouvy dle jednotlivých objednávek žalovanou učiněných. První rámcová smlouva byla uzavřena dne 29. 12. 2014 na rozsah 7 100 ks stravenek a plnění bylo sjednáno ve výši 710 000 Kč bez DPH + 12 % cena za zprostředkování. Společnost SYNERGY SOLUTION, s. r. o., dne 31. 12. 2014 žalované vystavila fakturu – daňový doklad č. 14301377 na částku 830 811,97 Kč (710 000 Kč bez DPH za stravenky, poplatek za zprostředkování 85 200 Kč bez DPH a 14 200 Kč jako poplatek za dopravu). Žalovaná

fakturu, která byla splatná dne 21. 1. 2015, uhradila dne 23. 1. 2015 v celkové částce 830 811,97 Kč a dne 29. 1. 2015 převzala ve svém sídle celkem 7 100 ks stravenek v nominální hodnotě 100 Kč. Soud prvního stupně vyšel též ze zjištění, že **mezi žalobkyní a žalovanou nikdy nebyl založen žádný smluvní vztah.**

Z popsaného skutkového stavu **jednoznačně neplyne, zda žalobkyně objednala individuálně určené stravenky** (s uvedením konkrétních sériových čísel), avšak protože se domáhala právě jejich vydání, **lze se tak domnívat.**¹

Současně není zcela zřejmé, kdo prodal žalované předmětné stravenky. NS totiž v narativní části rozhodnutí uvádí, že žalovaná platila společnosti SYNERGY SOLUTION, s. r. o., cenu za zprostředkování. To by napovídalo, že tato společnost nebyla prodávajícím ani že s ní nebyla sjednána komise. Kdo však prodávajícím byl, jasné není; proto dále budeme obecně používat pojem „dodavatel žalované“. Tímto zcizitelem však nebyla společnost Sodexo Pass Česká republika, a. s., protože nalézací soud uvedl, že dodavatelé žalobkyně a žalované byly odlišné osoby.

Stručně lze tedy skutkový stav shrnout tak, že **zatímco žalobkyně koupila konkrétní stravenky od společnosti Sodexo Pass Česká republika, a. s., právě tyto stravenky byly dodány na základě svébytného smluvního vztahu žalované s jejím dodavatelem.**

III. Rozhodnutí soudu prvního stupně a odvolacího soudu

Obvodní soud pro Prahu 4 jako soud prvního stupně žalobu zamítl. Dospěl přitom k závěru, že se žalovaná na úkor žalobkyně bezdůvodně neobohatila, neboť převzetím stravenek žalovaná jednala v dobré víře. Soud konstatoval, že i kdyby mělo dojít k záměně stravenek ze strany třetích osob, nemůže toto jít k tíži žalované, která přebírala stravenky bez označení konkrétního uživatele. Tyto stravenky převzala v dobré víře po dodání na základě smluvního vztahu se svým dodavatelem, odlišným od dodavatele žalobkyně, a proto nemohlo dojít k tvrzenému bezdůvodnému obohacení.

Městský soud v Praze jako soud odvolací rozhodnutí nalézacího soudu potvrdil. Zdůraznil, že žalobkyně byla ve smluvním vztahu se společností Sodexo Pass Česká republika, a. s., a pokud tedy skutečně nedostala od ní objednané a zaplacené plnění, bylo na ní, aby nesplnění smluvního závazku uplatnila právě u této společnosti. Oproti tomu žalovaná prokázala nejen převzetí plnění na základě existujícího smluvního vztahu, ale také zaplacení usku-
tečně dodávky. Odvolací soud přisvědčil i závěru soudu prvního stupně, že i pokud by žalovaná přijala na základě dobré víry plnění, které by jí nemělo příslušet, nemohlo by to jít k její tíži. Uzavřel proto, že v řízení nebylo prokázáno, že by žalovaná získala nějaké plnění bez právního titulu, příp. z titulu, jehož právní důvod následně odpadl; proto se na straně žalované nejednálo o bezdůvodné obohacení ve smyslu ust. § 2991 odst. 1 o. z.

1 Je třeba si povzdechnout, že rozhodnutí 28. senátu NS jsou i ve srovnání s jinými senáty NS často obtížně srozumitelná a neposkytují vždy dostatek základních informací k uchopení skutkového stavu, o který v daném případě jde. To bohužel snižuje srozumitelnost rozhodovací činnosti NS v oblasti práva bezdůvodného obohacení.

IV. Rozhodnutí NS

V glosovaném rozhodnutí NS nejprve obecně velmi stručně shrnul předpoklady nároku na vydání bezdůvodného obohacení. Pokusil se i blíže vymezit pojem spravedlivý důvod ve smyslu § 2991 odst. 1: „*Spravedlivým důvodem je platná smlouva, soudní rozhodnutí, správní akt anebo jiná relevantní skutečnost zakládající v rámci právního řádu nebo obecně uznávaných zásad (dobré mravy apod.) oprávněnost nabytí majetku (J. Bílková: § 2991 [Povinnost k vydání bezdůvodného obohacení a skutkové podstaty] in J. Bílková: Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2015, str. 38).*“

Ve vztahu ke konkrétní věci NS uvedl (bod 15): „*V projednávané věci účastnice řízení v žádném smluvním vztahu vázány nebyly, tudíž tvrzené bezdůvodné obohacení nemohlo žalované na úkor žalobkyně vzniknout z neplatné, zrušené nebo zdánlivé smlouvy. Nelze rovněž dovodit, že by se žalovaná obohatila bez právního důvodu, neboť přijaté plnění ve formě stravenkových poukázek bylo založeno na smlouvě s třetí osobou odlišnou od žalobkyně, jež vůči ní plnila kontraktační závazek. V poměrech žalované nelze konečně shledat, že by došlo k zákonu odporujícímu zmnožení jejího majetku, neboť za obdržené plnění, tj. objednané stravenky, vydala hodnotový ekvivalent v podobě dodavatelem fakturované částky, kterou zaplatila. Pokud žalobkyně za stravenkové poukázky cokoli zaplatila, aniž by jí byly jejím smluvním partnerem dodány, pak by byl splněn pouze jediný předpoklad pro vznik odpovědnosti za bezdůvodné obohacení, a to (tvrzená) majetková újma na straně žalobkyně. Jakýkoliv nespravedlivý důvod nabytí plnění (stravenek) ze strany žalované či příčinná souvislost mezi tvrzenou újmou a plněním, které bylo žalované poskytnuto ze strany třetí osoby, však zcela absentují. Jedná se přitom o kumulativní podmínky vzniku odpovědnosti za bezdůvodné obohacení.*“ [tučně zvýraznili aut.]

Námítku žalobkyně, že žalovaná neobdržela předmětné plnění (stravenky) od třetí osoby (společnosti SYNERGY SOLUTION, s. r. o.), posoudil soud jako skutkovou námítku, k jejímuž přezkumu není NS oprávněn.

V. Kritické zhodnocení

1. Kondikce z plnění a kondikce nikoli z plnění

Moderní dogmatika bezdůvodného obohacení rozlišuje dva typy kondikcí (tj. nároků z bezdůvodného obohacení), a to kondikci z plnění a kondikci nikoli z plnění. Kondikce z plnění zahrnují takové případy, kdy k obohacení došlo prostřednictvím plnění ze strany ochuzeného (plnění bez právního důvodu, plnění z právního důvodu, který odpadl nebo nenastal). Kondikce nikoli z plnění jsou pak ty případy bezdůvodného obohacení, které vznikly jiným způsobem než plněním ochuzeného obohacenému (zejména protiprávní užití cizí hodnoty nebo jiné případy obohacení ze zásahu do právní sféry jiného, vynaložení nákladu ve prospěch jiného). Mezi kondikce nikoli z plnění dokonce spadají i případy, kdy k obohacení došlo v důsledku plnění, avšak jiné osoby, než je ochuzený, nebo v důsledku plnění jiné osobě než obohacenému. Příkladem druhého případu je plnění za jiného, kdy ochuzený plní věřiteli dlužníka, a obohaceným přitom není příjemce plnění (věřitel), nýbrž dlužník; mezi ochuzeným (třetí osobou) a obohaceným (dlužník) tedy neexistuje vztah plnění, a proto se nejedná o kondikci z plnění.

Pro odlišení obou typů kondikcí je rozhodující vymezení pojmu plnění. Plnění předpokládá vědomé a účelově zaměřené rozmnožení cizího majetku.² Musí tedy jít nejen o vědomé,³ ale i o účelově zaměřené poskytnutí jisté výhody někomu jinému⁴ s tím, že i příjemce musí projevit vůli o tom, že poskytnutou majetkovou výhodu považuje sám za plnění vůči sobě (to alespoň tím, že takové plnění podnikne).⁵

Tato koncepce je sice již v judikatuře v základních rysech (spíše projevech) naznačena, avšak dosud se k ní NS nepřihlásil. Z uvedeného plyne ještě jeden závěr: pokud NS posuzuje otázku, komu bylo plněno, jen jako otázku skutkovou, pak to není přesné. **Vymezení pojmu plnění je čistě právní otázkou**, která je podrobena dovolacímu přezkumu. Skutkovými okolnostmi jsou ty, kdo komu poskytl majetkovou hodnotu, zda to bylo na pokyn jiného, zda přitom dal příjemci najevo, že plní jako pomocník jiného, atd. Z rozhodnutí však není jasné, co konkrétní dovolací námítka přesně obsahovala.

2. Přednost vztahů plnění

Rozlišování mezi kondikcemi z plnění a kondikcemi nikoli z plnění má mnoho velmi praktických důvodů. Specificky se totiž u obou typů kondikcí např. rozlišují právní důvody obohacení, osoby oprávněného a ochuzeného nebo předmět obohacení. Pro posuzovaný případ je přitom mimořádně důležité, že platí pravidlo, podle kterého existence vztahu plnění zásadně vylučuje, aby se subjekty tohoto vztahu mohly domáhat vydání bezdůvodného obohacení vůči třetí osobě; pouze omezeně též třetí osoba má právo na vydání obohacení, které někdo nabyl plněním od jiného, byť by to bylo bez právního důvodu působícího vůči třetí osobě.

Toto pravidlo se označuje jako **tzv. přednost vztahů plnění**. Důležité je, že sám vztah plnění se může realizovat na základě právního důvodu (např. na základě platné smlouvy), ale může být i sám bez právního důvodu (např. na základě neplatné smlouvy). Ve druhém případě se hovoří o tom, že kondikce z plnění mají přednost před kondikcemi nikoli z plnění.

Tato pravidla lze za současné právní úpravy dovodit z **§ 2993 a násl. o. z.** Přednost kondikcí z plnění před kondikcemi nikoli z plnění je zakotvena v § 2993. Z tohoto ustanovení plyne, že **plnění s vadným právním důvodem má být vypořádáno mezi poskytovatelem a příjemcem plnění**, tzn. nikoli vůči třetí osobě. Je důležité si uvědomit, že zákon používá obecně pojem plnění:

2 Např. Melzer, Csach in F. Melzer, P. Tégel a kol.: Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX. § 2894-3081, Leges, Praha 2018, komentář k § 2991, str. 1269-1271; H.-J. Wieling: Bereicherungsrecht, Vierte, aktualisierte Auflage, Springer, Berlin – Heidelberg 2007, str. 13.

3 Nevědomé rozmnožení majetku někoho jiného není kondikcí z plnění, ale typickou kondikcí nikoli z plnění, žalovatelnou přes skutkovou podstatu vynaložení nákladů ve prospěch jiného.

4 F. Schnauder: Leistung ohne Bereicherung? – Zu Grundlagen und Grenzen des finalen Leistungsbegriffs, Archiv für die civilistische Praxis, 187. sv., 1987, str. 142; S. Beck: Die Zuordnungsbestimmung im Rahmen der Leistung. Eine Untersuchung von erfüllungs- und bereicherungsrechtlichem Leistungsbegriff unter besonderer Berücksichtigung der Tilgungs- oder Zweckbestimmung als des finalen Elements einer Leistung, Duncker & Humblot, Berlin 2008, str. 350-351; R. Knieper: Recht der Kondiktionen: vergebliche Versuche, Bereicherung zu rechtfertigen, Kritische Justiz č. 2/1980, str. 119.

5 F. Melzer, V. Zoričáková: Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Obdo 57/2019 z 27. 11. 2019 (zmluva uzatvorená dozornou radou v mene spoločnosti a bezdôvodné obohacenie), Súkromné právo č. 5/2020, str. 204.

„Plnila-li strana, aniž tu byl platný závazek (...)“ Není proto nutné, aby se jednalo jen o plnění na základě neplatné nebo zrušené smlouvy. Může se jednat např. o plnění na základě domnělé zákonné povinnosti (např. někdo poskytne poškozenému náhradu škody v mylném domnění, že za škodu odpovídá podle § 2910).

NS však bohužel ve své judikatuře tuto obecnost kondicí z plnění stále přehlíží. Pořád totiž používá formulace vycházející z velmi nedokonale formulovaného § 457 obč. zák. č. 40/1964 Sb. a vyžaduje, aby se jednalo o plnění podle neplatné nebo zrušené smlouvy. Novou právní úpravu reflektuje jen do té míry, že připouští možnost plnění podle zdánlivé smlouvy. I v glosovaném rozhodnutí NS užívá svou standardní formulaci: „(...) v případě závazku z bezdůvodného obohacení vzniklého plněním (podle neplatné, zdánlivé či zrušené smlouvy) aktivní a pasivní věcná legitimace svědčí zásadně toliko smluvním stranám (...)“.

Z uvedeného plyne, že **pokud plnění vedlo k obohacení třetí osoby, pak poskytovatel plnění zásadně nemá vůči této třetí osobě právo na vydání bezdůvodného obohacení, toto právo má jen vůči příjemci plnění, pokud vůči příjemci absentoval právní důvod plnění.** Zda má třetí osoba povinnost vydat bezdůvodné obohacení, se řídí jejím vztahem k příjemci plnění; příjemce plnění by též byl v postavení ochuzeného. Tím, že si poskytovatel vybral příjemce svého plnění, určil i osobu, se kterou se bude vypořádávat, pokud bude absentovat právní důvod k nabytí plnění. Tuto zásadu potvrzuje § 2995 o. z., který z ní současně stanovuje výjimky. **Zákon tak otevírá cestu kondicci nikoli z plnění vůči třetí osobě jen tehdy, pokud byl ochuzený k plnění přiveden lstí, donucen hrozbou či zneužitím závislosti nebo pokud nebyl svéprávný.**

3. Plnění na úkor jiného a pravidla o nabytí od neoprávněného

Mohou však nastat i případy, kdy plnění nevede k obohacení třetí osoby (jiné osoby, než je příjemce plnění), nýbrž že se děje na úkor třetí osoby. K plnění tedy došlo zásahem do právní sféry třetí osoby, která na plnění nijak neparticipuje. Tato třetí osoba má postavení ochuzeného. Jen dílčím způsobem je tato situace řešena v **§ 2994 o. z.** Typickým případem, na který dopadá § 2994, je pronajmutí cizí věci bez souhlasu vlastníka třetí osobě. Pokud nájemce nabytí plnění (plnění užitné hodnoty věci) v dobré víře, pak se vlastník může domáhat vydání bezdůvodného obohacení jen vůči pronajímateli.

V daném případě již není omezení kondicce nikoli z plnění odůvodněno tím, že si ochuzený vybral osobu, vůči níž pak může uplatnit své nároky z bezdůvodného obohacení. Jak bylo uvedeno výše, ochuzený v těchto případech na plnění nijak neparticipuje. Důvodem omezení kondicce nikoli z plnění proto může být jen zvláštní ochrana příjemce plnění a poměrování jeho zájmů se zájmy ochuzeného.

Pokud jsme správně identifikovali skutkový stav, ze které-

6 Podmínky nabytí od neoprávněného dle § 1109 a násl. nebyly splněny již jen v tom ohledu, že žalobkyně předmětné stravenky „nezískala“, tj. nenabyla jejich držbu.

7 Pro úplnost uvádíme, že se domníváme, že § 1100 by měl být chápán jako případ nabytí od neoprávněného. S ohledem na to je třeba též toto ustanovení interpretovat a aplikovat.

8 Melzer, Csach in F. Melzer, P. Tégel a kol., op. cit. sub 2, komentář k § 2991, str. 1362.

9 L. Brim: Úvod do práva bezdůvodného obohacení, C. H. Beck, Praha 2022, str. 35.

ho soudy vycházely, jednalo by se též o typický případ plnění na úkor jiného. Žalobkyně kupní smlouvou nabyla vlastnické právo ke stravenkám a následně tyto její stravenky byly převedeny na třetí osobu nebo přímo na žalovanou. V takovém případě bylo plnění vůči žalované současně zásahem do právní pozice žalobkyně.

Pro úplnost uvedme, že pokud by žalobkyně vlastnické právo ke stravenkám vůbec nenabyla (např. by před jejich prodejem žalobkyni vlastnické právo k nim nabyla třetí osoba; u žalobkyně nebyly splněny podmínky nabytí od neoprávněného⁶), pak žalovaná nezasáhla do její právní pozice (relativní obligace z kupní smlouvy vůči ní nepůsobí), a není zde tedy žádný základ pro vznik nároku z bezdůvodného obohacení. V dalším výkladu však budeme pracovat s variantou nabytí od neoprávněného.

O. z. tyto případy plnění na úkor jiného **neřeší výslovně.** Na rozdíl od § 2994 totiž nejde jen o přenechání k užívání, nýbrž o **převod (zcizení) cizí hodnoty.** Řešení je tedy třeba dovodit z hodnotových rozhodnutí zákonodárce v jiných částech právního řádu.

Přitom je třeba rozlišovat dvě skupiny případů. První skupinu představují ty, u kterých dojde k nabytí vlastnického práva od neoprávněného. Druhou skupinu pak ty, u kterých se tato pravidla neuplatní, protože v nich nejde o převod vlastnického práva.

Skutkový stav glosovaného rozhodnutí nasvědčuje tomu, že jde o případ nabytí od neoprávněného. Pokud žalovaná koupila stravenky jako první, pak u ní došlo k nabytí vlastnického práva (konsenzuální princip, § 1099). Pokud s nimi následně bylo disponováno, pak se jednalo o nabytí od neoprávněného. Z tohoto hlediska není důležité, zda jde o tzv. dvojí prodej téže věci (§ 1100 odst. 1), nebo zda stravenky nabytí dodavatel žalované podle § 1109 a násl., nebo až sama žalovaná podle těchto pravidel.⁷ Z hlediska projednávaného případu je důležité, že smysl úpravy nabytí od neoprávněného zahrnuje nejen ochranu nabyvatele vůči vindikaci dosavadního vlastníka, ale i vůči jeho kondicci. Jinými slovy, **nabytí od neoprávněného vylučuje aplikaci pravidel o bezdůvodném obohacení vůči nabyvateli.** Nejen, že NS tento aspekt ve svém rozhodnutí nezmiňuje, ale ani neřeší, zda jsou splněny předpoklady nabytí od neoprávněného či zda žalovaná nabyla vlastnictví od oprávněného subjektu.

Došlo-li by následně k nabytí vlastnického práva žalovanou nebo třetí osobou, pak by došlo k zániku závazku následnou nemožností plnění, která by byla přičitatelná prodávajícímu, a žalobkyně by vůči němu měla právo na náhradu škody (§ 2913).

Pokud by se **nejednalo o případ nabytí vlastnického práva** (např. platba vlastního dluhu ukradenou platební kartou), pak je třeba analogicky aplikovat pravidla o nabytí od neoprávněného (tzv. paralelní hodnocení s úpravou nabytí od neoprávněného).⁸ V literatuře lze zaznamenat i názor, že by se měl analogicky aplikovat § 2994, podle kterého postačuje jen dobrá víra nabyvatele.⁹ Toto řešení však není správné, protože vytváří hodnotové rozpory v právním řádu. Zatímco § 2994 skutečně koresponduje s tím, jak právní řád chrání dobrověrný subjekt, který realizuje jen užitnou hodnotu věci (§ 996), tak pro celkové nabytí hodnoty (vlastnického práva) stanoví § 1109 a násl. přísnější podmínky (např. ohledně prokazování dobré víry, vylučuje ochranu u kradených věcí, pokud se nejedná o případ tzv. privilegovaného nabytí atd.).

S ohledem na úpravu nabytí od neoprávněného je třeba interpretovat i další normové soubory, které řeší vypořádání při zásahu do právní sféry jiného. Pokud bychom nezohlednili hodnotové rozhodnutí zákonodárce z úpravy nabytí od neoprávněného, zcela nedůvodně bychom řešili ochranu nabyvatele např. v případě, kdy

někdo koupí od zedníka kradené cihly, které si následně od něj nechá zabudovat do svého domu, a v případě, kdy se zedníkem uzavře jen smlouvu o dílo, v jejímž rámci tytéž kradené cihly budou zabudovány do jeho domu. Ve druhém případě by totiž nabyvatel nabytí vlastnické právo nikoli podle pravidel nabytí od neoprávněného, nýbrž na základě zpracování věci. Je třeba připomenout, že *de lege lata* jsou tyto případy výslovně řešeny v § 1077, který zakládá právo na náhradu, aniž by tento nárok výslovně podmiňoval dalšími předpoklady. Avšak potřeba hodnotově koherentního řešení i v tomto případě vyžaduje teleologickou redukci v závislosti na pravidlech nabytí od neoprávněného: pokud jsou splněny typické předpoklady, se kterými pracují § 1109 a násl., pak nárok na náhradu nevzniká. Pokud by zákon v § 1077 neobsahoval úpravu vypořádání, pak by se muselo provést podle pravidel o bezdůvodném obohacení podle výše uvedených zásad, tj. opět při zohlednění pravidel o nabytí od neoprávněného.

Shrňme tedy, že se soudy měly zabývat tím, zda došlo k nabytí stavenek od neoprávněného. Pokud k němu nedošlo a stavenky byly ve vlastnictví žalobkyně, pak měla nejen vindikaci, ale i kondikci (kondikce ze zásahu do právní sféry ochuzeného). Připomeňme, že konkurenci kondikce a vindikace zásadně nic nebrání, avšak české soudy (bezdůvodně) vycházejí z téměř absolutní subsidiarity kondikcí. Pokud došlo k nabytí vlastnického práva k předmětným stavenkám podle pravidel o nabytí od neoprávněného, pak již tato okolnost sama o sobě chrání nabyvatele před nároky dosavadního vlastníka z bezdůvodného obohacení. **Pokud žalobkyně vlastnické právo ke stavenkám vůbec nenabyla, pak žalovaná nezasáhla do její právní pozice (relativní obligace z kupní smlouvy vůči ní nepůsobí), a není zde tedy žádný základ pro vznik nároku z bezdůvodného obohacení.** Úvahy v tomto směru však v rozhodnutí NS absentují.

4. Koupě genericky určené věci

Pokud by žalobkyně nekupovala individuálně určené stavenky, nýbrž jen určité množství stavenek určených podle druhu, pak by dokonce následným prodejem téhož množství stavenek nemohlo dojít k zásahu do její právní pozice, žalobkyně by se jen mohla domáhat splnění vůči svému dodavateli.

5. Význam zaplacení ze strany žalované jejímu dodavateli

NS zdůraznil, že nelze shledat, že by došlo k zákonu odporujícímu zmnožení majetku žalované, „*neboť za obdržené plnění, tj. objednané stavenky, vydala hodnotový ekvivalent v podobě dodavatelem fakturované částky, kterou zaplatila*“. Je však třeba zdůraznit, že okolnost, zda za plnění bylo zapláceno, či nikoli, sama o sobě nehraje roli. Některé skutkové podstaty nabytí od neoprávněného sice vyžadují úplatné nabytí [např. § 1109 s výjimkou písm. d)], avšak např. ve smyslu § 1109 písm. b), který v daném případě mohl být naplněn, postačuje jen uzavření běžné smlouvy v obchodním styku, která je typicky úplatná. To však neznamená, že by úplata musela být skutečně splněna, postačuje jen vznik závazku z úplatné smlouvy. Pokud tedy podnikatel v rámci běžného obchodního styku disponuje jako neoprávněný, pak je nabyvatel chráněn, byť

by ještě své plnění podnikateli neposkytl. Bezdůvodně obohacený vůči vlastníkovi bude zcizitel, který stále může požadovat poskytnutí protiplnění po nabyvateli.

Okolnost, že žalovaná již poskytla protiplnění, není relevantní ani u dalších skutkových možností, které se z glosovaného rozhodnutí podávají. Zdůraznění této skutečnosti tak jen může vyvolat nesprávný dojem o předpokladech nároku z bezdůvodného obohacení: žalovaná, která byla v dobré víře, by byla chráněna, i když by za jí dodané stavenky dosud nezaplatila.

6. Újma ochuzeného jako předpoklad bezdůvodného obohacení?

NS v rozhodnutí opět uvádí zastaralou tezi, která byla v doktríně i v zahraniční praxi již mnohokrát vyvrácena,¹⁰ a sice že předpokladem pro vznik odpovědnosti za bezdůvodné obohacení je majetková újma na straně žalobkyně. Stranou necháme, že NS stále užívá pojem odpovědnost, se kterým pracoval obč. zák. č. 40/1964 Sb., a to jen do tzv. velké novely z roku 1991 (odpovědnost za neoprávněný majetkový prospěch). Nárok na vydání bezdůvodného obohacení však může vzniknout i v případě, kdy ochuzenému žádná majetková újma nevznikla. Jako učebnicový příklad lze uvést případ, kdy někdo užívá cizí vyasfaltovaný pozemek k parkování svého vozidla po dobu, kdy vlastník svůj pozemek vůbec nevyužívá. V tomto případě užíváním pozemku nevznikla vlastníkovi žádná majetková újma: nedošlo ke zhoršení věci, nemusel v důsledku toho nic vynaložit, neušel mu žádný majetkový prospěch. Přesto má právo na vydání bezdůvodného obohacení, které získal konzumací užitné hodnoty jeho pozemku ten, kdo na tomto pozemku protiprávně parkoval.

VI. Závěr

Glosované rozhodnutí podává jen velmi omezený pohled na skutkový stav, ze kterého vychází. Přesto jsou však v jeho odůvodnění patrné problémy, se kterými se dnešní rozhodovací praxe v oblasti bezdůvodného obohacení potýká. Jsou jimi kromě jiného nedostatečné rozlišování kondikcí z plnění a kondikcí nikoli z plnění a s tím související vlastní vymezení pojmu plnění, dále uvědomění si souvislosti bezdůvodného obohacení a úpravy nabytí od neoprávněného, a konečně často mechanické přebírání vymezení předpokladů bezdůvodného obohacení ze staré právní úpravy a překonané právní doktríny.¹¹

❖ Autory komentáře jsou doc. JUDr. PETR TĚGL, Ph.D., a doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph.D. Oba jsou advokáty a současně působí na Katedře soukromého práva a civilního procesu Právnické fakulty UP v Olomouci.

10 Např. Melzer, Csach in F. Melzer, P. Těgl a kol., op. cit. sub 2, komentář k § 2991, str. 1288-1289; vč. dalších odkazů.

11 Příspěvek je výstupem projektu APVV-20-0171 *Konkurenci nároků z deliktů a kvázideliktů v mimozmluvných vztazích a na pomezí zmluvního a vecného práva*.

Mnoho dalších soudních rozhodnutí najdete v Advokátním deníku – advokatnidenik.cz v rubrice Judikatura.

Celý judikát najdete na stránkách Nejvyššího soudu www.nsoud.cz:

Jakub Handrlica: Úvod do mezinárodního práva správního

C. H. Beck, Praha 2022, 176 stran, 390 Kč.

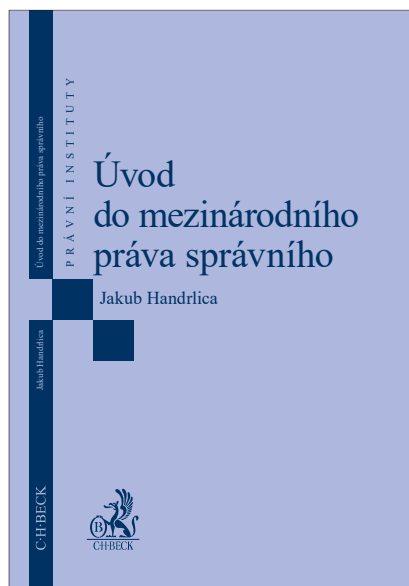
Na podzim loňského roku byla v nakladatelství C. H. Beck vydána monografie *Úvod do mezinárodního práva správního*, jejímž autorem je prof. JUDr. Jakub Handrlica, Ph.D., LL.M., DSc. Vzhledem k tomu, že se jedná o **vůbec první publikaci, která přináší komplexnější pohled na existenci cizího prvku ve vztazích vnitrostátního správního práva**, zaslouží si podrobněji představit.

Její autor Jakub Handrlica působí jako profesor na Katedře správního práva a správní vědy Právnické fakulty Univerzity Karlovy a od roku 2022 je vedoucím jmenované katedry. Mezi aktuální oblasti jeho odborného zájmu patří mezinárodní právo správní, srovnávací správní právo, energetické právo, právo nových technologií či právní futurismus.

Recenzovaná publikace se věnuje mezinárodnímu právu správnímu, které doposud nebylo (na rozdíl od mezinárodního práva soukromého) v české odborné literatuře komplexněji zpracováno. Přitom autor korektně poukazuje na to, že nejen ve vztazích práva soukromého, ale i ve vztazích práva správního se může vyskytovat prvek s vazbou na zahraniční právní úpravu, přičemž v tomto směru lze sledovat rostoucí tendence. Takovými prvky jsou např. oprávnění řídit motorové vozidlo nabyté podle cizího práva, nabytí vysokoškolského vzdělání na zahraniční univerzitě, existence veřejného zdravotního pojištění v cizině či označení klenotu ze zlata nebo z jiného drahého kovu puncovní značkou příslušným zahraničním orgánem. Problematika nabytí na aktuálnosti v důsledku masivního přílivu osob z území Ukrajiny. Tento příliv současně implikoval zvýšenou frekvenci výskytu aktů ukrajinské správy ve vztazích upravených naším správním právem.

Vnitrostátní právní normy z oblasti správního práva na existenci těchto prvků reagují tím způsobem, že přiznávají cizímu právu důsledky i v našich právních vztazích, přičemž tyto normy nejsou v českém právním řádu nijak kodifikovány, ale naopak je lze najít v desítkách předpisů správního práva. Předmětná monografie by proto dle slov autora měla být prvním pokusem o systematické uchopení této problematiky v naší odborné literatuře.

V kapitole první nazvané *Pojem mezinárodního práva správního* (str. 5 až 28) autor vymezuje základní terminologii, zabývá se

mezinárodním právem správním jako specifickou právní disciplínou a vymezuje jeho vztahy k jiným oblastem správního práva a k jiným právním odvětvím (právu mezinárodnímu, evropskému a mezinárodnímu právu soukromému). Přestože by se mohlo zdát, že první kapitola bude pouhým úvodem, v němž bude mezinárodní právo správní jednoduše definováno, není tomu tak. Samotné vymezení pojmu je totiž poměrně náročné, což ostatně autor přiléhavě dokládá na citátu Karla Neumeyera zařazeném na začátku publikace: „*Mezinárodní právo správní, nebo cokoli, co je nazýváno podobnými pojmy, není nic jiného než právní přelud.*“ Pokud jde o složitost pojmu mezinárodní právo správní, považují za důležité uvést, že adjektivum mezinárodní by mohlo evokovat, že se jedná o součást mezinárodního práva, avšak takové úvahy by byly nesprávné. Autor pojem blíže vymezuje na str. 6: „*Mluvíme-li o mezinárodním právu správním, myslíme tím – obdobně jako je tomu v případě mezinárodního práva soukromého – právní rámec vytvořený v jednotlivých národních jurisdikcích. Mezinárodní právo správní ve smyslu, jak je prezentováno v této publikaci, tedy nemá univerzální ani regionální charakter. Naopak, mezinárodní právo správní chápeme jako součást práva vnitrostátního; jeho cílem je upravit právní vztahy mezi státem na straně jedné a jednotlivcem na straně druhé.*“ Jinými slovy, **na mezinárodní právo správní je třeba nahlížet jako na specifickou součást zvláštní části vnitrostátního správního práva, a právě v tomto významu je o něm v předmětné monografii uvažováno.**

Ve druhé kapitole – *Předmět mezinárodního práva správního* (str. 29 až 71), se autor věnuje předmětu mezinárodního práva správního, kterým jsou **vztahy správního práva mezi státem a jednotlivcem, ve kterých dochází k aplikaci cizího**

práva. Autor v jednotlivých podkapitolách vymezuje základní charakteristické prvky těchto vztahů, kterými jsou cizí právo (*lex loci extera*) a prvek práva cizího státu.

Ve třetí a čtvrté kapitole, které jsou nazvány *Přímá aplikace cizího správního práva* (str. 72 až 90) a *Nepřímá aplikace cizího správního práva* (str. 91 až 116), **autor analyzuje dvě základní formy aplikace cizího práva** a věnuje se vybraným vztahům, které jsou realizovány na našem území. V úvodních podkapitolách se zabývá reflexí této problematiky v odborné literatuře, z níž jednoznačně vyplývá, že komplexnější zpracování v české odborné literatuře doposud scházelo. Lze ocenit, že se autor v obou kapitolách podrobně věnuje zajímavým aplikačním problémům. Z hlediska přímé aplikace je pozornost věnována těmto konkrétním problémům: zjišťování obsahu cizího práva, náhradní právo za nezjištěné cizí právo, dosah odkazu na cizí právo, postavení cizího práva k zákonnosti rozhodování, výhrada veřejného pořádku. Z hlediska nepřímé aplikace jsou pak rozebrány tyto konkrétní problémy: nulita, přezkum zákonnosti, opravné prostředky, ochrana práv prostředky správního soudnictví, odpovědnost státu za škodu. Obě podkapitoly jsou zajímavé nejen z hlediska teoretického, ale rovněž z hlediska aplikačního, jelikož přímá i nepřímá aplikace představuje nesnadný úkol, který může přinášet řadu problémů.

V poslední, páté kapitole, nazvané *Souviselící problémy* (str. 117 až 135), se autor ve třech podkapitolách zabývá problémy, které s tématem mezinárodního práva správního bezprostředně souvisí. V první podkapitole se věnuje **normativní extraterritorialitě předpisů správního práva**, v podkapitole druhé **cizím správním orgánům v tuzemsku** a konečně v poslední podkapitole **tuzemským správním orgánům v cizině**. Pokud jde o rozhodovací činnost cizích správních orgánů na našem území či našich správních orgánů na cizím území, vždy je třeba vypořádat se se stěžejní otázkou aplikovatelného práva. K jejímu řešení autor představuje různé modely aplikace právních předpisů, pročež i tato kapitola je z teoretického i aplikačního pohledu velmi zajímavá a přínosná.

Z hlediska formálního má recenzovaná publikace přehlednou strukturu a jednotlivé kapitoly i podkapitoly jsou logicky provázané. Monografie obsahuje bohatý poznámkový aparát a je třeba podtrhnout, že naprostou většinu zdrojů představuje zahraniční odborná literatura. Autor navíc publikací uvádí řadu příkladů s odkazy

na konkrétní právní předpisy, což je žádoucí pro praktické uchopení tématu.

Dle mého názoru je recenzovaná publikace jedinečná, a to hlavně ze tří důvodů. Za prvé, ucelené dílo tohoto zaměření doposud v české odborné literatuře scházelo. Za druhé, jedná se o vhodné propojení právní teorie s praxí, a publikaci tedy ocení jak akademici, tak i osoby působící v aplikační praxi. Za třetí, autor pracoval s mimořádně vysokým počtem zahraničních zdrojů, čímž českému čtenáři přehledně (a na jednom místě) zprostředkoval závěry zahraničních autorů, které se vztahují k řešenému tématu.

Recenzovanou monografii tedy hodnotím jako velmi poctivé a pečlivé zpracování vybrané problematiky, což čtenářům umožní nahlédnout na mezinárodní právo správní skutečně komplexně v mnoha souvislostech. Jsem přesvědčen o tom, že ji ocení nejen čtenáři z řad akademiků, ale i úřední osoby, soudci, advokáti a taktéž může být zdrojem i pro legislativce.

❖ JUDr. Ing. MARTIN ADAMEC, Ph.D., LL.M., odborný asistent na Katedře správního práva a správní vědy Právnické fakulty Univerzity Karlovy a advokát v Praze

Rudolf Manik: Z dokumentov slovenskej advokácie v epoche socializmu

Michal Vaško – VYDAVATEĽSTVO, Prešov
2022, 605 stran.

Jeden z předních historiků slovenské advokacie a pravidelný referent na každoroční konferenci o historii advokacie, košický advokát JUDr. Rudolf Manik, PhD., MBA, MHA, předkládá nejen advokátské obci a zájemcům o dějiny advokacie další svoji zajímavou publikaci, věnovanou tentokrát **interním předpisům – dnes bychom řekli stavovským předpisům – z období tzv. socialistické advokacie**. Ačkoliv výběr pramenů je zaměřen na advokacii na Slovensku, zejména pro období do roku 1968, tedy za dobu, kdy byla Československá socialistická republika unitárním státem, se jedná o dokumenty, které se váží i k dějinám advokacie v českých zemích.

V úvodu Rudolf Manik připomněl, že „pre tých niekoľko desiatok doposiaľ žijúcich advokátov, advokátskych koncipientov a advokátskych čakatelov, pamätajúcich si výkon svojho povolania v dobe neslobody, môže byť pripomenutie časov dávno minulých reminiscenciou na neľahké zastupovanie klientov pred novembra 1989“. Zatímco pro tuto zmi-

ňovanou generaci soubor textů může být připomenutím paměti, pro mladší generace se již jedná o historické prameny, s jejichž aplikací nepřišly ve své praxi do styku.

Rozsáhlá kniha začíná přehledem usnesení Ústředí slovenské advokacie platných k 31. březnu 1989, vydaných „*len pre vnútornú potrebu Ústredia slovenskej advokácie*“. Tento přehled je zároveň obsahem anotované sbírky, která přináší texty celkem **61 usnesení Ústředí československé advokacie ze starší a Ústředí slovenské advokacie z novější doby, jeden pokyn Ústředí československé advokacie a čtyři opatření výborů příslušných Ústředí**. Tyto předpisy jsou podle obsahu rozděleny do skupin podle toho, zda upravují kádrový úsek, mezinárodní úsek, úsek právní pomoci a výchovy, úsek řízení, úsek kontroly a ekonomický úsek.

Z usnesení upravujících kádrový úsek na čtenáře dýchne hned z úvodu usnesení č. 1/1967 výboru Ústředí československé advokacie ze dne 18. ledna 1967 o kádrové práci, kádrové, osobní a prvotní evidenci, duch dobové ideologie a frazeologie:

„*Úspěšné plnění náročných úkolů advokacie při budování vyspělé socialistické společnosti do značné míry závisí na správném výběru a rozmístování pracovníků advokacie a na jejich výchově, zaměřené k prohlubování politické vyspělosti a odborného vzdělání. Správné provádění kádrové politiky je jednou ze základních součástí veškeré řídicí činnosti,*“ uvádí se zde a následuje odkaz na usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Československa o kádrové práci.

Z usnesení zařazených do první části stojí pak za pozornost i *uznesenie Ústredia slovenskej advokácie z 28. apríla 1976 č. 1/1976, kárny poriadok*, které vedle jiného usnesení o komplexním hodnocení kádrů v advokacii působí jako běžný procesní předpis pro dvojinstanční kárné řízení.

„*Pri posudzovaní oddanosti socialistickému zriadeniu ČSSR patrí medzi základné kritériá posúdenie: triednosociálny pôvod, prostredie v ktorom uchádzač vyrastal, angažovanosť rodičov prípadne súrodencov v prospech budovania socializmu, členstvo a aktivita v KSČ, SZM, ROH, ZČSSP, SZŽ, JSP, SZPB, prípadne v ďalších organizáciách NF,*“ podává se z čl. 2 *uznesenia výboru Ústredia slovenskej advokácie zo 7. februára 1989, č. 1/1989, o predpokladoch pre prijatie za advokátskeho koncipienta*. V této souvislosti si nelze odpustit poznámku, že pro dnešního advokátního koncipienta se v řadě případů jedná o nerosrozumitelné zkratky, natožpak aby se nyní přihlíželo k tomu, zda je koncipient angažován ve Svazu československo-sovětského přátelství (slovenská zkratka ZČSSP).

Pozornému čtenáři kromě jiného přináší soubor dokumentů i jména funkcionářů československé a slovenské advokacie, kteří shromážděná usnesení, platná ještě krátce před listopadem 1989, podepsali: předseda Ústředí československé advokacie Zdeněk Hrazdira, místopředsedové Ústředí československé advokacie Vladislav Vrba a Jiří Melichar, předsedové Ústředí slovenské advokacie Vojtech Telek, Štefan Ozimý a Anton Blaha.

Lze konečně říci, že z Manikovy publikace si může čtenář učinit obraz, jak si chod advokacie představovali či jak jí vůči stranickým a státním orgánům prezentovali ti, kteří stáli v jejím čele, na straně druhé je však nutné vzít v úvahu, že řada těchto usnesení nebyla v praxi dodržována a mnohé ideologicky zaměřené pasáže fakticky zůstaly pouze na papíře. Nelze též přehlédnout autorem v úvodu zmiňovaný údaj, že na Slovensku působilo v roce 1961 144 advokátů, k čemuž je možné dodat, že tento počet se do roku 1989 výrazně nezměnil, takže – obrazně řečeno – před listopadem 1989 platné interní předpisy měly přibližně čtyřnásobný počet stran ve vztahu k počtu tehdejších slovenských advokátů...

Vydání dnes naštěstí již dávno zrušených předpisů má několikerý význam, jednoznačně však převažuje varování, jak dalece až lze v totalitním režimu zbavit advokacii nezávislosti, která se v současné době jeví jako zcela samozřejmý atribut tohoto, pro ochranu demokracie, právního státu, lidských a základních práv předurčeného noblesního povolání. I jen z tohoto důvodu lze práci Rudolfa Manika ocenit a zájemci nejen o historii advokacie ji vřele doporučit.

❖ JUDr. PhDr. STANISLAV BALÍK, Ph.D., advokát, právní historik, děkan Fakulty právnické ZČU v Plzni

**Petr Ševčík, Jan Malast,
Bohumil Poláček a kolektiv:
Zákon o znalcích, znaleckých
kancelářích a znaleckých
ústavech. Praktický komentář**

Wolters Kluwer ČR, Praha 2023, 288 stran,
650 Kč.

Je vskutku sympatické, když kniha označená jako *praktický komentář* opravdu přináší text, který je s klidným svědomím možné nazvat *praktickým komentářem*. V dobách, kdy v čokoládě není kakao a v telecích párcích nenalezneme žádné telecí, je každá shoda informace na obalu se skutečným obsahem vítaným vpádem férovosti do jinak poněkud narušeného světa.

Mezi významy zdánlivě jednoduchého pojmu *praktický* totiž patří vedle v podstatě tautologického výkladu *vztahující se k praxi*, také důležitější *mající smysl pro realitu*. Ještě jednodušeji řečeno: *použitelný v reálném životě*. A jak víme již od postavy Mefistofela z Fausta od Johanna Wolfganga Goetha: Šedivé, drahý příteli, jsou všechny teorie, a zeleň života je zlatý strom. Což v právu platí možná ještě více než kdekoliv jinde. Z vlastní zkušenosti vím, že naplnit zadání praktičnosti není v odborné literatuře vůbec jednoduché. Proto s potěšením a gratulací mohu konstatovat, že autor-skému kolektivu recenzované publikace se podařilo nelehké zadání naplnit a že alespoň tentokrát reklama nelže. Čtenář dostává skutečně použitelnou příručku.

O tom však ještě později.

Přednostně nelze pominout jeden rys publikace, který velmi zajímavým způsobem ilustruje atmosféru kolem celého zák. č. 254/2019 Sb. I jen málo pozorný čtenář nemůže přehlédnout, jak často autoři doporučují předkladateli a logicky tedy následně i zákonodárci provést v dikci zákona (a stejně tak ve znění souvisejících předpisů) určité změny či upřesnění. Za poznámku stojí, že na rozdíl od některých jiných legislativních textů, týkajících se citlivých témat a oblastí, nebyl zákon o znalcích v legiscvakanní lhůtě (9. října 2019 až 1. ledna 2021) novelizován. Netvrdím, že novelizace před účinností je něco, co je v českém kontextu na denním pořádku, ale třeba takový insolvenční zákon by mohl vyprávět. Ten byl přímo novelizován jednou (posunutí účinnosti o půl roku) a nepřímo třikrát. Jinak řečeno, dosud nevznikl u zákona o znalcích prostor, který by umožnil ujasňující a upřesňující zásahy do textu.

I zde platí, že změny, které autoři diskutují jako vhodné, jsou vesměs změny usnadňující *praktické používání zákona*, tedy takové, které by zjednodušily a vyjasnily fungování celého systému.

Namátkou lze jmenovat výčitku vůči předkladateli, že **nebyl vydán převodový klíč předchozích znaleckých oprávnění do nového systému**. Jistě, není pochyb, že takový třebas pouze orientační heslovník rozsahu nových znaleckých oprávnění by velmi pomohl všem uživatelům zákona. Jak je asi zřejmé, v mnoha technických oblastech je situace vcelku jasná a přehledná (neboť beton je beton), v řadě oblastí, které můžeme nazvat duševními či společenskými (včetně ekonomické problematiky), však pracujeme s pojmy poněkud méně konkrétními. Přednostně tam tedy mohou vznikat nejasnosti a nedorozumění.

Jak již bylo naznačeno, hovoříme zde o *praktickém komentáři*, který skutečně naplňuje tento popis. Pro příklad si vezměme pasáž týkající se otázky **odměny** znalce v případě **spěšnosti** (§ 25) vypracování posudku, tedy po novu v případě, kdy je požadováno **urychlené zpracování**. Tehdy je snad situace vcelku přehledná, co však tehdy, kdy není výslovně požadavek deklarován (neboť soud coby orgán veřejné moci neshledává v danou chvíli nutnost výslovného zdůraznění), ale soud zároveň uvede lhůtu, která se ukáže být kratší, než by bylo oprávněné na daný posudek požadovat při rychlosti dejme tomu standardní? Autoři nabízejí hned několik možných řešení, přičemž zdůrazňují, že orgán veřejné moci v podobných případech těžko může trvat na doslovném čtení zákona a měl by do úvahy brát konkrétní okolnosti.

Nesporně jednou z dalších velmi zajímavých a zároveň praktických pasáží je hned následující (§ 28) problematika **fyzické přítomnosti znalce při jednání** a srovnání různorodých řešení této věci v zákoně o znalcích a v předpisech jiných (namátkou v občanském soudním řádu). A přímo mimořádně podnětná je část diskutující (to slovo přesně vystihuje tento případ) **problematiku výtek** (§ 37) a jejich udělování ze strany dohledového orgánu. Vskutku je nutné analyzovat, co se může skrývat za pojmem **drobný poklesek v chování**, zvláště v případech, že (jak autoři zdůrazňují) jen těžko lze najít v zákoně místo, kde by bylo vysvětleno, oč se má jednat. Nesporně i část analyzující rozdíl mezi výtkou dle nového předpisu a **výstrahou** podle předchozí právní úpravy přináší uživatelům důležité informace pro denní praxi. Mimo jiné i proto (což znovu komentář vyzdvihuje ke zvláštní pozornosti), že **procesní řešení výtky je téměř nulové**. Autoři nezpochybňují bezprocedurální rozhodování, se kterým pro tento případ přichází zákonodárce zjevně ve snaze nezvyšovat administrativní nároky, ale snaží se však aktivně (někdo by snad měl tendenci říct aktivisticky, ale to by nebylo fér) definovat či alespoň předjímat určitá pravidla, kterými by se měly orgány veřejné moci na straně jedné a znalec, kancelář či ústav na straně druhé řídit.

Podobně část o **přestupcích** znalců (§ 39) se utkává s potřebou objasnit mnohé nedořečenosti či nejasnosti zákona, jakkoliv autoři připomínají, že některé z nich nepocházejí ani tak od předkladatele, jako jsou výsledkem následného legislativního procesu.

Praktický komentář zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech si ve svém úvodu klade za cíl, aby nebyl součástí knihoven, ale daleko spíše podstatnou a velmi ohmatanou pomůckou umístěnou přímo na psacích stolech uživatelů. To je cíl velmi ambiciózní. Obávám se, že řada jeho vlastníků nebude v situaci, že by nuance zákona musela zkoumat den co den. Nicméně je možné potvrdit, že **výsledný text má velmi dobré šance stát se soustavně užívanou pomůckou všech těch, kteří se pohybují v daném prostředí**. Ať již na jakékoliv straně.

✦ prof. Ing. LUBOŠ SMRČKA, CSc.,
Katedra strategie VŠE v Praze

Z kárné praxe

Nečinnost, nesplnění povinností po skončení zastoupení

§ 16 odst. 2 věta před středníkem zákona o advokacii

§ 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1 Etického kodexu

čl. 9 odst. 1, čl. 10 odst. 4 Etického kodexu

Advokát se dopustil kárného provinění tím, že

1. poté, co mu dne 5. 12. 2018 udělila klientka M. T. plnou moc ve věci vymáhání splatné pohledávky klientky vůči dlužníkovi S. S., a to ve výši celkem 296 766 Kč s úrokem z prodlení 8,75 % p. a. z této částky od 1. 12. 2018 do zaplacení a smluvním úrokem ve výši 65 Kč denně od 14. 8. 2018 do úplného zaplacení částky 296 766 Kč, a poté, co na pokyn klientky podal návrh na nařízení exekuce u Exekutorského úřadu K., přestal s klientkou od prosince 2020 zcela komunikovat, nereagoval na její telefonáty, e-mailové zprávy, neposkytoval jí žádnou součinnost, neplnil její pokyny, neposkytoval jí informace, jak vyřizování její věci postupuje,

2. poté, co mu stěžovatelka odvolala plnou moc, přes její výzvu jednak k vydání všech listin, které mu svěřila a kte-

ré z projednávání dané věci vznikly, a jednak k vyúčtování poskytnutých právních služeb a částky vymožené od dlužníka a vyplacené soudním exekutorem na jeho depozitní účet, tyto listiny, nejméně rozsudek Okresního soudu P. ze dne 17. 4. 2019, dále exekuční příkazy ze dne 24. 9. 2019, ze dne 28. 5. 2020, ze dne 12. 8. 2020, ze dne 21. 2. 2021, ze dne 23. 3. 2021, ze dne 10. 4. 2021, ze dne 31. 5. 2021, ze dne 14. 10. 2021, ze dne 14. 12. 2021, ze dne 28. 1. 2022 a ze dne 16. 2. 2022 a ani vyúčtování jí nevydal, ačkoli dle e-mailové zprávy od soudního exekutora ze dne 18. 2. 2022, doručené stěžovatelce soudním exekutorem k její žádosti, je vymáhaná pohledávka hrazena v rámci exekučního řízení pravidelnými srážkami ze mzdy dlužníka a ke dni 18. 2. 2022 byla pro oprávněnou, tj. stěžovatelku, vymožena a odeslána soudním exekutorem na depozitní účet kárně obviněného částka 86 207,83 Kč, což je částka převyšující jeho odměnu za právní zastoupení v nalézacím a exekučním řízení, vedeném k vymožení pohledávky stěžovatelky vůči dlužníkovi.

Z rozhodnutí kárného senátu Kárné komise ČAK ze dne 24. 5. 2023, sp. zn. K 13/2023, jímž byla schválena dohoda o vině a kárném opatření, uzavřená téhož dne mezi zástupcem kárného žalobce a kárně obviněným.

Kárné opatření – pokuta 30 000 Kč.

Neplnění vlastních závazků

§ 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1, 2 Etického kodexu

Advokát se dopustil kárného provinění tím, že ačkoliv mu byla rozsudkem Městského soudu v Praze uložena povinnost zaplatit stěžovateli částku ve výši 1 106 701,50 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku, tuto povinnost do současné doby nesplnil, v důsledku čehož byl stěžovatel nucen domáhat se jejího splnění cestou exekuce.

Z rozhodnutí kárného senátu Kárné komise ČAK ze dne 6. 5. 2021 ve spojení s rozhodnutím Odvolací kárné komise ČAK ze dne 9. 6. 2023, sp. zn. K 108/2020

Kárné opatření – vyškrtnutí ze seznamu advokátů.

Z odůvodnění:

Kárně obviněný dne 29. 6. 2010 uzavřel se stěžovatelem smlouvu o poskytování právních služeb, jejímž předmětem

bylo zastupování stěžovatele v soudním řízení vedeném u Městského soudu v Praze, ve kterém stěžovatel coby žalobce žaloval společnost S. S. C, s r. o., o zaplacení dlužné částky. Předmětné soudní řízení bylo v závěru roku 2012 ukončeno uzavřením dohody o narovnání. V důsledku uzavření smíru Městský soud v Praze rozhodl o vrácení uhrazeného soudního poplatku poníženého o 20 %, tj. rozhodl o vrácení částky ve výši 800 000 Kč. Současně rozhodl Městský soud v Praze o vrácení složené jistoty za předběžné opatření ve výši 50 000 Kč. Celková částka ve výši 850 000 Kč byla připsána na bankovní účet kárně obviněného, a to dne 22. 2. 2013.

Dne 25. 2. 2013 zaslal kárně obviněný přípis stěžovateli, v němž ho informoval, že **obdrženou částku jednostranně započel proti pohledávce kárně obviněného z titulu neuhrazené vyúčtované odměny za právní služby**, ačkoli z pravomocného rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 18. 4. 2019, č. j. 29 Co 77/2019-345, vyplývalo, že částka 850 000 Kč náleží stěžovateli.

Za toto jednání byl kárně obviněný shledán vinným kárným proviněním, a to rozhodnutím kárného senátu ČAK ze dne 6. 11. 2015, sp. zn. K 14/15, které nabylo právní moci dne 13. 7. 2016. Kárně obviněný však stále stěžovateli shora specifikované fi-

nanční prostředky nevyplatil, ačkoli **rozhodnutím Městského soudu v Praze ze dne 18. 4. 2019 byla zamítnuta jeho žaloba na zaplacení doplatku odměny za právní služby ve výši 7 196 570 Kč a bylo pravomocně rozhodnuto o tom, že mu nevznikl nárok na žádnou odměnu za právní službu**, neboť se kárně obviněnému nepodařilo prokázat, že poskytl stěžovateli jakoukoli právní službu, která by byla objektivně způsobilá přimět smluvního partnera stěžovatele k úhradě částky 19 400 000 Kč, a tudíž kárně obviněnému nemohlo vzniknout právo na žádnou pohyblivou složku odměny. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 18. 4. 2019 bylo kárně obviněnému uloženo zaplatit stěžovateli částku ve výši 1 106 701,50 Kč, a to do tří dnů od právní moci rozsudku. **Kárně obviněný však svou povinnost dobrovolně nesplnil a dne 27. 8. 2019 bylo proti kárně obviněnému zahájeno exekuční řízení**, které je vedeno Exekutorským úřadem Ch.

Jednáním, kdy kárně obviněný nesplnil a neplní povinnost plnit závazek, který vznikl z titulu náhrady nákladů řízení vedeného pro zaplacení odměny advokáta, porušil kárně obviněný zvláště závažným způsobem povinnosti advokáta při výkonu advokacie. Tuto skutečnost umocňuje i postoj kárně obviněného k pravomocnému rozhodnutí soudu, které zůstalo v platnosti i po rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku, když kárně obviněný prohlásil, že je něm, zda akceptuje rozhodnutí soudu. Takový přístup advokáta – úmyslné nerespektování rozhodnutí soudu – závažným způsobem snižuje důstojnost advokátního stavu. Současně se kárně obviněný dopouští opakovaně kárných provinění a uložená opatření (K 14/2015, K 61/2018 a K 89/2018) nemají žádný vliv na jednání kárně obviněného.

Odvolací kárný senát se ztotožnil se skutkovými zjištěními i právní kvalifikací skutku provedenou kárným senátem v napadeném rozhodnutí. Kárně obviněný tím, že dlouhodobě neplní svůj splatný dluh vůči bývalému klientovi, jenž mu vznikl z titulu pravomocného soudního rozhodnutí, ukládajícího mu povinnost k náhradě nákladů soudního řízení tomuto bývalému klientovi, porušil § 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1 Etického kodexu, protože takové jednání nelze považovat ze všeobecně poctivé, čestné a slušné chování, které přispívá k důstojnosti a vážnosti advokátního stavu.

Obstojí ale i právní kvalifikace podle § 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 2 Etického kodexu, když dle ustálené kárné praxe České advokátní komory (viz např. kárné rozhodnutí sp. zn. K 71/2019 publikované v Bulletinu advokacie č. 9/2020, sp. zn. K 74/2017 publikované v Bulletinu advokacie č. 3/2019, nebo sp. zn. K 47/2022 publikované v Bulletinu advokacie č. 4/2022) za převzaté závazky advokáta, které advokát smí převzít, pouze pokud si je jist jejich splněním, jsou považovány i závazky vzniklé z titulu soudních rozhodnutí odsuzujících advokáta k peněžitému plnění. V předmětném případě tento závazek vznikl v důsledku aktivního jednání advokáta – podání palmární žaloby. Z logiky věci v době podání žaloby mezi kárně obviněným a stěžovatelem existoval spor, v jehož příznivý výsledek sice mohl kárně obviněný doufat a usilovat o něj, nicméně nebyl jistotou, a **v době podání žaloby tedy kárně obviněný věděl, nebo minimálně mohl a měl vědět, že v případě neúspěchu žaloby mu vznikne peněžitý závazek vůči stěžovateli, který bude povinen plnit**. S tímto vědomím žalobu podal. Není tedy pravda, že

by se jednalo o závazek vědomě nepřevzatý, jak tvrdí kárně obviněný v odůvodnění odvolání. Obdobně z ustálené kárné praxe České advokátní komory plyne, že **povinnost advokáta řádně a včas hradit své splatné peněžité závazky se týká všech peněžitých závazků advokáta**, nejen těch, které převzal v přímé souvislosti s výkonem advokacie (viz např. kárné rozhodnutí sp. zn. K 26/2013 ze dne 27. 6. 2013, publikované ve Sbírce kárných rozhodnutí České advokátní komory č. 2/2014).

Pokud jde o otázku zavinění, je sice pravda, že napadené rozhodnutí akcentuje vyjádření kárně obviněného při výslechu před kárným senátem, kde do protokolu na jednání konaném dne 16. 4. 2021 mj. uvedl, že „*je na mně (sic), zda akceptuji rozhodnutí soudu. Toto rozhodnutí (sic) ale považuji za v rozporu s právem*“, avšak napadené kárné rozhodnutí odkazuje, byť sumárně, i na další provedené důkazy, které byly kárným senátem rovněž vzaty v potaz při posuzování jednání kárně obviněného jakožto kárného provinění. Z těchto dalších, v řízení provedených důkazů, se podává, že kárně obviněný si při podání palmární žaloby musel být vědom, že nebude v důsledku početných exekucí na jeho osobu a skutečnosti, že dlouhodobě není schopen hradit jiné své početné splatné peněžité závazky, schopen uhradit ani závazky, které mu mohou v důsledku podané palmární žaloby v budoucnu vzniknout vůči stěžovateli, a pro ten případ byl s tímto stavem srozuměn.

Toto není negováno poukazy kárně obviněného na okolnost, že uvedená situace je podle něj zapříčiněna výlučně jeho druhotnou platební neschopností, tj. okolností, že jeho vlastní dlužníci mu neplatí. Druhotná platební neschopnost podnikatele není vyvíňující okolností. I kdyby byla jediným důvodem chování kárně obviněného, nezbavuje kárně obviněného povinnosti dodržovat právní předpisy. U advokáta je jednou z povinností plynoucích pro něj z právních předpisů i povinnost řádně a včas plnit převzaté peněžité závazky, lhostejno zda vzniklé při poskytování advokátních služeb či mimo ně. I přes tuto námitku se proto kárně obviněný svým jednáním dopustil kárného provinění, za něž je v tomto řízení trestán.

Pokud jde o uložené kárné opatření, podstatou tohoto disciplinárního řízení je ochrana veřejného zájmu na zachování důstojnosti a vážnosti advokátního stavu a důvěry společnosti v tento advokátní stav. Tento veřejný zájem je jednáním kárně obviněného dlouhodobě ohrožen. Tento stav trvá i nyní. Odvolací kárný senát v této souvislosti souhlasí s tím, že **v dané situaci není k dispozici jiná účinná forma disciplinární sankce než vyškrtnutí ze seznamu advokátů**. Za popsanych okolností by jiná forma trestu podle názoru odvolacího senátu neodstranila závažné ohrožení veřejného zájmu na zachování důstojnosti a vážnosti advokátního stavu a důvěry společnosti v tento advokátní stav. Kárně obviněný dlouhodobě porušuje pravidla výkonu vlastní profese a nedodržuje závazná pravidla pro její výkon. To kromě zřetelného zpochybnění vlastní důvěryhodnosti kárně obviněného v nepřípustné míře ohrožuje ochranu zájmů jeho klientů, a ve svém důsledku vede k nepřípustnému zpochybnění důvěryhodnosti advokátního stavu jako celku. Odvolací kárný senát proto trest v podobě vyškrtnutí ze seznamu advokátů ve shodě s napadeným kárným rozhodnutím považuje za přiměřený a správný.

Porušení povinnosti řídit se při poskytování právních služeb obecně závaznými právními předpisy, neodmítnutí nezákonného pokynu klienta

§ 3 odst. 1 zákona o advokacii ve spojení s ust. § 13 odst. 2 zák. č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

§ 16 odst. 1, § 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1 Etického kodexu

Advokátka se dopustila kárného provinění tím, že jako obhájkyně vazebně stíhaného J. D., ustanovená opatřením Okresního soudu v H. v jeho trestní věci vedené u Okresního soudu v H., od J. D. obdržela písemnou zázilku jím odeslanou z vazební věznice, v níž byl i dopis adresovaný poškozené N. V., který na pokyn J. D. odeslala poškozené N. V.

Kárný příkaz kárného senátu Kárné komise ČAK ze dne 30. 6. 2023, sp. zn. K 24/2023

Kárné opatření – pokuta ve výši 12 000 Kč.

Důstojnost advokacie, projevy advokáta k soudu

§ 17 zákona o advokacii ve spojení s čl. 4 odst. 1 Etického kodexu

čl. 17 odst. 3 Etického kodexu

Advokátka se dopustila kárného provinění tím, že bez vyzvání vstoupila do jednací síně č. 151 v budově Městského soudu v Praze na adrese Slezská 9, Praha 2, v níž probíhala neveřejná konzultace v insolvenční věci vedené tímto soudem mezi soudcem Městského soudu v Praze JUDr. P. S. a insolvenční správkyní JUDr. H. Z. za přítomnosti vyšší soudní úřednice Městského soudu v Praze H. V., a poté, co byla opakovaně vyzvána k opuštění jed-

nací místnosti, odmítala místnost opustit, přičemž teprve poté, co JUDr. P. S. přivolal za účelem vyvedení kárně obviněné z jednací místnosti justiční stráž, tak ještě před příchodem justiční stráže přistoupila k vyšší soudní úřednici H. V. a na adresu JUDr. P. S. nahlas sdělila: „Vyřidte mu, že je pičus,“ a jednací místnost opustila, přičemž při jejím opuštění zavřela dveře jednací místnosti takovou silou, že poškodila jejich zámek.

Kárný příkaz kárného senátu Kárné komise ČAK ze dne 25. 7. 2023, sp. zn. K 10/2023

Kárné opatření – pokuta ve výši 17 300 Kč.

✦ Mgr. PETRA VRÁBLIKOVÁ,
vedoucí Oddělení pro věci kárné ČAK

Odešli do nebeské síně

V květnu, červnu a v červenci 2023 opustilo svoji praxi i své blízké čtrnáct advokátů a dvě advokátky:

JUDr. Lumír Calábek, advokát ve Frýdku-Místku	*4. 3. 1965	+28. 5. 2023
JUDr. Pavel Čupr, Ph.D., advokát v Brně	*25. 9. 1967	+23. 6. 2023
Mgr. Zdeněk Damborský, advokát v Uhlířských Janovicích	*30. 3. 1966	+30. 5. 2023
JUDr. Václav Fuchman, advokát v Plzni	*7. 6. 1941	+11. 5. 2023
JUDr. Petr Hanzal, advokát v Praze	*16. 7. 1946	+4. 5. 2023
Mgr. Romana Hamplová, advokátka v Praze	*24. 3. 1975	+2. 6. 2023
JUDr. Jana Hejlová, advokátka v Brně	*4. 4. 1963	+26. 6. 2023
JUDr. Stanislav Hospůdka, advokát v Ústí nad Labem	*19. 6. 1960	+22. 6. 2023
JUDr. Vladimír Kracík, advokát v Českých Budějovicích	*29. 8. 1953	+29. 7. 2023
JUDr. Pavel Novický, advokát v Praze	*11. 8. 1949	+4. 5. 2023
JUDr. PhDr. Jaroslav Padrnos, CSc., advokát v Brně	*31. 12. 1941	+20. 5. 2023
JUDr. Jiří Pavlík, advokát v Hradci Králové	*1. 11. 1951	+19. 6. 2023
Mgr. Stanislav Strakoš, advokát v Hukvaldech	*25. 9. 1958	+19. 6. 2023
JUDr. Miroslav Svoboda, advokát v Praze	*29. 12. 1962	+6. 5. 2023
JUDr. Jan Turina, advokát v Praze	*29. 7. 1952	+27. 6. 2023
Mgr. Ing. Vojtech Zachar, advokát v Pustějově	*21. 2. 1958	+7. 6. 2023

Čest jejich památce!

INFORMACE A ZAJÍMAVOSTI

Přednášky a semináře pro advokáty a advokátní koncipienty pořádané ČAK

Vážené advokátky, vážení advokáti,
vážené koncipientky, vážení koncipienti,

semináře plánujeme převážně v prezenční podobě, případně v online nebo v kombinované podobě – podrobnosti najdete u jednotlivých seminářů na webových stránkách ČAK www.cak.cz – viz levé menu nazvané Pro advokáty/ /Vzdělávání advokátů/Vzdělávací akce ČAK.

Semináře pořádané ČAK v Praze

- od pondělí 25. září 2023 do pondělí 29. ledna 2024 / ONLINE

Právnícká angličtina pro pokročilé – 13 lekcí

Mgr. et Mgr. Vladimíra Kvasničková, právnička a vysokoškolská pedagožka

- v úterý 26. září 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2/ONLINE

Akvizice a investice do start-upů

Mgr. Jana Sedláková, advokátka, specialista v oblasti práva informačních technologií a start-upů

- ve středu 4. října 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2

Vyjednávání

*Ing. Vladimír Nálečka, specialista na vyjednávání (negociace)
Bc. Monika Nakládalová, specialista na rozvoj mezilidských dovedností, hlavně na oblast negociace*

- ve čtvrtek 5. října 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2

Řízení před správními soudy

*JUDr. Zdeněk Kühn, Ph.D., LL.M., S.J.D., soudce
Nejvyššího správního soudu*

- ve středu 11. října 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2

Daň z příjmů se zaměřením na daň z příjmů právníckých osob (judikatura, výklad)

Ing. Jiří Nesrovnal, daňový poradce, člen Prezidia Komory daňových poradců ČR, vedoucí odborné sekce daně z příjmů právníckých osob při KDP ČR

- ve čtvrtek 12. října 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2/ONLINE

Praktické otázky mezinárodní arbitráže

*JUDr. Petr Bříza, LL.M., Ph.D., advokát, rozhodce a odborný asistent na PF UK
JUDr. René Cienciala, LL.M., advokát, rozhodce*

- ve středu 18. října 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2/ONLINE

Malé a střední podniky a podniky s významnou tržní silou – definice a rozdíly

*JUDr. Ondřej Vondráček, Ph.D., LL.M., legislativní právník
Generálního ředitelství pro spravedlnost a spotřebitele
Evropské komise*

- v úterý 24. října 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2

Aktuální otázky advokátní praxe

JUDr. Petr Čáp, tajemník České advokátní komory, advokát

- v úterý 31. října 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2/ONLINE

Práva duševního vlastnictví

Mgr. Jana Sedláková, advokátka, specialista v oblasti práva informačních technologií a start-upů

- ve čtvrtek 2. listopadu 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2/ONLINE

Aplikace unijních a českých sankcí v souvislosti s invazí Ruska na Ukrajinu

*JUDr. Ondřej Vondráček, Ph.D., LL.M., legislativní právník
Generálního ředitelství pro spravedlnost a spotřebitele
Evropské komise*

- ve čtvrtek 9. listopadu 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2

Přestupkové právo: vybrané procesní a hmotněprávní otázky

*JUDr. Zdeněk Kühn, Ph.D., LL.M., S.J.D., soudce
Nejvyššího správního soudu*

- ve čtvrtek 23. listopadu 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2/ONLINE
Psychologický a lingvistický diskurz kritického myšlení v kontextu verbální komunikace – empatie, emoce, jazyk a řeč – aneb jak lze přistupovat k analýze sentimentu v soudní síni
M.A. Denisa Petriláková, Lic. Dip. TEFLA, lingvistka, tlumočnice a překladatelka
PhDr. Pavel Humpolíček, psycholog s praxí soudního znalce a školitele pro justici

- ve čtvrtek 30. listopadu 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2
Vybrané otázky podílového spoluvlastnictví v rozhodovací praxi NS se zaměřením na likvidaci spoluvlastnického vztahu a správu společné věci
Mgr. Michal Králík, Ph.D., soudce Nejvyššího soudu

- v úterý 5. prosince 2023 / Myslíkova 258/8, Praha 2
Povinnosti advokátů podle AML předpisů
Mgr. Illia Antonov, advokát se specializací na všeobecné korporátní právo, fúze a akvizice, bankovníctví a finance, řešení sporů a migrační právo

Semináře pořádané pobočkou ČAK v Brně

- od středy 20. září do středy 6. prosince 2023 / ONLINE
Kurz právnické angličtiny – II. pololetí 2023
M. A. Denisa Petriláková, Lic. Dip. TEFLA, akreditovaná členka Cambridgeské rady školitelů a lektorů UCLES

- v úterý 26. září 2023 / Přednášková místnost pobočky ČAK
Vývojové trendy kriminality v kybersvětě
Mgr. Tomáš Foldyna, státní zástupce NSZ
JUDr. Pavel Zeman, státní zástupce NSZ a vědecký pracovník PF MU v Brně
Mgr. Václav Stupka, Ph.D., Fakulta informatiky MU v Brně

- ve středu 4. října 2023 / Sál u veřejného ochránce práv
Novinky v civilním řízení soudním
JUDr. Jaromír Jirsa, soudce Ústavního soudu

- ve čtvrtek 12. října 2023 / ONLINE
Aktuální otázky z právní úpravy s. r. o. a a. s.
JUDr. Petr Čech, Ph.D., LL.M., odborný asistent na Katedře obchodního práva PF UK

- v úterý 17. října 2023 / Sál u veřejného ochránce práv
Průvodce zápisem vkladem a poznámkou do katastru nemovitostí
JUDr. Daniela Šustrová, LL.M., bývalá ředitelka kanceláře ředitele Katastrálního úřadu pro hl. m. Prahu

- ve středu 1. listopadu 2023 / Sál u veřejného ochránce práv
Veřejné zakázky – novela
JUDr. Michal Krenk, Ph.D., soudce Vrchního soudu v Praze, externí člen Katedry občanského práva PF UK v Praze

- v úterý 7. listopadu 2023 / Sál u veřejného ochránce práv
Společné jmění manželů 5
Mgr. Michal Králík, Ph.D., soudce Nejvyššího soudu

- v úterý 28. listopadu 2023 / Sál u veřejného ochránce práv
Reklama a odpovědnost za vady dle novely občanského zákoníku 2023
Mgr. Tomáš Fabík, advokát

- v úterý 5. prosince 2023 / Sál u veřejného ochránce práv
Vybrané spory z věcných práv (procesní aspekty)
JUDr. Eva Dobrovolná, Ph.D., LL.M., odborná asistentka na Katedře civilního práva procesního PF MU v Brně
doc. JUDr. Petr Lavický, Ph.D., vedoucí Katedry civilního práva procesního PF MU v Brně

- v úterý 12. prosince 2023 / Přednášková místnost pobočky ČAK
Přesvědčivé právní psaní: Jak si získat čtenáře na svou stranu?
JUDr. Martin Kopa, Ph.D., soudce KS v Brně
Štěpán Janků, autor blogu PrávníPsaní.cz a spolupřekladatel knihy Právní psaní srozumitelným jazykem

Seminář pro advokáty pořádaný regionem Severní Čechy

- ve středu 15. listopadu 2023 / Ústí nad Labem, rektorát Univerzity J. E. Purkyně
Společné jmění manželů 2
Mgr. Michal Králík, Ph.D., soudce Nejvyššího soudu

Podvýbor pro rodinu Výboru pro sociální politiku Senátu Parlamentu České republiky zve na konferenci

Patchworkové rodiny – trendy a souvislosti aneb patchwork jako zesilovač dobrého i zlého

Kdy a kde: v úterý 17. října 2023 v Zaháňském salonku Valdštejnského paláce v Praze

S ohledem na omezený počet míst je nutná předchozí rezervace na e-mail: vicarik@senat.cz nejpozději do 10. října 2023 nebo do naplnění kapacity (50 osob). Podrobnější informace a dotazy: Kateřina Vicari, telefon 731 124 393. Program a další informace najdete v Advokátním deníku:

Kresba pro Bulletin advokacie LUBOMÍR LICHÝ

Víte, že ...

- jedním z nejstarších pasažérů Titaniku byl advokát? George B. Goldschmidt (1840-1912) se narodil v New Yorku rodičům německého židovského původu. V roce 1870 byl zapsán u advokátní komory, v roce 1912 pak byl jedním z nejstarších dosud praktikujících advokátů v New Yorku. George B. Goldschmidt měl společnou advokátní kancelář se svým nejmladším bratrem Edwardem (1855-1936) na adrese 34 Pine Street, kde zároveň bydlel. Goldschmidt byl za války Jihu proti Severu majorem 55. newyorské národní gardy (55th New York National Guard) a účastnil se i bitvy u Gettysburgu. Kromě výkonu advokacie byl členem řady spolků a organizací, mj. byl aktivní v Museums of Art and Natural History. Plavba na Titaniku, která se mu stala osudnou, završila řadu jeho častých cest mezi Amerikou a Evropou.

- Nejvyšší soud jako odvolací soud kárný rozhodl v roce 1929 ve věci zákazu podvojného zastupování v případě advokátního koncipienta? V rozhodnutí ze dne 19. ledna 1929, Ds II 10/28, Nejvyšší soud dovodil, že „zákaz podvojného zastupování (§10 adv. ř.) platí pro toho, kdo byl zástupem strany jako koncipient advokáta, i když z kanceláře vystoupil a stal se koncipientem jiného advokáta nebo samostatným advokátem; omyl v tom směru neomlouvá“. Kárně obviněnému přitížilo i to, že se zastoupení protistrany klientky advokáta, u něhož byl původně advokátním koncipientem, ujal i přes-

to, že „se tázal jiných advokátů o tom, že měl pochybnosti, dá-li se jeho postup srovnati s předpisy advokátního řádu. Měl-li však pochybnosti tohoto rázu, neměl se ujmouti zamýšleného zastupování, pokud nebyly pochybnosti ty spolehlivě rozptýleny.“

- advokát, který spáchal četné zpronevěry a uprchl 11. května 1903 z Vídně, byl záhy z Anglie vydán zpět k trestnímu stíhání? Podle Lidových novin ze dne 28. srpna 1903 „podvodný advokát, jenž zpronevěřil přes 400 000 kor., přibyl do Vídně osobním vlakem o půl 6. ranní a nepoznán opustil železniční vůz III. třídy v průvodu četnického inspektora“. Zadržený advokát Theodor Zinner si sice na nádraží zakrýval obličej, ale byl poznán, čímž informace neunikla novinářům. Advokát byl zavezen „drožkou“ k zemskému soudu a posléze „usídlen v cele č. 96. Vyšetřující soudce, adjunkt zemského soudu Dr. Kämpf, podrobil podvodníka záhy po jeho dopravě do věznice výslechu.“ Před porotním soudem se však ukázalo, že Theodor Zinner, který podle zprávy v Národní politice ze dne 19. února 1904 byl Anglií vydán k trestnímu stíhání pro zpronevěru pouhých 15 000 korun, nemohl být stíhán pro další dluhy, a tak tento advokát, „kterýž měl ve Vídni dosti špatnou pověst jako náruživý hráč, piják a vůbec svěťák“, byl odsouzen pouze k trestu šestnácti měsíců v těžkém žaláři.

✦ JUDr. PhDr. STANISLAV BALÍK, Ph.D.

Zvolte si médium pro 21. století: TISK, nebo ONLINE?

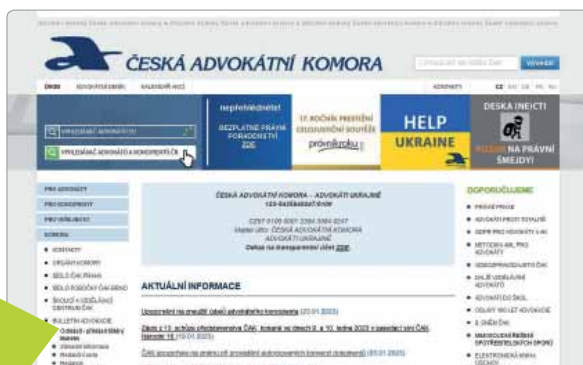
Patříte k pravidelným čtenářům Bulletinu advokacie, tradičního odborného časopisu ověřeného mnoha prestižními cenami, jehož je Česká advokátní komora mnohaletým vydavatelem a který 10x ročně dostávají advokátky/advokáti a advokátní koncipientky/koncipienti do svých schránek, resp. advokátních kanceláří?

Pak jste možná zaznamenali, že již několik let nabízí Komora jeho moderní online „listovací“ verzi. Pokud patříte k těm, jimž vyhovuje tato forma práce s informacemi, kterou Bulletin advokacie nabízí, anebo chcete z ekologických důvodů snížit počet tištěných vydání, které vaše kancelář odebírá, a rádi byste jej odhlásili, využijte k tomu náš nový jednoduchý

ONLINE ODHLAŠOVACÍ FORMULÁŘ

Formulář najdete:

- na úvodní stránce webu ČAK vlevo v hlavním menu pod rubrikou Komora/Bulletin advokacie:

- na webu Advokátního deníku, na hlavní stránce vpravo, pod bannerem Bulletin advokacie online:

POZOR! Pokud byste chtěli odhlásit zaslání Bulletinu advokacie pro více osob, např. pro více kolegů v jedné advokátní kanceláři, je zapotřebí vyplnit formulář pro každého advokáta/tku či koncipienta/tku samostatně, předejdete tak případným pochybením či nesrovnalostem.

Každý, kdo zaslání tištěného Bulletinu advokacie odhlásí, se k jeho zaslání v tištěné podobě může pochopitelně kdykoli vrátit! Využít k tomu můžete náš stejně jednoduchý online přihlašovací formulář. Ten najdete na stejném místě webu ČAK a webu Advokátního deníku jako formulář odhlašovací (viz obrázky výše).

V případě jakýchkoli dotazů nebo speciálních požadavků kontaktujte tajemnici redakce Bulletinu advokacie Evu Dvořákovou na telefonu: 273 193 165 či na e-mailu: dvorakova@cak.cz.

Vážení a milí čtenáři! Doufáme, že zůstanete Bulletinu advokacie věrni, ať ho již budete číst v elektronické, či v papírové podobě. My v redakci se budeme i nadále snažit, aby vám časopis i v budoucnu nabízel kvalitní, vysoce odborné a přitom zajímavé a aktuální příspěvky.

NOVINKA

Pavel Šámal a kol.

Trestní zákoník

Komentář. 3. vydání. 3 svazky

2023 | vázané s přebalem | 3 svazky | 4 968 | 8 900 Kč

obj. číslo EVK21

Třetí vydání Velkého komentáře k trestnímu zákoníku autorského kolektivu pod vedením profesora Šámal zachycuje právní stav k 1. lednu 2023, a to včetně poslední novelizace provedené zákonem č. 429/2022 Sb.

Jednotlivé části nového vydání komentáře jsou přepracovány a doplněny zejména v návaznosti na novelizace trestního zákoníku. V obecné části se jedná o výklad k působnosti trestních zákonů, subsidiaritě trestní represe a pojmu trestného činu, zavinění, omylům, přípravě a pokusu, spolupachatelství a účastenství, okolnostem vylučujícím protiprávnosti i trestním sankcím atd. Ve zvláštní části jde zejména o hlavy I. a III., pojednávající o trestných činech proti životu a zdraví a proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, dále hlava V., týkající se trestných činů majetkových, hlava VI., o trestných činech hospodářských, a zejména hlava X., o trestných činech proti pořádku ve věcech veřejných.

**Třetí, zásadně
přepracované
a aktualizované
vydání**

Komentář najdete
v našem e-shopu
pod QR kódem

